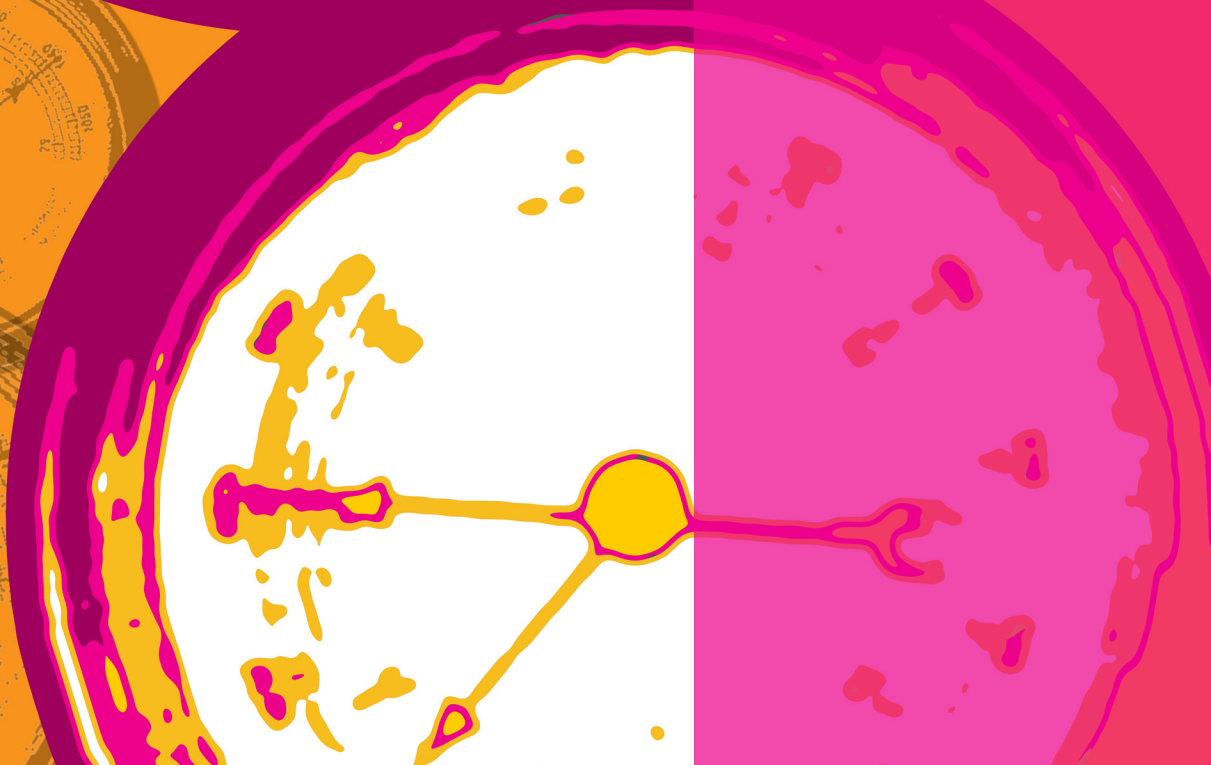
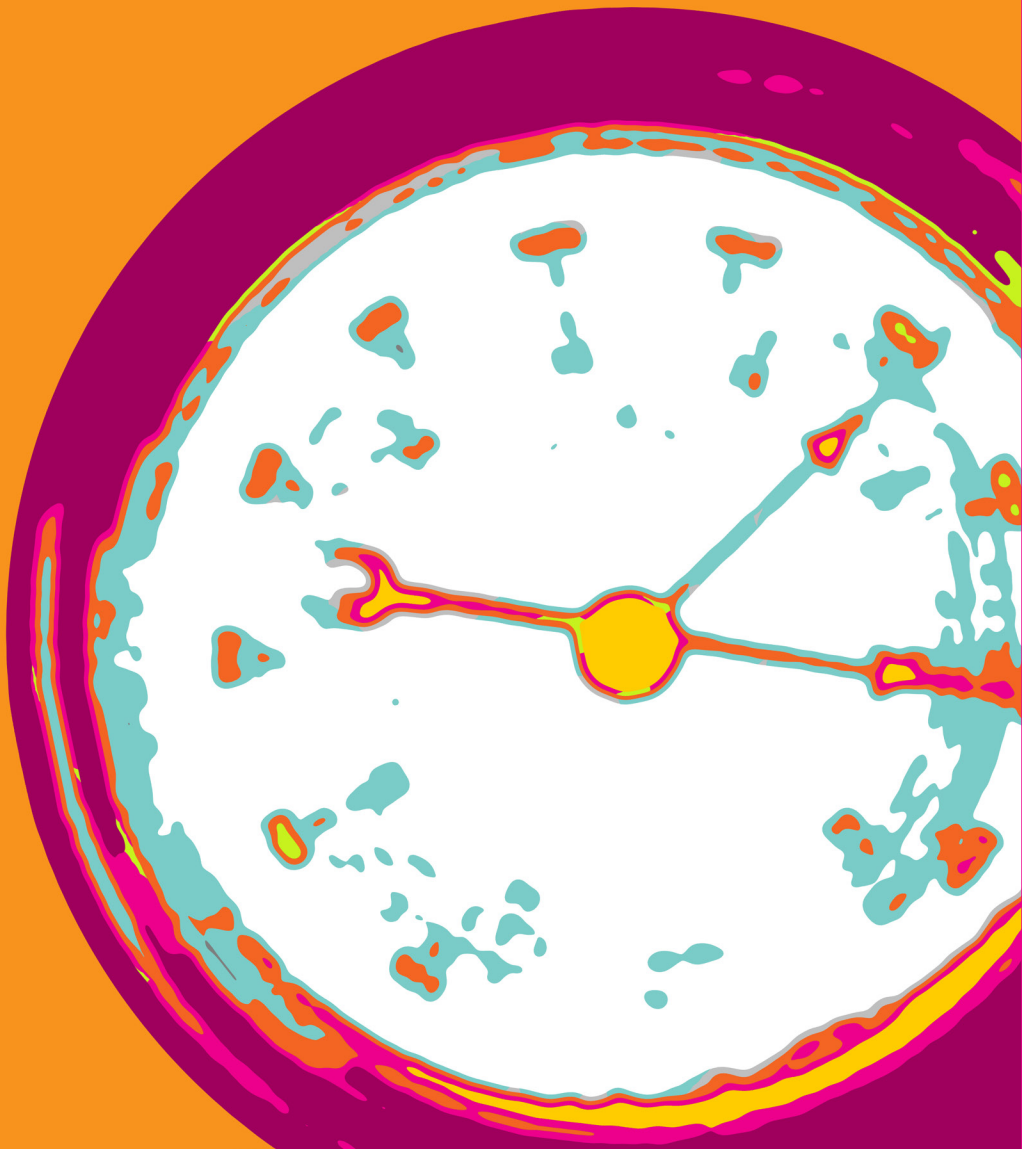

TAITEEN JA KULTTUURIN BAROMETRI 2016

Taiteilijan
työskentely-
edellytykset
muutoksessa

MARIA HIRVI-IJÄS
KAIJA RENSUJEFF
SAKARIAS SOKKA
EERO KOSKI

Cuporen verkkojulkaisuja 42

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

© Tekijät ja Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore 2017

Ulkoasu ja taitto: Tiina Paju

ISBN 978-952-7200-18-6 (pdf)

ISSN 1796-9263 (pdf)

TAITEEN JA KULTTUURIN BAROMETRI 2016

Taiteilijan
työskentelyedellytykset
muutoksessa

MARIA HIRVI-IJÄS
KAIJA RENSUJEFF
SAKARIAS SOKKA
EERO KOSKI

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPORE
Taiteen edistämiskeskus

Maaliskuu 2017

cupore

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

YHTEENVETO

Teema ja tavoite

Teema 2016: Taiteilijan työskentelyedellytykset muutoksessa.

Taiteen ja kulttuurin barometrin tavoitteena oli selvittää taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenten arvoja ja asenteita suhteessa taiteilijuuteen, taiteelliseen työskentelyyn ja edunvalvontaan. Barometrissä kartoitettiin myös taiteilijajärjestöjen suunnittelemaa ja/tai tekemää tutkimus- ja kehittämistyötä ja tarkasteltiin taiteilijajärjestöjen toimintaa ja sen tavoitteita.

Aineisto

- Taustakeskustelut 6 taiteilijajärjestön edustajien kanssa.
- Sähköinen taustakysely, johon vastasi 36 taiteilijajärjestöä/taiteilijajärjestön edustajaa (80%).
- Sähköinen barometrikysely, johon vastasi 152 taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsentä (52%).

Barometrikyselyn vastaajien näkemysten mukaan:

1. Taiteen on ensisijaisesti oltava laadukasta ja tasokasta. Taiteen on myös oltava saatavissa ja saavutettavissa (90 %), auttaa näkemään asiat uudella tavalla (81 %) sekä itseisarvoista (75 %).
2. Taiteilijan ammatti on ammatti muiden ammattien joukossa (70 %).
Se, onko taiteilijuus kutsumus, ei tuntunut olevan ristiriidassa ammattimaisuuden kanssa. Taiteilijan määrittely ei vastaajien näkemysten mukaan ole yksinkertaista.
3. Taloudellinen epävarmuus on suurta. Taiteilijoille suunnattujen apurahojen määrää tulisi lisätä (95 %). Työskentelyapurahan tason tulisi olla sellainen, että se riittää taiteelliseen työskentelyyn ja elämiseen.
4. Taiteilijajärjestöjen merkitys on suuri. Taiteilijajärjestöjen tulisi tehdä enemmän yhteistyötä edunvalvonnassa (83 %).
5. Sirpaloitunut työnkuva on kasvava ongelma. Taiteilijan tulisi voida keskittyä ainoastaan taiteellisen työn tekemiseen (75 %). Ymmärrys taiteellisen työn sisällöstä ja määrittelystä vaihtelee eri taiteenaloilla.
6. Ajatus taiteilijayrittäjyydestä jakaa mielipiteet monella tavalla. Yrittäjyyden sisällöstä ei ole yksimielistä näkemystä taiteenalojen välillä tai välttämättä edes taiteenalojen sisällä.
7. Taiteen yhteiskunnallinen asema on suhteellisen vakaa. Taiteilijoiden osaamista ei hyödynnetä riittävästi yhteiskunnassamme (94 %).
8. Taiteilijoiden työn taloudellinen arvo tuntuu laskevan. Palkaton työ on kaikilla taiteenaloilla ongelma (93 %).

SAMMANFATTNING

Tema och mål

Tema 2016: Konstnärernas arbetssituation i förändring.

Konst- och kulturbarometerens mål har varit att undersöka värderingar och attityder till konstnärskap, konstnärligt arbete och intressebevakning hos konstnärorganisationernas styrelsemedlemmar. Barometern kartlägger även konstnärorganisationernas verksamhet och målsättningar samt forsknings- och utvecklingsarbete.

Material

- Bakgrundsintervjuer med representanter för 6 konstnärorganisationer.
- Elektronisk bakgrundsenkät som besvarades av 36 konstnärorganisationer (80%).
- Elektronisk barometerenkät som besvarades av 152 enskilda styrelsemedlemmar (52%).

Barometerenkätens svar ger följande uppfattningar:

1. Konst skall i första hand ha hög kvalitet. Konst skall därtill vara tillgängligt (90 %), främja nya perspektiv (81 %) och har ett egenvärde (75 %).
2. Konstnärens yrke är ett yrke bland andra yrken (70 %). Om konstnärens yrke ses om ett kall är det inte motstridigt med professionalitet. Det är inte möjligt att entydigt definiera konstnärens yrke.
3. Den ekonomiska osäkerheten är stor. Antalet konstnärstipendier bör ökas (95 %). Nivån på arbetsstipendierna bör vara så högt att det täcker levnadskostnader och konstnärlig verksamhet.
4. Konstnärorganisationernas betydelse är stor. Organisationerna bör samarbeta mer inom intressebevakningen (83 %).
5. Den splittrade arbetssituationen är ett växande problem. Konstnären borde kunna koncentrera sig enbart på konstnärligt arbete (75 %). Hur konstnärligt arbete definieras och uppfattas substantiellt varierar mellan olika konstbranscher.
6. Tanken på ett konstnärsentreprenörskap delar åsikterna på många sätt. Entreprenörskapets sammansättning är inte entydigt mellan konstbranscherna eller ens inom samma konstbransch.
7. Konstens samhällliga status är relativt stabil. Konstnärernas kompetens utnyttjas inte tillräckligt i samhället (94 %).
8. Det ekonomiska värdet på konstnärernas arbete tycks sjunka. Oavlönat arbete är ett problem inom alla konstbranscher (93 %).

SUMMARY

Theme and purpose

Theme 2016: The changing work situation for artists

The purpose of the arts and culture barometer was to examine the values and attitudes of members of the boards of Finnish artist organizations towards artists, artistic work and promotion of interests. The barometer is also mapping the activities and goals of the artist organizations as well as their current projects of research and development.

Material

- Background interviews with representatives of 6 artist organizations.
- Electronic background survey was responded to by 36 artist organizations (80 % of total).
- Electronic barometer survey was responded to by 152 individual board members (52 % of total).

The responses of the barometer survey states that: (% agreed wholly or in part)

1. Art should primarily be of high quality. Additionally, art should be accessible (90 %), promote new perspectives (81 %) and it has intrinsic value (75 %).
2. The occupation of the artist is an occupation among other occupations (70 %). Seeing artists' occupation as vocational does not contradict its professionalism. It is not possible to univocally define the artists' occupation.
3. The financial situation of artists is precarious. The amount of artists' grants should be increased (95 %). The working grants should be large enough to cover both the cost of living and artistic practice.
4. The role of artist organizations is significant. They should increase their cooperation in promoting artists' interests (83 %).
5. The fragmented working situation of artists is a growing problem. Artists should be able to concentrate on artistic practice (75 %). How artistic work is defined and how it is seen to evolve varies between different art forms.
6. The thought of an artist entrepreneur divided the opinions in many ways. The nature of an entrepreneurship varies depending of art form and sometimes within an art form.
7. The societal status of the arts is relatively stable. Artistic competency and skills are not utilized enough in society (94 %).
8. The economic value of artistic work seems to be decreasing. Non-paid work is a problem in all art forms (93 %).

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	10
Barometrimetodi ja sen kehittäminen	10
Taiteilijajärjestöt muutosten tuntijoina	11
Taiteilijajärjestökenttä taustakyselyn kohteena	14
Taiteilijajärjestöjen toiminta ja tavoitteet	15
Taiteilijajärjestöjen tutkimustarpeet ulottuvat laajalle sektorille	18
Taiteilijajärjestötoiminta koetaan tärkeäksi ja työntäyteiseksi	20
Taiteen sisällöt kehittyvät ja tulevaisuus näyttää valoisaalta	21
Suurimmat ongelmat taiteen kentällä liittyvät taloudellisiin näkymiin	21
Tulevaisuus vaatii uudistumisvalmiutta ja taiteilija-ammatin monipuolistumista	22
Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet taiteilijapolitiikan asiantuntijoina	24
Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet ovat pääsääntöisesti taiteilijoita	27
Taiteen tulee olla laadukasta	30
Taiteilijan ammattia ei voi määrittellä yksiselitteisesti	35
Apurahajärjestelmään ei olla täysin tyytyväisiä	40
Yhteistä edunvalvontaa toivotaan hankaluuksista huolimatta	46
Toimintakenttä ja taiteilijajärjestöjen niukat resurssit	49
Taiteilijajärjestöjen rakenne ja merkitys	50
Kollegiaalinen tuki ja yhteisöllisyys	51
Taiteilijana toimiminen edellyttää kokonaisvaltaista moniosaamista	54
Mitä taiteellinen työ on?	59
”Artisti maksaa”	63
Miten palkattoman työn osuutta voitaisiin vähentää?	64
Näkemyksiä julkisen rahoittajan vastuusta	65
Näkemyksiä taiteilijayhteisön vastuusta	66
Näkemyksiä toimeksiantajien/järjestäjien vastuusta	70

Taiteilijoiden osaamista ei hyödynnetä riittävästi	72
Kokemuksia eriarvoisuudesta	80
Yhteenveto: Taiteilijan työskentelyedellytykset muutoksessa	85
Sammandrag: Konstnärernas arbetssituation i förändring	91
Lähteet	97
Liitteet	100

KUVIOLUETTELO

KUVIO 1. Taustakyselyyn vastanneet taiteilijajärjestöt (lkm) taiteenaloittain	14
KUVIO 2. Järjestöjen jäsenkriteerit	16
KUVIO 3. Järjestöjen tavoitteiden jakautuminen	18
KUVIO 4. Vastaajien (%) sukupuoli	25
KUVIO 5. Vastaajien (%) ikä ikäluokittain	25
KUVIO 6. Vastaajien (%) asuinpaikka	26
KUVIO 7. Vastaajien (%) äidinkieli	27
KUVIO 8. Taiteilija-ammateissa toimivien vastaajien osuus (%)	28
KUVIO 9. Vastaajien (%) työmarkkina-asetat	28
KUVIO 10. Vastaajien (%) edustamien taiteilijajärjestöjen taiteenala	29
KUVIO 11. Vastaajien näkemykset taiteen ominaispiirteistä	30
KUVIO 12. Barometrikyselyn vastaajien näkemykset taiteilijuudesta	37
KUVIO 13. Vastaajien näkemykset apurahoista ja muusta taiteilijatuesta	41
KUVIO 14. Vastaajien näkemykset aiheesta ”Taiteilijatukijärjestelmä tulisi uudistaa kokonaan”	44
KUVIO 15. Vastaajien näkemykset aiheesta ”Taiteilijatukijärjestelmä tulisi uudistaa kokonaan” taiteenaloittain	45
KUVIO 16. Vastaajien näkemykset taiteilijajärjestöjen toiminnasta	46
KUVIO 17. Vastaajien (%) tärkeimmät syyt kuulua taiteilijajärjestöön	52
KUVIO 18. Vastaajien (%) näkemykset aiheesta ”Missä tehtävissä taiteilijajärjestöjen tulisi kehittää toimintaansa?”	52
KUVIO 19. Vastaajien näkemykset taidemarkkinoista ja välillisestä taiteilijatuesta	54
KUVIO 20. Vastaajien näkemykset taiteilijapolitiikasta	59
KUVIO 21. Vastaajien (%) näkemykset aiheesta ”Onko palkaton työ taiteenalallanne ongelma?”	63
KUVIO 22. Vastaajien näkemykset taiteen toimintakentästä	72
KUVIO 23. Vastaajien näkemykset taiteen tuotannon ja välittämisen uusiin tapoihin	74
KUVIO 24. Taiteilija-ammattien sijoitus ammattien arvostuksessa Suomessa 1991–2010	78
KUVIO 25. Taiteilija-ammattien sijoituksen muutos ammattien arvostus-listauksessa 1991–2010	79
KUVIO 26. Barometrikyselyn vastaajien näkemykset taiteen kentän yhdenvertaisuudesta	80

JOHDANTO

Taiteen edistämiskeskus (Taike) ja Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus (Cupore) tekevät tiivistä yhteistyötä suomalaisen taide- ja kulttuuripolitiikan asiantuntija-organisaatioina. Valtion virastona toimiva Taiteen edistämiskeskus sekä säätiötaustainen Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus pyrkivät yhdessä tukemaan sellaista julkista keskustelua, joka kokoaa yhteen taiteenalojen rajat ylittäviä näkemyksiä ja hyödyntää taiteen kentän toimijoiden laajaa asiantuntijuutta.

Taike ja Cupore ovat yhteistyössä kehittäneet ajankohtaisia kysymyksiä tunnustelevan Taiteen ja kulttuurin barometrin taidepoliittisen keskustelun herättäjäksi ja asiantuntijoiden näkemysten kokoamisen välineeksi. Barometrin kohteena on taiteen toimintaympäristö, ja yksi barometrityön keskeisistä tavoitteista on löytää tapoja taidehallinnon ja alan toimijoiden välisen vuoropuhelun ja tiedontuotannon lisäämiseen.

Vuonna 2015 toteutettu pilottibarometri keskittyi taiteen rahoitukseen ja suunnattiin taiteen vertaisarviointiin osallistuville.¹ Vuoden 2016 barometrin teemana on taiteilijoiden työskentelyedellytysten muutokset. Aineisto on koottu taiteilijajärjestöissä toimivilta asiantuntijoilta. Taiteilijajärjestöissä toimivat asiantuntijat ovat tärkeitä lähteitä taiteilijoiden työskentelyolosuhteita, taiteen yhteiskunnallista merkitystä ja niiden muutoksia koskevan kokonaiskuvan saamiseksi.

Barometrimetodi ja sen kehittäminen

”Barometrin etymologia juontaa kreikan kielen painoa tarkoittavaan sanaan baros ja mittaamista tarkoittavaan sanaan metron. Barometri tarkoittaa sananmukaisesti ilmapuntaria: mittaria, jonka avulla voidaan ennustaa säättä. Se ei tarjoa eksaktia tietoa tai osoita yksiselitteisiä syy-seuraussuhteita. Pikemminkin barometri toimii ilmassa olevien, vielä kehittyvien asioiden havainnointivälineenä. Näiden havaintojen perusteella voidaan puolestaan ennakoida lähitulevaisuutta – oli kyse sitten säästä tai asenneilmapiiristä. Siten myös tämän barometrin tarkoituksena on kartuttaa tässä ajassa ilmeviä arvoja ja asenteita ja sen perusteella tehdä tulkintoja asenneilmapiirin kehitymisestä tulevaisuudessa.”²

Vuoden 2015 pilottibarometrin johdannossa todettu määritelmä on Taiteen ja kulttuurin barometrin kehittämisen lähtökohta. Havainnointi sekä heikkojen signaalien ja asenteiden tunnusteleminen ovat keinoja nopeasti muuttuvan yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärtämiseen. Tunnustelujen tulokset saattavat pitkällä tähtäimellä

1 www.cupore.fi/verkkojulkaisut_33.php

2 Taiteen ja kulttuurin barometri 2015, 7.

osoittaa niin väärinkäsityksiä kuin oikeaksi todettuja perustuvanlaatuisia tulkintojakin. Barometrityön vahvuus perustuneekin sen toistuvuuteen, säännöllisyyteen sekä jatkuviin itsearvioinnin prosesseihin, joiden avulla mittaristoa voidaan säätää tarkemmaksi ja asianmukaisemmaksi.

Barometrityön kehittämisessä oppia on otettu pilottibarometrissä muun muassa laajentamalla aineistonkeruun menetelmiä. Pyrkimyksenä on ollut kehittää barometriä vuorovaikutteisempaan suuntaan. Työn ensimmäisessä vaiheessa tehtiin kevyesti strukturoituja haastatteluita, joita myös taustakeskusteluiksi edempänä kutsutaan, muutamien suurten taiteilijajärjestöjen ja katto-organisaatioiden edustajien kanssa. Nämä dialogit antoivat aineksia seuraaviin vaiheisiin, ensin järjestöjen toiminnanjohtajille³ suunnattuihin taustakyselyihin ja toiseksi varsinaiseen arvoja ja asenteita mittaavaan barometrikyselyyn, joka suunnattiin taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenille.

Taiteen ja kulttuurin barometri perustuu asiantuntijatietoon. Sen pohjana on kysymyksenasettelu, jonka sisältö edellyttää alan erityisosaamista ja sen vuoksi aineisto kootaan taiteen ja kulttuurin alan asiantuntijoilta. Kyselyn väittämiin vastaamisen ohella, vastaajat ovat voineet muotoilla eri teemoista myös vapaamuotoisia vastauksia ja palautetta. Näin selvitykseen on saatu myös asiantuntijoiden omaan kokemukseen perustuvia näkemyksiä.

Taiteen ja kulttuurin barometrin on tarkoitus olla vuosittain toistuva ajan-kohtaisten asenteiden ja näkemysten ”puntari”. Tavoitteena on löytää myös toistuvia teemoja ja asiakokonaisuuksia, joita olisi mahdollista seurata pidempinä aikasarjoina ja näin hahmottaa taiteen ja kulttuurin alalla tapahtuvia muutoksia. Pilottibarometrin (2015) kokonaisista kysymyspatteristoista vain taiteen määrittelyä koskeva kokonaisuus on tällä kertaa mukana pienin lisäyksin. Temaattista jatkuvuutta on pyritty säilyttämään yhdenvertaisuuteen liittyvissä kysymyksissä, sekä joissakin taiteen apurahoitukseen sekä alan yleiseen arvostukseen liittyvissä yksittäisissä kysymyksissä.⁴

Taiteilijajärjestöt muutosten tuntijoina

Taiteen ja kulttuurin eri aloilla on ollut havaittavissa vaihtelevaa reagointia laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka ylettyvät suurista globaaleista megatrendeistä konkreettisempiin kotimaisiin toiminnallisiin rakennemuutoksiin.⁵ Muun

3 Kaikilla järjestöillä ei ole toiminnanjohtajaa. Tällöin taustakyselyyn vastasi muu järjestön toimintaa tunteva henkilö (usein puheenjohtaja).

4 Barometrit ovat yleensä temaattisia kokonaisuuksia ja samalla tavalla arvoihin ja asenteisiin perustuvat myös vuodesta 2001 joka kolmas vuosi ilmestynyt Tiedebarometri ja vuodesta 1994 julkaistu vuosittainen Nuorisobarometri.

5 Ajankohtaisia selvityksiä työskentelyedellytyksistä ja -muodoista ovat mm. yhdysvaltalainen Creativity Connects Trends and Conditions affecting U.S. Artists, Center for Cultural Innovation (2016) sekä ruotsalainen Konstnärnsnämnden Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor (2016).

muassa opetus- ja kulttuuriministeriön uusi kulttuuripoliittinen strategia, valtionavustusjärjestelmien uudistaminen sekä meneillään oleva VOS -laitosrakenteen syväanalyysi vaikuttavat pitkällä tähtäimellä siihen, millä edellytyksillä Suomessa voi toimia taiteilijana.

Tämän barometrin teemana on taiteilijoiden työskentelyedellytysten muutokset. Taiteilijoiden työskentelyedellytyksillä tarkoitetaan yleisesti niitä taloudellisia, hallinnollisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja materiaalisia olosuhteita, joita taiteellisen työn tekeminen edellyttää. Nämä sisältävät muun muassa taiteilijoiden toimeentulon, sosiaaliturvan, koulutuksen, keskinäisen vuorovaikutuksen, taiteellisen työn arvostuksen sekä työtiloihin ja työvälineisiin liittyviä kysymyksiä.⁶ Mitä muutoksia työskentelyedellytyksissä on viime aikoina tapahtunut? Miten näitä muutoksia tulisi ymmärtää ja miten ne vaikuttavat taiteelliseen työn tekemiseen?

Arvoja ja asenteita mittaavan barometrikyselyn kohderyhmäksi valittiin taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet. Suomalaisessa taide-elämässä on taiteilijajärjestöillä ollut tärkeä asema ammattikuntansa työskentelyedellytysten määrittelyssä ja etujen valvonnassa. Järjestöjä pidetään tärkeinä kulttuuri- ja taidepoliittisina vaikuttajina. Niiden toiminta ohjaa pitkälle taiteilijoiden ammatillista määrittelyä, hoitaa alan sisäistä laadunvalvontaa ja osallistuu taide- ja kulttuurikentän kehittämiseen.

Taiteilijajärjestöjen toiminnalla on pitkä historia ja kentälle ilmestyy jatkuvasti uusia toimijoita, jotka pyrkivät osallistumaan alansa toimintaympäristön muokkamiseen ja vaikuttamaan taide- ja kulttuuripolitiikkaan. Järjestökentän kartoituksessa täsmentyi barometriin liittyvän taustatyön ja -kyselyn kohteeksi yhteensä 44 taiteilijajärjestöä. Perusteena käytettiin sekä Taiteen edistämiskeskuksessa (ja aikaisemmin taiteen keskustoimikunnassa) tehtyä aikaisempaa kartoitustyötä että avoimuutta uusille eri taiteenaloja ja muita tarpeita edustaville taiteilijajärjestöille.⁷

Aineiston hankinnassa korostettiin avoimuuden ja vuorovaikutuksen merkitystä. Kokonaiskuvan ja eri taiteenalojen erityispiirteiden selkeyttämiseksi tehtiin kevyesti strukturoituja taustahaastatteluita ja -keskusteluja kuuden taiteilijajärjestön edustajien kanssa.

Katto-organisaatioina taiteilijajärjestöjen kentällä toimivat Forum Artis ry, Suomen Taiteilijaseura, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto TEME sekä Teollisuustaiteen liitto Ornamo. Kirjallisuuden (kaunokirjallisuus) suurin toimija on Suomen Kirjailijaliitto ja musiikin suurin toimija on Suomen Muusikkojen liitto. Näiden keskusteluiden anti lisäsi tietoa järjestöjen kehittämishankkeista, jäsenmäärien kehityksestä ja erilaisista ajankohtaisista asioista sekä selvensi barometrikyselyn sisältöä.

6 Arpo 2004, 6–7.

7 Uudempia ovat esim. Esitystaiteen keskus (2009), Suomen Biotaitteen Seura (2008) sekä Korutaideyhdistys (2005). Kansainväliset taiteilijat järjestäytyivät syyskuussa 2016. Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ja Suomen arvostelijain liitto SARV jätettiin barometristä kokonaan pois.

Taustakeskustelut osoittivat monien taiteellisen työskentelyn muutosten ja ongelmakohtien koskettavan eri taiteenaloja. Esimerkiksi työskentelyn sirpaleisuus ja lyhytaikainen työskentely erityyppisissä työsuhteissa tulivat esiin kaikissa haastatteluissa. Työsuhteiden pirstaloituminen on tunnistettavissa monilla aloilla yleisemminkin työelämää koskettavaksi ongelmaksi. Taiteilija-ammateissa tilanteesta on kuitenkin useimpia muita ammattiryhmiä kattavampaa ja pidempiaikaista kokemusta.

Yhteisesti tunnistetuista ongelmista huolimatta työmarkkina-asetat ja suh-
tautuminen taiteellisen työskentelyn reunaehtoihin myös poikkeavat merkittävästi eri taiteenaloilla. Taiteilija-ammattit ovat hyvin heterogeenisiä ja taiteilijajärjestöt identifioituvat monin tavoin. Siinä missä yhdet nimeävät itsensä ammattiliitoiksi, toiset priorisoivat taiteilijapoliittista vaikuttamista ja valvovat tarkasti oman taiteen-
alansa asemaa ja rajoja. Kolmannet näkevät alojen rajat keinotekoisina ja kavahtavat myös tiukkoja taiteellisen työn kriteerejä.

Eri taiteenalojen taiteilijajärjestöt heijastavat taiteilijan asemaa ja taiteelli-
sen työskentelyn edellytyksiä eri tavoin riippuen taiteenaloilla vallitsevista lainalai-
suuksista. Esimerkiksi rahoituspohja tarkoittaa joillekin taiteilijoille ensisijaisesti tekijänoikeustuloja ja yrittäjätuloa, toisille lähinnä apurahojen määrää ja eräille taide-
laitosten määrärahoja. Monialainen työskentely vaihtuvissa ympäristöissä ja erilaisten
yleisöjen odotuksiin mukautuen voidaan nähdä luontevana taiteellisen työskente-
lyn tapana. Toisaalla sen sijaan luetaan lähtökohtaiseksi oikeudeksi määrittellä itse
taiteellisen työn kriteerit sekä niistä käytävään keskusteluun kelpuutettavat tahot.
Joka tapauksessa ammattimaisen taiteellisen työn määreet sekä työn mahdollistava
tulonmuodostus - tai sen puute - ovat kaikille keskeisiä kysymyksiä. Niitä koskevien
kokemusten ja näkemysten kartoittamiseen pureuduimme sekä taustakyselyn että
barometrikyselyn avulla.

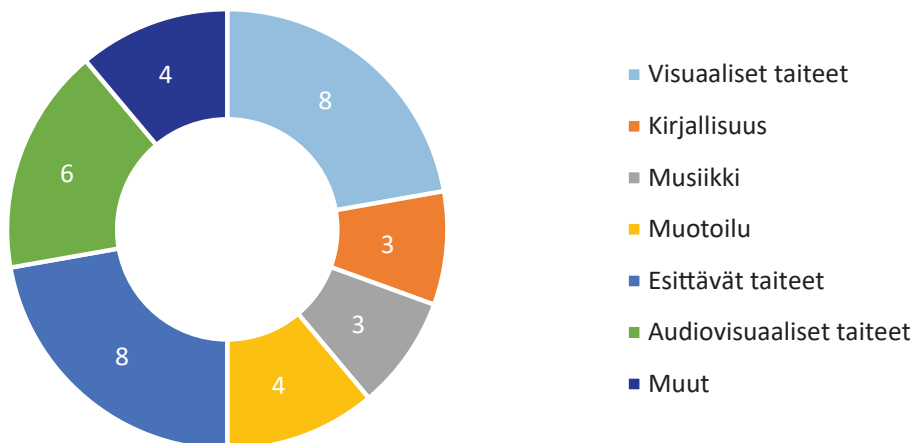
Kyselyaineistojen analyysi vaatii taustalle taiteenaloittaisen luokittelun. Tässä
päädyttiin käyttämään Taiteen edistämiskeskuksen nykyistä toimikuntajaottelua,
jonka mukaan taiteilijajärjestöt on luokiteltu. Yksilöiden vastaukset ryhmittyvät
sen mukaan minkä järjestön hallitukseen vastaaja kuuluu.

Vaikka jaottelu voidaan nähdä ongelmallisena sekä yksittäisten taiteenalojen
että yksilöiden oman määrittelyn suhteen, on karkea jako riittävä toimimaan johdon-
mukaisesti koko barometrianalyysin läpi. Niissä kohdin, joissa on selviä taiteenala-
kohtaisia poikkeuksia, olemme avanneet kysymyksenasettelua ja analyysiä tekstissä.

TAITEILIJAJÄRJESTÖKENTTÄ TAUSTAKYSELYN KOHTEENA

Barometrin yhtenä tavoitteena oli kerätä perustietoa taiteilijajärjestöjen toiminnan tavoitteista, jäsentilanteesta sekä tulevaisuusnäkymistä. Tämä toteutettiin lähettämällä taiteilijajärjestöjen toiminnanjohtajille tai muille vastuuhenkilöille sähköpostikysely.⁸ Samalla heiltä pyydettiin oman järjestönsä hallitusten jäsenten yhteystiedot (sähköpostiosoitteet) sähköistä barometrikyselyä varten.⁹ Tämän taustakyselyn yhteydessä oli tilaisuus myös jakaa tietoa barometrityöstä ja kiinnittää huomiota Taiteen ja kulttuurin barometrin teemaan.

Kysely lähetettiin kaiken kaikkiaan 44 taiteilijajärjestön toiminnanjohtajille/ muille vastuuhenkilöille. Taiteilijajärjestöjen toimintaa koskevaan taustakyselyyn vastasi 36 taiteilijajärjestöä eli vastausprosentti oli 80 (taiteilijajärjestöt liitteessä 1). Taustakyselyyn vastanneet taiteilijajärjestöt jakautuivat taiteenaloittain melko tasaisesti.¹⁰ Eniten järjestöjä toimi visuaalisten, esittävien ja audiovisuaalisten taiteiden aloilla. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Taustakyselyyn vastanneet taiteilijajärjestöt (lkm) taiteenaloittain

8 Käytössä oli SurveyPal™ verkkopohjainen kyselyjärjestelmä. Vastajat tavoitettiin sähköpostitse syyslokakuussa 2016.

9 Yksi kyselyyn vastanneista taiteilijajärjestöistä ei ilmoittanut hallituksensa jäsenten yhteystietoja lainkaan. Suurin hallitus oli kooltaan 21 henkilöä ja pienin 3 henkilöä. Järjestöt eivät eritelleet, olivatko kyseessä varsinaiset jäsenet, varajäsenet tms. Yli puolet taiteilijajärjestöistä luovutti barometrikyselyä varten vähintään 8 hallitukseensa kuuluvan henkilön yhteystiedot.

10 Visuaaliset taiteet = kuvataide, valokuvataide, sarjakuvataide, kuvitustaide, ympäristötaide

Esittävät taiteet = näyttämötaide, performanssi ja esitystaide, tanssitaide, sirkustaide

Audiovisuaaliset taiteet = elokuvataide, mediataide, valo- ja äänitaide

Muut = monialaiset, biotaide, muut

Kyselyssä pyydettiin myös tietoa jäsenistön määrien muutoksista, jolloin yli puolet vastaajista kertoi 5–10 prosentin vuosittaisesta kasvusta. Jäsenmääriltään järjestöt vaihtelevat suuresti. Harva yksittäinen järjestö ylittää 500 jäsenen rajan, kun taas katto-organisaatioissa jäseniä voi olla tuhansia.

Kaikki järjestöt eivät tilastoi jäsenistönsä sukupuolijakaumaa. Tietoa saatiin 23 taiteilijajärjestön jäsenistä (63 %). Miesvaltaisia taiteilijajärjestöjä olivat Suomen Elokuvaajien yhdistys F.S.C. ry, Suomen Säveltäjät ry, Säveltäjät ja sanoittajat ELVIS ry, Sarjakuvantekijät ry, Suomen Muusikkojen liitto ry ja Suomen Elokuvaohjaajaliitto SELO. Myös Suomen Kuvanveistäjäliiton jäsenistä vähän yli puolet oli miehiä.

Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liiton eli Temen jäsenistö kokonaisuudessaan kattoi tasaisesti sekä naisia että miehiä, erot ilmenivät sen sijaan jäsenjärjestöjen (7) tasolla. Esimerkiksi Temen jäsenjärjestö Suomen teatteriohjaajat ja dramaturgit ry on lievästi naisenemmistöinen taiteilijajärjestö. Vahvasti naisvaltaisia taiteilijajärjestöjä ovat Teollisuustaiteen Liitto Ornamon jäsenjärjestö Tekstiilitaiteilijat TEXO ry, Korutaideyhdistys ry, Suomen taiteilijaseuraan kuuluva Suomen Taidegraafikot ry sekä Kuvittajat ry.

Näiden järjestötasojen tietojen valossa näyttää siltä, että tällä hetkellä vahvasti miesvaltaisia aloja ovat musiikki, elokuvataide ja sarjakuvataide. Vastaavasti vahvasti naisvaltaisia aloja ovat tekstiilitaide, korutaide ja taideteollisuus ylipäätään sekä kuvitustaide.

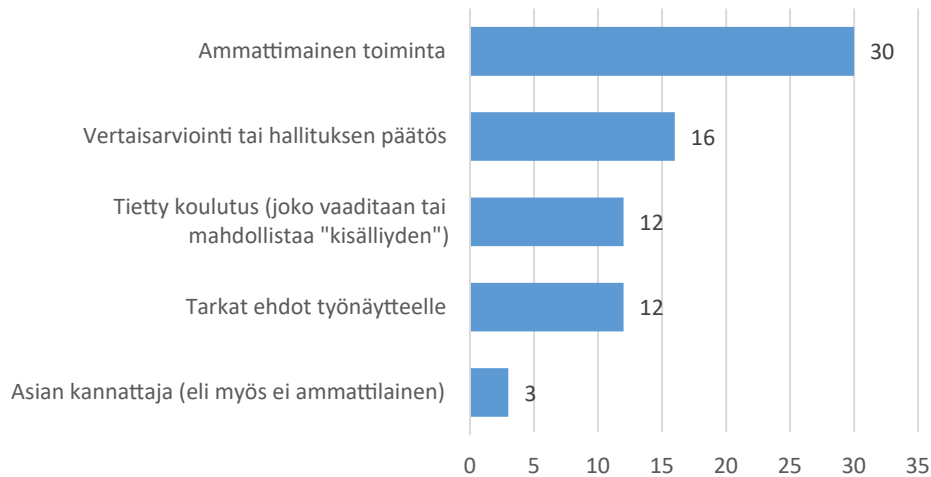
Taiteilijajärjestöjen vastausten perusteella musiikin ja sarjakuvataiteen aloilla on jo tapahtunut lievää naisten osuuden kasvua, jonka ennustetaan jatkuvan maltillisena. Myös elokuvataiteen alalla naisten osuus on noussut ja lisääntyvän alan koulutuksen myötä naisten osuuden odotetaan kasvavan lisää.

Taiteilijajärjestöjen toiminta ja tavoitteet

Kyselyyn osallistuneet järjestöt edustavat yhteensä yli 20 000 taiteilijaa Suomessa. Tämän lukumäärän voidaan arvioida kattavan suurimman osan suomalaisista taiteilijoista, vaikka tarkkaa tietoa päällekkäisistä jäsenyyksistä ei ole, eikä ole mahdollista määritellä kuinka moni taiteilijana toimiva on taiteilijajärjestöjen ulkopuolella.¹¹ Taiteilijat kuuluvat usein moneen järjestöön samanaikaisesti ja sitten on myös osa taiteilijoita, jotka eivät kuulu mihinkään järjestöön.

11 Aikaisempia tutkimuksia liittyen jäsenmääriin ja kriteereihin ks. Karttunen 2004 ja Rensujeff 2003; 2014. Ornamossa on arvioitu, että muotoilualalla on 8000 toimijaa, jotka potentiaalisesti voisivat olla järjestön jäseniä. Tanssin alalla Tanssin tiedotuskeskus toimii koko alan etujen valvojana, Esitystaiteen keskuksen jäsenet ovat ryhmiä, kun taas AV-arkilla on henkilöjäseniä, vaikka järjestö toimii pääasiassa levityskeskusena.

Taiteilijajärjestöjen jäsenyys toimii edelleen vahvana taiteilijan ammattimaisuuden määrittelijänä ja vaikuttaa alalle tulevien vakiintumiseen.¹² Kyselyssä pyydettiin järjestöiltä tietoa nykyisistä jäsenkriteereistä ilman ennakoivia luokitteluja. Vastauksista ilmeni, että monilla järjestöillä kriteerejä oli useampia. (Kuvio 2.)

KUVIO 2. Järjestöjen jäsenkriteerit (lkm) $N=36$

Kolme vastanneista järjestöistä toimii katto-organisaatioina, eikä ota henkilöjäseniä lainkaan.¹³ Yksi järjestö kutsuu jäsenensä osoituksena taideyhteisön arvostuksesta ja kunnioituksesta.¹⁴ Kolme järjestöä hyväksyy jäseneksi kaikki hakijat, jotka sitoutuvat edistämään järjestön säännönmukaista toimintaa.¹⁵

Vahvimpana kriteerinä jäsenyydelle järjestöt nimesivät kyselyssä ammattimaisuuden ja ammatillisen toiminnan. Kuitenkaan ei ole yksiselitteistä, miten ammattimaisuus määritellään tai todetaan. Vastanneista järjestöistä lähes puolet ilmoitti menetelmäksi vertaisarvioinnin, jolloin järjestön hallitus arvioi hakemuksen perusteella hakijan ammatillista ja/tai taiteellista pätevyyttä. Useat järjestöt myös määrittelivät täsmällisempiä arvioinnin kriteereitä. Tarkat ehdot työnäytteille mainittiin kolmanneksessa vastauksista. Alan korkeakoulutus on kriteerinä noin kolmannekselle

12 Varsinaista taiteilijajärjestötutkimusta tai järjestöjen vaikuttavuustutkimusta ei ole Suomessa tehty. Valtionavustusta saavien kulttuuriyhdistysten taloudellisen tilan muutosta 1990-luvulla ks. Oesch 2000. Taidekiltojen historiallisesta taustasta työmarkkinatoimijoina ks. esim. Barker 1999. Taidejärjestöjen historiallisesta vaikutusvallasta suomalaisella taidekentällä ks. esim. Linnovaara 2008.

13 Forum Artis, TEME, Suomen Taiteilijaseura

14 Suomen Elokuvaajien Yhdistys F.S.C. ry

15 Suomen Biotaiteen Seura ry, Suomen kansainvälisten taiteilijoiden keskus, Animaatioklinikka- Suomen Animaationtekijät r.y.

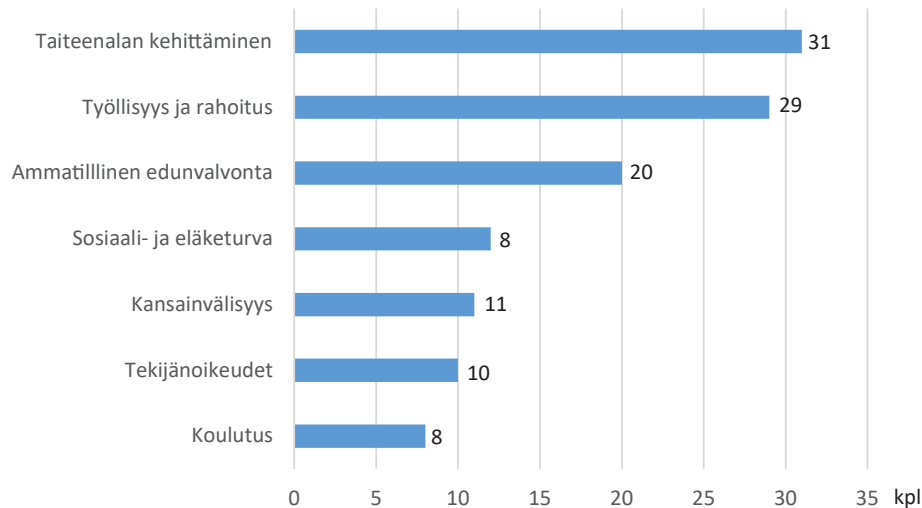
vastauksista. Myös eri tyyppinen jäsenyyden eri asteiden kautta eteneminen on usein mahdollista. (Kuvio 2.)

Kyselyssä kävi selvästi ilmi, etteivät taiteilijajärjestöjen toimintatavoitteet pysy perinteisemmän ammattiliittotoiminnan kehityksessä. Suurin osa järjestöistä määrittelee itsensä ”ammattitaiteilijoiden aatteelliseksi yhdistykseksi”, kun vain muutama järjestö käyttäisi nimikettä ”ammattiliitto” tai ”amatillinen yhteenliittymä”. Ainoastaan muutamalla järjestöllä on mahdollisuus toimia työntekijäosapuolena erilaisissa sopimusneuvotteluissa, koska vain harvalla taiteilijalla on työnantaja. Sen sijaan ”valtakunnallinen etujärjestö” tuntuu useista vastaajista mahdolliselta määritelmältä. Muita käytössä olevia määritelmiä olivat muun muassa ”ammattitaiteilija ja kulttuurijärjestö” sekä ”valtakunnallinen toimialajärjestö”.

Ammattiyhdistystoiminta on luonnollista niillä taiteenaloilla, joissa on enemmän perinteisempiä työmarkkinarakenteita, kuten musiikki ja esittävät taiteet. Ilman selkeitä työsuhteita ja toimeksiantoja työskenteleviä taiteilijoita eli vapaita taiteilijoita löytyy eniten visuaalisten taiteiden ja kirjallisuuden aloilta. Tällöin järjestötoimintaa kuvaava määre on amatillista edunvalvontaa ja kollegiaalista tukea antava amatillinen yhteenliittymä. Muotoilupuolessa korostuu laajemmin ymmärretty toimialajärjestötoiminta, jolloin yrittäjäyys ja laajemmat yhteistyöverkostot voivat olla osa toimintaa. Uusimpien taiteenalojen ja tuorempien järjestöjen kohdalla nousee näkyväksi jäsenpohjan laajentaminen alasta kiinnostuneilla, jolloin jäsenyys ei ole sidottu jäsenen ammattiin.¹⁶

Taustakyselyyn vastanneiden taiteilijajärjestöjen tärkeimpiä sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita ovat toiset taiteilijajärjestöt (lähes kaikki järjestöt), valtion taidehallinnon toimijat sekä alan oppilaitokset ja tekijänoikeusjärjestöt (lähes puolet vastaajista). Yli kolmannes taiteilijajärjestöistä mainitsee kansainvälisen yhteistyön, ja lähes yhtä tärkeitä järjestöille ovat säätiöt ja museoala.

16 Esimerkkinä tästä on Suomen Biotaitteen Seura ja tuore Kansainvälisten taiteilijoiden yhdistys. Myös uuden valotaiteen seuran perustamisilmoitus avaa jäsenyyden kaikille kiinnostuneille. kts. www.facebook.com/valotaiteenseura/

KUVIO 3. Järjestöjen tavoitteiden jakautuminen (lkm)

Kysymys järjestöjen kulttuuri- ja taiteilijapoliittisista tavoitteista osoitti selvästi, että nämä politiikka-alueet eivät aina ole selkeästi erotettavissa. Laajempia tavoitteita ovat yleisemmin taiteen itseisarvon, taiteen demokraattisuuden sekä oman taiteenalan aseman vahvistaminen, kun taas täsmällisemmät taiteilijapoliittiset tavoitteet suuntautuvat apurahajärjestelmään ja työllisyyskysymyksiin. (Kuvio 3.) Taiteilijapoliittisesti on tärkeää myös pitää toimijat pätevästi koulutettuna ja kenttä elävänä, mutta tärkeää on myös laajempi viestinnällinen vaikuttaminen ja yleisten taloudellisten toimintaedellytysten varmistaminen.

Taiteilijajärjestöjen tutkimustarpeet ulottuvat laajalle sektorille

Suurella osalla vastanneista järjestöistä on juuri meneillään tai suunnitteilla kehittämishankkeita. Voidaan tulkita, että kehittämistyö on järjestöille jatkuvaa toimintaa, samalla kun moni on selkeyttämässä omaa fokuksintia ja profilia muuttuvassa toimintakentässä.¹⁷

Jäsentutkimukset ovat monen järjestön toiminnan runko, kun taas toisilta puuttuvat jäsenistöä ja kehittymistä koskevat perustiedotkin. Konkreettisimmat meneillään ja suunnitteilla olevat kehittämishankkeet liittyvät oman organisaation toiminnan puntarointiin erilaisten itsearviointiprosessien avulla. Moni järjestö pyrkii

¹⁷ Teollisuustaitteen Liitto Ornamo on teettänyt muotoilualan työmarkkinoiden tilastoraportteja vuodesta 2013 ja teki yhdessä Suomen Taiteilijaseuran kanssa laajemman näyttelykäytäntötutkimuksen tekijöiden kokemusten pohjalta vuonna 2015. Music Finland teki yhteistyössä alan järjestöjen kanssa musiikkitoimialan ensimmäisen barometrin vuonna 2016. Teatterialalla on viime vuosina tehty erityisesti vapaan kentän toimijoiden kyselytutkimusta ja taidepoliittista toimintaohjelmaehdotusta. Suomen Kirjailijaliitto on viimeksi tehnyt palkkiokyselyn jäsenilleen vuonna 2014.

vahvistamaan strategiaansa ja erityisesti verkostoitumista ja viestintää sekä keräämään lisää tietoa omasta jäsenkunnastaan ja erityistarpeista liittyen työllisyshankkeisiin ja täydennyskoulutukseen. Laajempia toimintaympäristöanalyysjä on meneillään jonkin verran, mikä viestii tarpeesta sijoittaa oma toiminta laajempaan kontekstiin. Moni järjestö toimii pienin resurssein ja usein tavoitteet ja toiveet jäävät käytännössä saavuttamatta.

Kysymys taiteilijajärjestöjen tutkimustarpeista oli hyvin laaja ja kysymykseen vastaaminen oli mitä todennäköisemmin hankalaa valmiiden vastausvaihtoehtojen puuttuessa. Yhteenvetona voisi todeta, etteivät tutkimustarpeet noudattaneet taiteenaloittaisia rajoja vaan pikemminkin hajaantuivat taiteenalasta riippumatta koskettamaan sekä laajoja tutkimusteemoja että hyvinkin kapeita, oman taiteenalan kannalta ajankohtaisia ja relevantteja aiheita.

Tutkimustarpeita katsottiin hyvin laajalla skaalalla audiovisuaalisissa ja visuaalisissa taiteissa sekä muotoilun ja monialaisten toimijoiden vastauksissa. Laajalla skaalalla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikenlaista taiteen ja kulttuurin tutkimusta ja omaan taiteenalaan liittyvää kokonaisvaltaista tiedonhankintaa sekä koko taiteen kenttää koskevaa tutkimusta.

Kaikenlainen tutkimustieto joka liittyy taiteen merkitykseen ja vaikuttavuuteen sekä taiteilijoiden asemaan yhteiskunnassa on arvokasta.

Huutava tarve kuvataidealan järjestelmällisestä, säännönmukaisesta ja aikasarjoja sisältävästä tiedosta.

Yleisimmin tutkimustarpeet liittyivät toimeentuloon ja tulonmuodostukseen. Näihin liittyvää tietoa kaivattiin musiikin, esittävien taiteiden, audiovisuaalisten ja visuaalisten taiteiden, kirjallisuuden ja muotoilun aloilla toimivissa taiteilijajärjestöissä. Lähes yhtä tärkeiksi koettiin työllistymiseen ja työllistymismuotoihin (mm. työmarkkina-asetat) liittyvät tutkimukset. Taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyvää tutkimusta kaivattiin musiikin ja kirjallisuuden aloilla toimivissa taiteilijajärjestöissä.

Audiovisuaalisilla aloilla oli ainoana taiteenalana koko taiteenala yhdistäviä tutkimustarpeita eri taiteilijajärjestöissä, sillä taiteilijoiden työllistymiseen liittyvää tutkimusta kaivattiin lähes kaikissa alan järjestöissä. Myös tutkimustarpeet, jotka liittyivät rahoitukseen, rahoituksen kehitykseen ja rahoitusmuotojen vaikuttavuuteen, yhdistivät audiovisuaalisen alan taiteilijajärjestöjä. Lisäksi audiovisuaalisella alalla tarvetta oli tasa-arvon toteutumiseen, koulutustarpeisiin sekä työehtojen noudattamiseen ja kehittymiseen liittyvällä tutkimuksella.

Muista tutkimustarpeista eniten taiteilijajärjestöjen mainintoja saivat yleisötutkimus (visuaaliset ja audiovisuaaliset alat), taiteen kenttää ja sen rakenteita koskevat tutkimukset (kirjallisuus, visuaaliset ja esittävät taiteet), taiteen markkinoihin ja myyntiin liittyvät tutkimukset (kirjallisuus, visuaaliset taiteet), alan toimintaedellytyksiin ja kehitykseen liittyvät tutkimukset (muotoilu, visuaaliset alat),

työskentelyyn liittyviin erityispiirteisiin ja ammatillisiin toimintatapoihin liittyvät tutkimukset (kirjallisuus, musiikki). Myös kansainväliset mallit (visuaaliset alat), kansainvälinen näkyvyys (monialainen), vientiin liittyvä vaikuttavuus (muotoilu) sekä kansainväliseen tutkimukseen ja neuvontaan liittyvät (visuaaliset taiteet) tutkimukset koettiin tarpeelliseksi.

Kiinnostavaa oli myös se, että taiteen taloudellinen merkittävyys koettiin tärkeäksi todistaa tutkimuksen keinoin (monialainen, muotoilu).

Tietoa miten taide on taloudellisesti merkittävää huolimatta sen vaikeasta mitattavuudesta.

Taiteen vaikuttavuus yhteiskunnassa: Onko kukaan Suomessa laskenut taiteen ja kulttuurin bkt-vaikutuksen.

Näiden yleisempien tutkimusaiheiden rinnalla mainittiin yksittäisiä tiedonhankintaan liittyviä tarpeita. Kirjallisuuden ja visuaalisten taiteiden aloilla toivottiin, että moniammatilliseen toimintaan kohdistuisi tutkimusta. Taiteilijajärjestöissä tarvittaisiin tietoa siitä, millaisella työllä taiteilijat täydentävät tulojaan ja toisaalta tietoa siitä, millä muilla aloilla taiteelliselle osaamiselle olisi tarvetta ja käyttöä. Huomionarvoista oli myös se, että tarvetta olisi myös yritys yhteistyön ja taidesponsoroimisen tutkimiseen.

Musiikin alalla tarvetta olisi suoratoistopalveluihin ja tekijänoikeuksiin liittyvillä tutkimuksilla sekä alalla toimivien jäsenten ja ei-jäsenten arvostusten ja preferenssien kartoittamisella. Audiovisuaalisten taiteiden aloilla toivottiin tutkimustietoa siitä, noudatetaanko alalla työehtosopimuksia ja millainen neuvotteluasema toimijoilla on työmarkkinoilla. Eri taiteenaloilla tutkimusta tarvittaisiin myös erilaisista tuotantotavoista, työsyrynnästä, ammatillisesta järjestäytymisestä, alueellisista eroista sekä eri taiteenalojen tilanteiden vertailusta ja eri taiteenalojen rajapintojen kohtaamisesta. Kaiken kaikkiaan taiteilijajärjestöt ovat kiinnostuneita siitä, miten voisivat paremmin palvella jäseniään ja haluaisivat tietää, mitä yksittäisen taiteilijajärjestön jäsenistö tarvitsee.

Taiteilijajärjestötoiminta koetaan tärkeäksi ja työntäyteiseksi

Taustakyselyn lopussa järjestöillä oli mahdollisuus kuvailla toimintaansa liittyviä tulevaisuudennäkymiä. Vastaajien näkemykset tulevaisuudesta voidaan jakaa neljään eri tasoon, joista ensimmäinen koskee järjestökenttää. Taiteilijajärjestötoiminta koetaan tärkeäksi ja työntäyteiseksi. Toiminta-alan monimuotoisuudesta ja muutoksista johtuen myös edunvalvonta monimuotoistuu. Erityisten alakohtaisten tarpeiden ja moninaistuvien toimijakategorioiden oloissa on haastavaa paneutua kaikkien tarpeisiin. Vaikka yhteistyöhalukkuutta tuntuu löytyvän myös taiteenalojen rajojen yli,

monen järjestötoimijan resurssit ovat kovin pienet eikä vapaaehtoistyöhön perustuva toiminta ole pitkällä tähtäimellä kestäväällä pohjalla.

Parempaan päin. Näkyvyys lisääntyy, tekijöiden oikeudet tulevat tunnetuimmiksi.

Resursseihin nähden toiminnan näkymät ovat hyvät. Yleinen ilmapiiri vaikuttaa lisäksi varsin yhteistyömyönteiseltä.

Framtidsutsikterna är goda. Det finns ett stort intresse för medlemskap i föreningen.

Toiminnan tulevaisuudennäkymät ovat vakaat.

Taiteen sisällöt kehittyvät ja tulevaisuus näyttää valoisalta

Toimintaympäristön yleisessä tarkastelussa moni vastaaja koki, että itse taiteen sisällöllinen kehitys on positiivista ja tulevaisuuteen on helppo uskoa. Taide kehittyy usein marginaalissa ja löytää jatkuvasti uusia esiintymispaikkoja ja yleisöjä. Samalla koko toimialan muutokset liittyvät teknologiaan sekä toiminta- ja tuotantomalleihin, jotka vaativat työelämän muutoksia.

Elokuvaaminen on kokenut viimeisen kymmenen vuoden aikana valtavän siirtymisen analogisesta tekniikasta digitaaliseen. Tulevaisuus on mielenkiintoinen.

Taiteellista potentiaalia on alalla paljon ja taiteelliset innovaatiot virtaavat vapaasti Euroopassa ja muutenkin maailmalla. Digitaalinen kehitys tukee esitystaiteen asemaa ja vastavuoroisesti esitystaide osaa käyttää digitaalisutta olennaisena osana ilmaisuaan.

Toiminnalla on potentiaalia sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Visuaalisen viestinnän muotoilun merkitys on kasvanut entisestään digitalisoituneessa maailmassa. ...Tiedon ja datan visualisointia tarvitaan informaation lisääntyessä ja maailman käydessä yhä monimutkaisemmaksi.

Suurimmat ongelmat taiteen kentällä liittyvät taloudellisiin näkyymiin

Suurimmat ongelmat liittyvät taloudellisiin näkyymiin. Rahoitus ei tunnu pysyvän kehityksen perässä, eikä taidehallinnosta välttämättä löydy asiantuntijuutta suhteessa muuttuviin taiteenaloihin. Tekijänoikeuskysymykset nousevat yhä tärkeämmäksi ja

uudet mallit kuten jakamistalous yleistyvät. Koko kentän koetaan kaipaavan uudelleen arviointia. Syvällä olevien rakenteellisten ongelmien korjaaminen vaatisi joka tapauksessa vahvaa valtion panosta.

Yleisesti ottaen moni asia kaipaisi rakenteellista ja ideologista uudelleenarviointia, mutta asenteet, niukkuus ja ehkä myös näköalattomuus estävät tarpeelliset muutokset.

Hiukan epävarmoilta, liittyen nimenomaan rahoitusnäkökulmaan.

Kenttä on kasvanut ja monipuolistunut merkittävästi, mutta siitä huolimatta näkyvyydet rahoituksen ja toimeentulon kannalta ovat hyvin epävarmat.

Olemme pieni ja vähävarainen järjestö. Rahoituksemme tulee miltei pelkättään projektikohtaisista apurahoista. Jäsenmaksumme riittävät kattamaan vain aivan pakollisimmat menot. Rahoitus on yhä tiukemmassa ja vapaaehtoistyön määrä on tällä hetkellä liiankin suuri. Pelkään pahoin, ettemme pysty jatkamaan yhtä aktiivisina kuin nyt kovinkaan kauaa.

Tekijänoikeuskysymykset, sopimusasiat, muuttuvat tekemisen tavat ja levittämisen kysymykset askarruttavat.

Tulevaisuus vaatii uudistumisvalmiutta ja taiteilija-ammattin monipuolistumista

Yksittäiset toimijat näkevät tulevaisuuden vaativan valmiutta uudistua. Taiteilija-ammattien kohdalla nähdään monipuolistumisen tarvetta. Perinteiset ansaintamuodot ovat katoamassa ja työt muuttuvat yhä projektiluonteisemmaksi. Moni ala heterogenisoituu ja kilpailu kovenee, jolloin ammattimaisuus saattaa kärsiä. Samalla saatetaan tarvita myös erikoistunutta ammattilaisuutta tietyillä aloilla enemmän. Ansiotaso on monella taiteenalalla laskussa ja apurahoja on yhä vaikeampi saada. Epävarmuus ajaa toimijoita muille aloille ja vähintäänkin pakkoyrittäjiksi. Toimeentulon heikentyminen aiheuttaa suuria ongelmia erityisesti vanhemmalle taiteilijasukupolvelle.

Yhdistyksen toiminta on perusteltua ja motivoitua, sillä taiteilijoiden toimeentulo on monella tavalla murroksessa. Vanha ansaintalogiikan ”kolmi-kantaoppi” (tilauspalkkiot, apurahat, tekijänoikeustulot) ei enää seiso yhtä vakain jaloin kuin ennen. Tekijänoikeustulot fragmentoituvat ja digitaalisesta käytöstä saatavat korvaukset eivät ainakaan vielä kompensoi esim. niitä korvauksia, joita aiemmin saatiin fyysisistä tallenteista. Taiteilijoiden määrä tuntuu lisääntyvän koko ajan, mutta apurahojen määrä ei lisäännny.

Taiteilijoiden sosiaaliturva on saatava kuntoon, sillä taiteilija ei voi tulla työkyvyttömäksi tai sairastua vakavasti, sillä sosiaaliturvaa ei ole.

Yhä useampi hankkii lisäammatteja ja miettii alan vaihtamista.

Toiminnan tulevaisuusnäkymät ovat monipuoliset. Ala on heterogeeninen. Työelämässä tapahtuu paljon ja jakamistalous yleistyy.

...tekeminen tulee mahdolliseksi yhä useammalle. Kilpailu laadulla ja ammattimaisten tuotantojen kesken kovenee edelleen.

Apurahojen saanti on yhä vaikeampaa. Apurahojen määrä ei ole kehittynyt, eikä korotuksia apurahojen määriin ja summiin ole näköpiirissä. Kuvataiteilijoiden toimeentulon ongelmat kasvavat edelleen. Erityisesti vanhenevien ja eläköityvien kuvataiteilijoiden asema on vaikea.

Tulevaisuudessa voidaan olettaa taiteilijan tekvän itse enemmän pr-työtä sekä teostensa markkinointia.

Vähintäänkin haastavilta. Edunvalvonta monimuotoistuu, koska työn tekemisen muotoja on paljon; itsensä työllistäjät, osuuskunnat, henkilökohtaiset apurahat, produktiokohtaiset apurahat jne.

Kuvataiteilijat ovat entistä korkeammin koulutettuja, mutta heidän tulotonsa ei ole kasvanut. Yrittäjyyden ja kaupallisuuden korostuminen yhteiskunnassa saattaa riidellä taiteen itseisarvon kanssa ja aiheuttaa taiteilijoissa epävarmuutta. Toisaalta taiteen tekemisen uudet muodot ja esittämisen tavat ja paikat antavat myös inspiraatiota ja voimaa taiteen muuttumiseen ja uudistumiseen.

TAITEILIJAJÄRJESTÖJEN HALLITUSTEN JÄSENET TAITEILIJAPOLITIIKAN ASiantuntijoina

Barometrikyselyn kohteeksi valittiin 44 taiteilijajärjestön hallitusten jäsenet.¹⁸ 80 prosenttia (36) kohdejoukoksi valituista järjestöistä toimitti hallitustensa jäsenten yhteystiedot barometrikyselyä varten. Näiltä hallitusten jäseniltä saadut vastaukset muodostavat barometrikyselyn sisällön. Kysely (liite 2) lähetettiin yhteensä 293 henkilölle ja siihen vastasi yhteensä 152 henkilöä.¹⁹ Kyselyn vastausprosentti oli 52, jota voi pitää melko hyvänä.

Kyselyyn vastanneista henkilöistä 56 prosenttia oli naisia ja 38 prosenttia miehiä. Muun sukupuolisia vastaajia ei vastaajien joukossa ollut lainkaan ja 7 prosenttia ei halunnut vastata sukupuolta koskevaan kysymykseen. (Kuvio 4).²⁰ Naisten suurempi osuus vastaajajoukossa heijastaa naisten suurempaa osuutta koko taiteilijakunnassa. Taiteilijan asema -tutkimusten perusteella taiteilijakunta on 2000-luvulla naisvaltaistunut lähes kaikilla taiteenaloilla. Naisten osuuden kasvu on ollut voimakkainta monialaisten taiteilijoiden sekä kuvataiteen ja taideteollisuuden aloilla.²¹

Edellisen (2015) Taiteen ja kulttuurin barometrin asiantuntijajoukon sukupuolijakauma oli hieman tasaisempi, mikä johtui kyselyn kohteena olleen asiantuntijajoukon kokoonpanosta.²² Edellisessä barometrissä asiantuntijoita olivat valtion ja säätiöiden vertaisarvioijat. Tässä joukossa nimenomaan valtion vertaisarviointiin osallistuvien henkilöiden valinnassa tähdätään lainsäädännön tuella siihen, että nimitetyiksi tulee tasavertaisesti sekä naisia että miehiä.²³

18 Taiteilijajärjestöjen lähettämät yhteystiedot eivät välttämättä ole täysin yhteismitallisia sen suhteen, ovatko mukana myös varajäsenet. Mukana on siis varsinaisia jäseniä, varajäseniä ja puheenjohtajia.

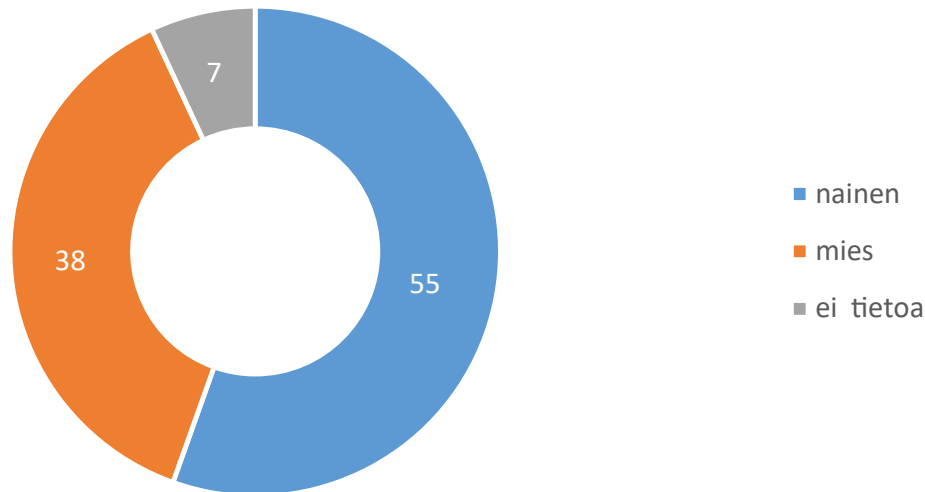
19 Käytössä oli SurveyPal™ verkkopohjainen kyselyjärjestelmä. Vastaajat tavoitettiin syksyllä 2016.

20 Kyselyn kohderyhmään kuuluvista 61 prosenttia oli naisia ja 39 prosenttia miehiä nimien perusteella. Näin ollen vastaajajoukon sp-jakauma vastaa hyvin perusjoukon sp-jakaumaa.

21 Rensujeff 2014, 32–34.

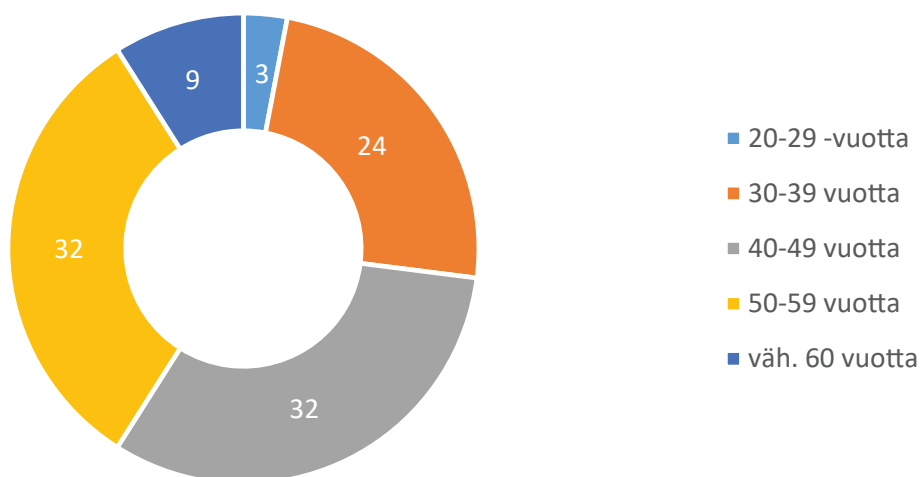
22 Rautiainen, Roiha & Rensujeff 2015.

23 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, 4 §; 4 a §.

KUVIO 4. Vastaajien (%) sukupuoli

Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet olivat vastaajina hieman nuorempia kuin edellisen barometrikyselyn vastaajat. Kyselyyn vastanneiden hallitusten jäsenten joukossa oli mukana myös 20–29 -vuotiaita toisin kuin edellisessä kyselyssä. Myös 30–39 -vuotiaita oli mukana 8 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisellä kerralla.²⁴ (Kuvio 5.) Tulokset vaikuttavat vastaavan näiden asiantuntijaryhmien koostumusta suhteellisen hyvin. Edellisessä barometrissä vertaisarviointiin osallistuvien suhteellisen korkeaa ikää selitettiin tehtävän edellyttämällä kokemuksella ja sillä, että ikääntyneemmillä taiteilijoilla on vähemmän tarvetta saada itse apurahaa.²⁵ Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäseniksi sen sijaan voisi hyvin olettaa hakeutuvan myös nuorempia ja vähemmän aikaa alalla olleita taiteilijoita, jotka toimivat aktiivisesti taiteen kentällä ja haluavat vaikuttaa sekä omaan että kollegojensa asemaan työelämässä.

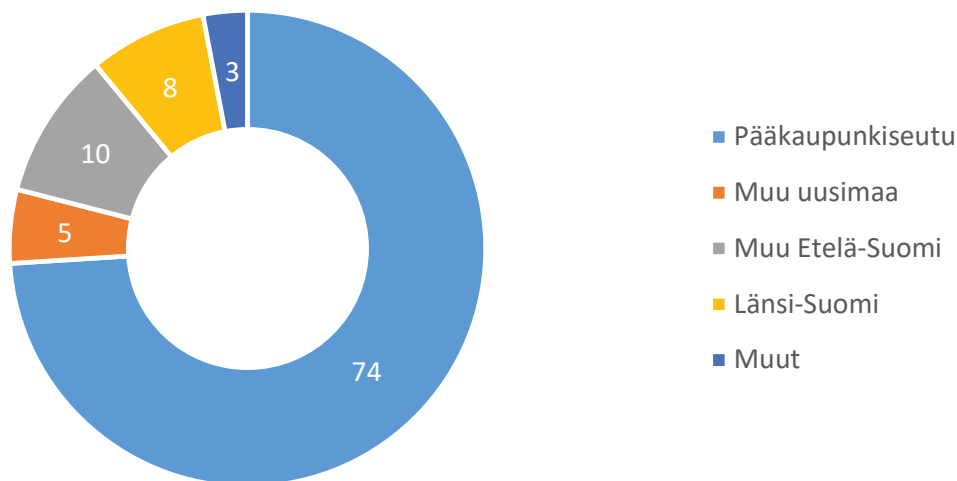
KUVIO 5. Vastaajien (%) ikä ikäluokittain

24 Ks. Roiha, Rautiainen & Rensujeff 2015, 12.

25 Roiha, Rautiainen & Rensujeff 2015, 12.

Vastaajat olivat pääosin (74 %) pääkaupunkiseudulla asuvia. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus on merkittävästi suurempi kuin taiteilijoilla keskimäärin (50 %).²⁶ Jakaumaan vaikuttaa suurella todennäköisyydellä taiteilijajärjestöjen keskittyminen Helsinkiin. Toiseksi eniten vastaajia asui muualla Etelä-Suomessa (10 %) sekä Länsi-Suomessa (8 %). Ryhmä muu käsittää Itä-Suomessa (1 %), Pohjois-Suomessa (1 %) sekä ulkomailla (1 %) asuvat vastaajat. (Kuvio 6.)

Vastaajien asuinpaikkajakauma poikkesi huomattavasti edellisen barometrikyselyn vastaajien jakaumasta, sillä vertaisarviointiin osallistuneista vastaajista ainoastaan 40 prosenttia asui pääkaupunkiseudulla. Kuten sukupuolijakaumaa verrattaessa todettiin, valtion vertaisarviointiin osallistuvien valinnassa sukupuolella on merkitystä yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi ja lain noudattamiseksi. Sama koskee myös alueellista ja kielellistä jakautumista.²⁷ Myös se, että mukana olivat alueellisten taide-toimikuntien (13) jäsenet vaikutti pääkaupunkiseudulla asuvien osuuteen edellisessä barometrissä.

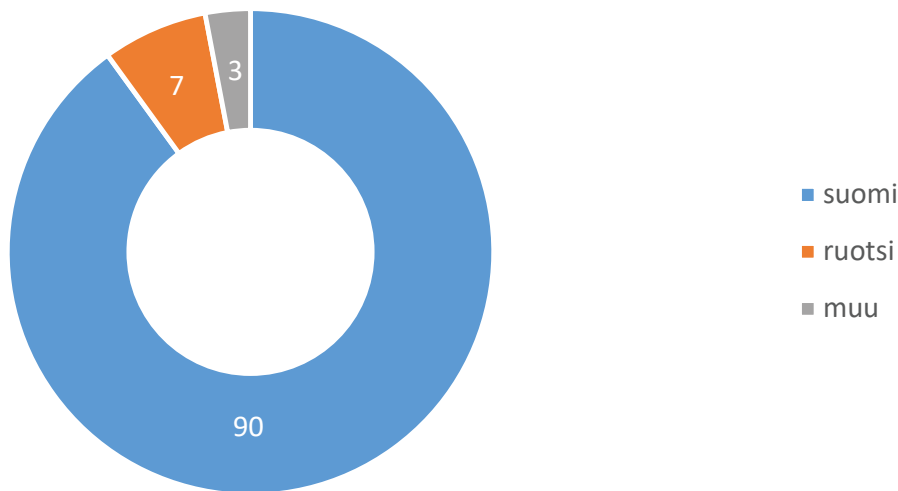
KUVIO 6. Vastaajien (%) asuinpaikka

Äidinkieleltään vastaajat olivat varsin homogeeninen joukko, sillä 90 prosenttia vastaajista oli äidinkieleltään suomenkielisiä. Ruotsinkielisiä oli 7 prosenttia vastaajista ja muunkielisiä 3 prosenttia. (Kuvio 7.) Osuudet eivät juuri eroa edellisen barometrin tuloksista, tosin ruotsinkielisten osuus oli hieman suurempi (9 %)

26 Koko taiteilijakuntaa koskeva tieto perustuu Taiteilijan asema 2010 -tutkimukseen (Rensujeff 2014, 33). Taiteilijoiden pääkaupunkikeskeisyys on hieman kasvanut 2000-luvun mittaan, mutta oletettavaa on, että kasvu on ollut korkeintaan muutaman prosentin luokkaa vuoden 2010 jälkeen. Rensujeff 2014, 33.

27 Laki Taiteen edistämiskeskuksista 657/2012, 6–7 §. Myös säätiöt kiinnittävät huomiota asiantuntijoidensa valtakunnalliseen ja, kukin tarkoituksensa ja sääntöjensä puitteissa, kielelliseen jakaumaan.

vertaisarviointiin osallistuvilla vastaajilla kuin tämän taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenille suunnatun barometrikyselyn vastaajilla.²⁸

KUVIO 7. Vastaajien (%) äidinkieli

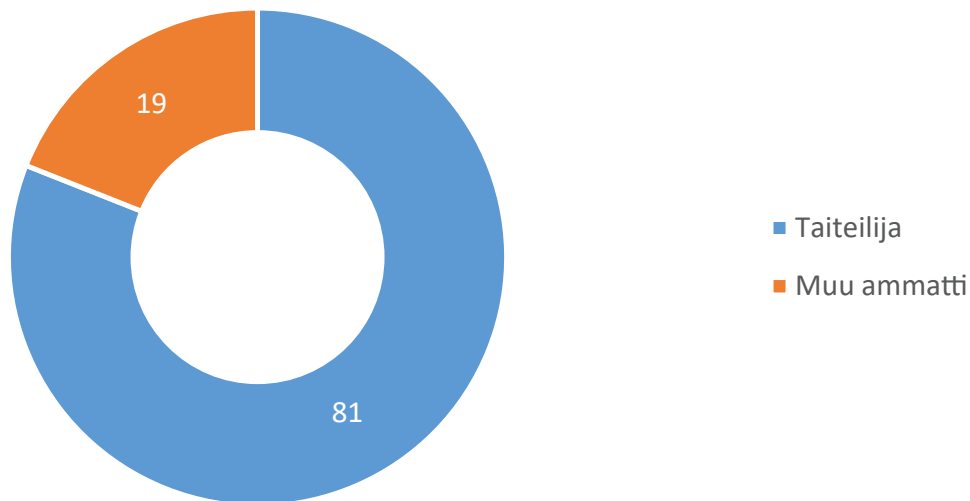
Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet ovat pääsääntöisesti taiteilijoita

Barometrikyselyn vastaajista 81 prosenttia oli taiteilijoita ja 19 prosenttia toimi muissa ammateissa. (Kuvio 8.) Vastaukset perustuvat vastaajien omaan vastaukseen ja arviointiin siitä, mikä ammatti luokitellaan taiteilija-ammattiksi. Vastaajien joukossa oli muun muassa visuaalisen suunnittelun ja sisustusarkkitehtuurin alalla toimivia, jotka eivät katsoneet toimivansa taiteilija-ammattissa vastatessaan edustamansa järjestön hallituksen jäsenenä. Myös toimiminen osa-aikaisesti taiteilija-ammattissa vaikutti vastauksen sisältöön.²⁹

Edellisessä barometrikyselyssä vertaisarviointiin osallistuvista vastaajista ainoastaan 53 prosenttia oli taiteilijoita ja loput muita eri taiteenaloilla toimivia asiantuntijoita, mikä on tarkoituskin vertaisarviointiin osallistuvien tehtävän luonnetta ajatellen. Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenten suurempi taiteilija-ammateissa toimivien osuus taas on seurausta siitä, että he ovat enimmäkseen työkäisiä, hakevat apurahoja ja toimivat aktiivisesti järjestökentän edunvalvontatehtävissä.

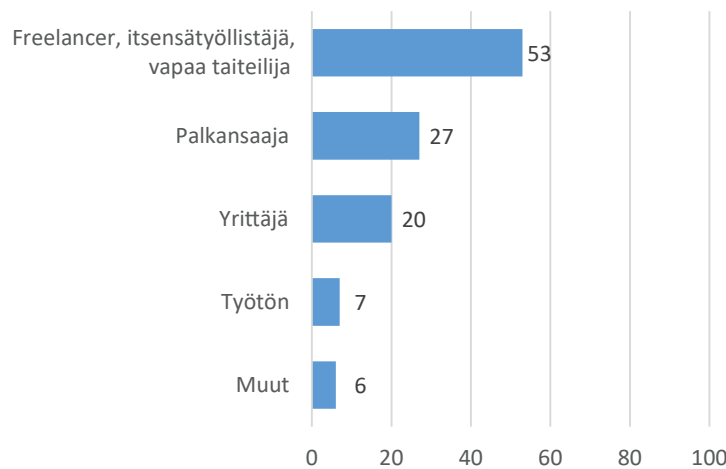
²⁸ Taiteen edistämiskeskuksen toimintaa säätelevä laki edellyttää huomioimaan kielelliset seikat sekä valtion että alueellisia taidetoimikuntia nimitettäessä (Laki Taiteen edistämiskeskuksesta 657/2012, 6–7 §).

²⁹ Jos taiteilija-ammattissa toimiminen luokiteltaisiin sen perusteella, mitä ammatteja taiteilijajärjestöiksi luokitellut järjestöt edustavat ja myös osa-aikaisuus luokiteltaisiin taiteilija-ammattissa toimimiseksi, niin taiteilijoiden osuus barometrikyselyssä nousisi 88 prosenttiin.

KUVIO 8. Taiteilija-ammateissa toimivien vastaajien osuus (%)

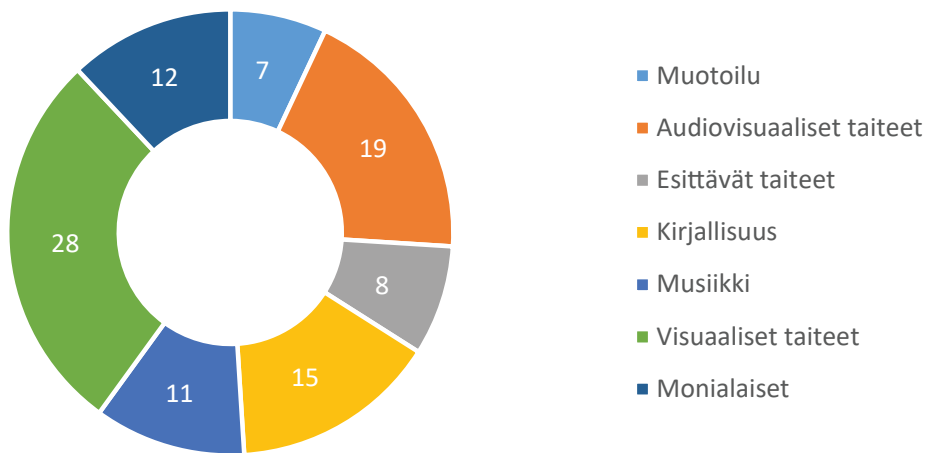
Vastaajat olivat työmarkkina-asemaltaan pääsääntöisesti freelancereita/itsensätyöllistäjiä ja vapaita taiteilijoita. Palkansaajia joukossa oli reilu neljännes ja yrittäjiä viidesosa. Työttömien osuus oli 7 %. (Kuvio 9.) Vastaajajoukon asema työmarkkinoilla oli näiden tietojen valossa vähintäänkin yhtä sirpaleinen kuin taiteilijoilla keskimäärin.

KUVIO 9. Vastaajien (%) työmarkkina-asetat, prosentit osin päällekkäisiä

Taiteenaloittaisen jakauman mukaan yli neljäsosa vastaajista edusti visuaalisia taiteenaloja ja lähes viidesosa audiovisuaalisia taiteenaloja. Muiden taiteenalojen vastaajia oli vähemmän. (Kuvio 10.) Taiteenaloittaisessa jakaumassa kyse on yksittäisten hallitusten jäsenten edustamien taiteenalojen jakaumasta. Jakauma ei siis kerro sitä, millä taiteenalalla tai taiteenaloilla jäsen itse toimii. Eroa voi konkretisoida

esimerkiksi siten, että usealla taiteenalalla toimiva taiteilija saattaa toimia ainoastaan jotakin yksittäistä taiteenala edustavan taiteilijajärjestön hallituksessa.³⁰

KUVIO 10. Vastaajien (%) edustamien taiteilijajärjestöjen taiteenalat

³⁰ Vastausten mukaan usealla taiteenalalla toimivien vastaajien osuus oli 22 % (vastaajan oma taiteenala). Taiteilijan asema 2010 -tutkimuksen mukaan monialaisten taiteilijoiden osuus Suomessa oli 15 %. Monialaisten taiteilijoiden osuus on 2000-luvulla ollut kasvussa.

TAITEEN TULEE OLLA LAADUKASTA

Ensimmäisellä kysymyspatteristolla kartoitettiin näkemyksiä taiteesta. Vastaajia ei haluttu ohjata ennalta annettuihin kehyksiin, vaan vastaamaan omien taidetta koskevien käsitystensä mukaisesti. Taidetta ei siksi määritelty täsmällisesti ennen vaihtoehtoihin vastaamista, vaan kysyimme suhtautumista kymmeneen erilaiseen väittämään taiteen ominaispiirteistä.

Jokseenkin ennako-odotusten mukaisesti vastaajat pitivät taidetta vähiten määrittävinä tekijöinä viihdyttävyyttä ja markkinaehtoisuutta. Valtaosa vastaajista sen sijaan piti vähintään jokseenkin tärkeänä, että taiteen on oltava saatavissa ja saavutettavissa (90 %), se on laadukasta ja tasokasta (88 %), auttaa näkemään asiat uudella tavalla (81 %), ja on itseisarvoista (75 %). Laadun merkitys korostuu siinä, että laatu ja tasokkuus nähdään kaikkein useimmin erittäin tärkeänä (66 % vastaajista) taiteen piirteinä. (Kuvio 11.)

KUVIO 11. Vastaajien näkemykset taiteen ominaispiirteistä.

Vastaajajoukko edustaa tällä kertaa taiteilijajärjestöjen päättäjiä. Vastaavia näkemyksiä³¹ kysyttiin myös pilottibarometrissa (2015), joka suunnattiin vertaisarvioijille.³² Vastaukset ovat toisiinsa nähden varsin samanlaisia. Yllä listatut neljä tärkeintä taiteen ominaispiirrettä ovat molempien kyselyjen mukaan samat.

Samoin taiteelle vieraimpina nähdyt määreet ovat taiteen kentän valta-asemissa toimivien ihmisten jakamia. Markkinaehtoisuus ja viihdyttävyyys eivät sovi yhteen taiteen kanssa sen paremmin järjestöaktiivien kuin vertaisarvioitsijoidenkaan mielestä.

Vaikka vastaajat ovat melko yksimielisiä osasta taiteen ominaispiirteitä koskevista väittämistä, myös väittämiin suhtautumisen subjektiivisuus ja suhteellisuus nousevat esiin avovastausten kautta:

En haluaisi määritellä, mitä taiteen pitäisi tai ei pitäisi olla tai mihin se pitäisi valjastaa.

Taide voi olla monenlaista ja aina eri parametreilla.

Hyvin vaikea vastata näihin yksiselitteisesti.

I agree that the above claims can be part of the art agenda, but I disagree that they must.

Yksittäisistä väittämistä eniten kommentteja herätti taiteen itseisarvo. Kommentit paljastavat, että käsitettä käytetään monin tavoin, myös kehämäisesti siten, että mistään muusta kuin taiteesta ei tarvitse keskustella suhteessa taiteeseen. Harva vastaaja kuitenkin määritteli yksiselitteisesti, mitä itseisarvolla tarkoitetaan, suhtautuipa siihen sitten valtaosan tapaan kannattaen tai vähemmistön mukaisesti epäillen:

Taiteen on oltava ehdottomasti itseisarvoista, välinearvo on toissijaista.

...taide on itseisarvoista, arvo sinänsä.

...taiteen ei tarvitse olla muuta kuin itseisarvoista.

...ei taiteen tarvitse olla yhtikäs mitään, se on siitä huolimatta.

Ei itseisarvoiselle taiteelle voi määrittää tehtävää.

Itseisarvoisuutta lukuun ottamatta taiteen ei (välttämättä) tarvitse olla tai edustaa mitään edellä mainituista asioista.

Vain taiteen itseisarvoisuuden takaaminen tuottaa terveyttä hyvinvointia, talouden kasvua tai viihdettä.

31 Muotoilultaan väittämät poikkeisivat hieman: vuonna 2016 kysyttiin ”Taiteen on oltava..” ja vuonna 2015 ”Taiteen tehtävä on...”.

32 Osa vastaajista on voinut vastata myös viime vuoden barometrikyselyyn.

Mikä on se 'taiteen itseisarvo'? Taiteella on tavoitteita, sille voidaan määrittellä laatukriteereitä, mutta sellaista asiaa kuin taiteen 'itsetarkoitus' ei ole olemassa.

En ... ymmärrä väitettä taiteen itseisarvosta.

Taide on joka tapauksessa suhteessa yhteiskuntaan. Itseisarvoisuuden käsite tuntuu taiteen suhteen vanhanaikaiselta...

Taiteen itseisarvo on fiktio, jota usein käytetään, mutta jonka tueksi on vaikea löytää vankkoja perusteita. Näen 'itseisarvon' [enemmän] taiteen monimuotoisuuden, vapauden ja ennakoimattomuuden turvaajana, kuin itseisarvona sinänsä.

Ääripäiden väliin jäävät taiteen hyvinvointivaikutuksia, kantaaottavuutta ja luovan talouden edistämistä koskevat väittämät. Niiden kohdalla korostuu ”en ole samaa enkä eri mieltä” -vastausten määrä. Toisaalta nämä väittämät myös jakavat vastaajia eniten: yli viidennes vastaajista näki väittämät myönteisesti samalla kun toinen yli viidennes suhtautui niihin kielteisesti.

Eniten hajontaa aiheuttavat väittämät liittyvät suoranaisten taiteellisen toiminnan ulkopuolisiin tavoitteisiin. Tällaisiin ns. taiteen välillisiin (tai myös välineellisiin, vrt. s. 73 / Taiteilijoiden osaamista ei hyödynnetä riittävästi) vaikutuksiin suhtautuminen vaihtelee kentällä paljon ja aiheuttaa hämmennystä. Taiteen ulkopuolisiin vaikutuksiin myös viittaava kulttuurien välisen vuorovaikutuksen lisääminen nähdään kuitenkin samaan aikaan varsin myönteisessä valossa.

On kyse myös arvoista ja asenteista:

Elämme aikaa, jossa uusliberalistinen ajattelu on poliittisten vallankäyttäjien ajatuksissa harhautunut taiteen yhteiskunnallista tehtävää koskevaan kysymyksenasetteluun ja arvoperustaan, ja ennen muuta taiteen rahoitusperustaan.

Itse ajattelen, että taide on tuote, jota myymällä saa leivän pöytään.

Tähän kytkeytyvät myös resursseista käytävä kamppailu sekä sektoreiden väliseen yhteistyöhön kohdentuvat pelot, jotka vaikuttavat suhtautumiseen erilaisiin välillisiin vaikutuksia kohtaan:

Taiteelle on asetettu ulkokohtaisia tuottovaatimuksia, jolloin taiteessa ja sen tukemisessa lähdetään enenevässä määrin siitä, millä tavoin taide edistää taloutta vientiä tai sosiaalista hyvinvointia. Tämä on absurdi tilanne, ja kiistää taiteen arvon sinällään. En vastusta taiteen käyttämistä erilaisissa yhteiskunnallisissa yhteyksissä, mutta se ei voi olla ainut ja ensisijainen tavoite.

Epätietoista suhtautumista sinänsä myönteiseen hyvinvoinnin lisäämiseen selittää osaltaan hyvinvointivaikutusten mittaamisen ongelmallisuus. Eräs vastaajista kommentoikin väittämää vastakysymyksellä:

Millä tätä mitataan?

Taiteen välillisiin vaikutuksiin liittyvästä mielipiteiden jakautumisesta riippumatta kirjoitettiin myös siltaa rakentavia kommentteja. Silloin suhde ympäröivään yhteiskuntaan myös avartuu oman tiukan näkemyksen mustavalkoisesti toteavia kommentteja enemmän:

Minusta kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistäminen on sinänsä validi tapa tehdä taidetta, samoin terveyden ja hyvinvoinnin kysymyksien huomioon ottaminen, mutta uskon että parhaiten taide edistää näitä hankkeita siten, että taide on helposti saavutettavaa, sen piiriin pääsee edullisesti ja että taidetapahtumat ovat avoimia kaikille. Sillä ei pidä olla painolasteja yhtään mistään ylimääräisestä muodissa olevasta määreestä. Mutta toisaalta olen sitä mieltä, että kantaaottavuus ja muiden näkökulmien, marginaalien ja vallan kysymysten tutkiminen taiteen avulla ja niiden tuominen taidepoliittiseen keskusteluun ovat ehdottomasti kannatettavia. Mieluummin kuitenkin taidetta taiteen vuoksi, kuin taidetta kohtaamisen, terveyden, talouden tai tieteen tarkoituksena. Tekijälähtöisyyttä ja vapautta on vaalittava.

Tässä yhteydessä voidaan palata myös yli kymmenen vuoden taakse ja nostaa esiin kuinka taiteilijapoliittisen ohjelman (2003) valmistelun yhteydessä linjattiin taiteen vapautta ja itseisarvoa tavalla, joka rakensi siltaa markkina-arvon ja yleisön suuntaan, mutta ei taipunut niille alistaiseksi:

*Valtion tehtäväksi on katsottu taiteellisen toiminnan **edellytysten luominen ja ylläpitäminen**. Tämän perustehtävän kantavana ajatuksena on taiteen **ilmaisuvapaus ja itseisarvo**, jotka on taattu erilaisten säädösten tasolla (esim. perustuslaki, taidehallintoa ja tukea koskeva lainsäädäntö jne.) ja ne ovat läpikäyvinä myös taidehallinnon päätöksenteossa. Taiteen itseisarvon tunnustamisen taustalla on mm. se, että taiteilijan työn olennainen osa on uuden ja yllättävän luominen, eikä kaikki taiteellinen työ ole aina (heti) laajasti hyväksyttyä. Taide on myös alue, jossa on lupa epäonnistua. Juuri näistä syistä taiteella ei voi olla pelkästään markkina-arvoa, eikä siltä aina pidä myöskään odottaa yleisön hyväksyntää. Juuri tällaisen uuden ja yllättävän syntymisen turvaamiseksi on luotu julkinen tukijärjestelmä, joka ei nojaa markkinoihin eikä yleisön makuun. (Taide on mahdollisuuksia, 62–63 - lihavoinnit alkuperäisestä tekstistä.)*

Kyselymme vastasi kaikkiaan 152 taiteilijajärjestöjen hallituksen jäsentä. Kun joukko luokitellaan taiteenaloittain, eri alojen vastaajien määrä on melko pieni.

Useimpien väittämien kohdalla taiteenaloittaisessa tarkastelussa ei voida havaita suuria eroja alojen välillä. Muutamien väittämien kohdalla esiin kuitenkin nousee selviä selvästi poikkeavia näkemyksiä. Nämä koskevat avovastauksissakin näkyvää vaihtelua suhtautumisessa taiteen itseisarvoon sekä suhtautumista taiteen markkinaehtoisuuteen, luovaan talouteen, taiteen kantaaottavuuteen ja viihdyttävyyteen.

Taiteen itseisarvon kohdalla muotoilua edustavat vastaajat erottuvat muista siinä, että he olivat muita harvemmin täysin samaa mieltä väittämästä ”Taiteen on oltava itseisarvoista”. Myös taiteen markkinaehtoisuutta koskevassa väittämässä muotoilua edustavat vastaajat, nyt rinnan musiikin alan vastaajien kanssa, kannattivat väittämää hieman muiden alojen vastaajia useammin.³³ Ero selittynee yksinkertaisesti markkinoiden merkityksellä toimintaedellytyksien mahdollistajina muotoilun ja musiikin aloilla. Aloilla, joilla markkinat tarjoavat mahdollisuuksia alalla toimintaan, niihin voidaan suhtautua myönteisemmin kuin aloilla, joilla vastaavia mahdollisuuksia ei perinteisesti ole ollut.

Markkinoiden roolia sivuava toinen väite (”taiteen on edistettävä luovaa taloutta”) tukee näkemystä alojen perinteisten toimintarakenteiden heijastumisesta siihen, kuinka taiteen eri aspekteihin suhtaudutaan. Etenkin kirjallisuuden ja visuaalisten taiteiden edustajat ovat muita harvemmin samaa mieltä luovan talouden arvosta. Juuri näillä aloilla korostuvat apurahat taiteellisesta työstä saatavan toimeentulon mahdollistajana (ks. Rensujeff 2014).

Musiikin osalta korostuu myös suhtautuminen kantaaottavuuteen, sillä yli kolmannes musiikin alan vastaajista ei ollut lainkaan samaa mieltä siitä, että taiteen olisi oltava kantaa ottavaa. Musiikin vastaajat suhtautuvat muita myönteisemmin myös taiteen viihdyttävyyteen, joskin tämän väittämän kohdalla vielä heitä useampi (35 %) esittävien taiteiden edustaja kannatti väittämää.

33 On huomattava, että silti valtaosa näidenkin alojen vastaajista on ”samassa leirissä” muiden kanssa, alat vain erottuvat siinä, että hieman muita aloja useampi vastaaja kannatti väittämää.

TAITEILIJAN AMMATTIA EI VOI MÄÄRITELLÄ YKSISELITTEISESTI

Taiteen kentällä ei ole tarkkoja sääntöjä siitä, kuinka taiteilijaksi tullaan tai kenellä on oikeus esiintyä taiteilijana.³⁴ Taiteilijuuden epämääräisyys nähdään monesti positii-visena avoimuutena ja luovuutta mahdollistavana tekijänä. Samalla kategorisoinnin puute saattaa järjestäytyneessä yhteiskunnassa aiheuttaa ongelmatilanteita. Baromet-rissa lähestyimme kysymystä taiteilijan määrittelystä ammattinimikkeen kautta. Tämä sai vastakaikua vastaajien keskuudessa niin, että 70 prosenttia oli täysin tai jokseen-kin samaa mieltä siitä, että taiteilijan ammatti on ammatti muiden joukossa. (Kuvio 12.) Se, onko taiteilijuus kutsumus tai ei, ei tuntunut olevan ristiriidassa ammatti-maisuuden kanssa. Kuitenkaan taiteilijan ammattia ei voida vastaajien näkemysten mukaan määritellä yksiselitteisesti.

Taiteilija on alansa ammattilainen, jolle pitää maksaa kunnon palkkaa tehdystä työstä. Palkkaa jolla tulee toimeen. Kutsumusammatti ei tarkoita sitä, että on nälkätaiteilija vaan sitä, että pitää työstään ja suhtautuu siihen intohimoisesti.

Taiteilijan ammatti on kombinaatio kunnianhimoa, lahjakkuutta, taitoja, koulutusta, osaamista, yhteisöjä ja verkostoja, alan laajempaa tuntemusta, toimeentulologiikkaa ja laatua.

Näkemykseni mukaan taiteilijan ammatti voi samanaikaisesti olla kutsumus-ammatti ja 'ammatti muiden joukossa' - ammatti se on kutsumusammatti-kin ja kutsumusammatin käsitettä ei saa käyttää oikeuttamaan taiteilijan kurjaa tulotasoa Suomessa.

Ammattitaiteilijan työ yleensä erottuu harrastelijan työstä laadun ja sisällön suhteen. Ammattilaisena on oltava ahkera ja aikaansaava pärjätäkseen.

Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että taiteilija on henkilö, joka saa pääasiallisen toimeentulonsa taiteellista työtä tekemällä. (Kuvio 12). Kuitenkin tämä on monesti nähtävä tavoitteena tai ”ideaalitulanteena”, joka harvoin toteutuu.

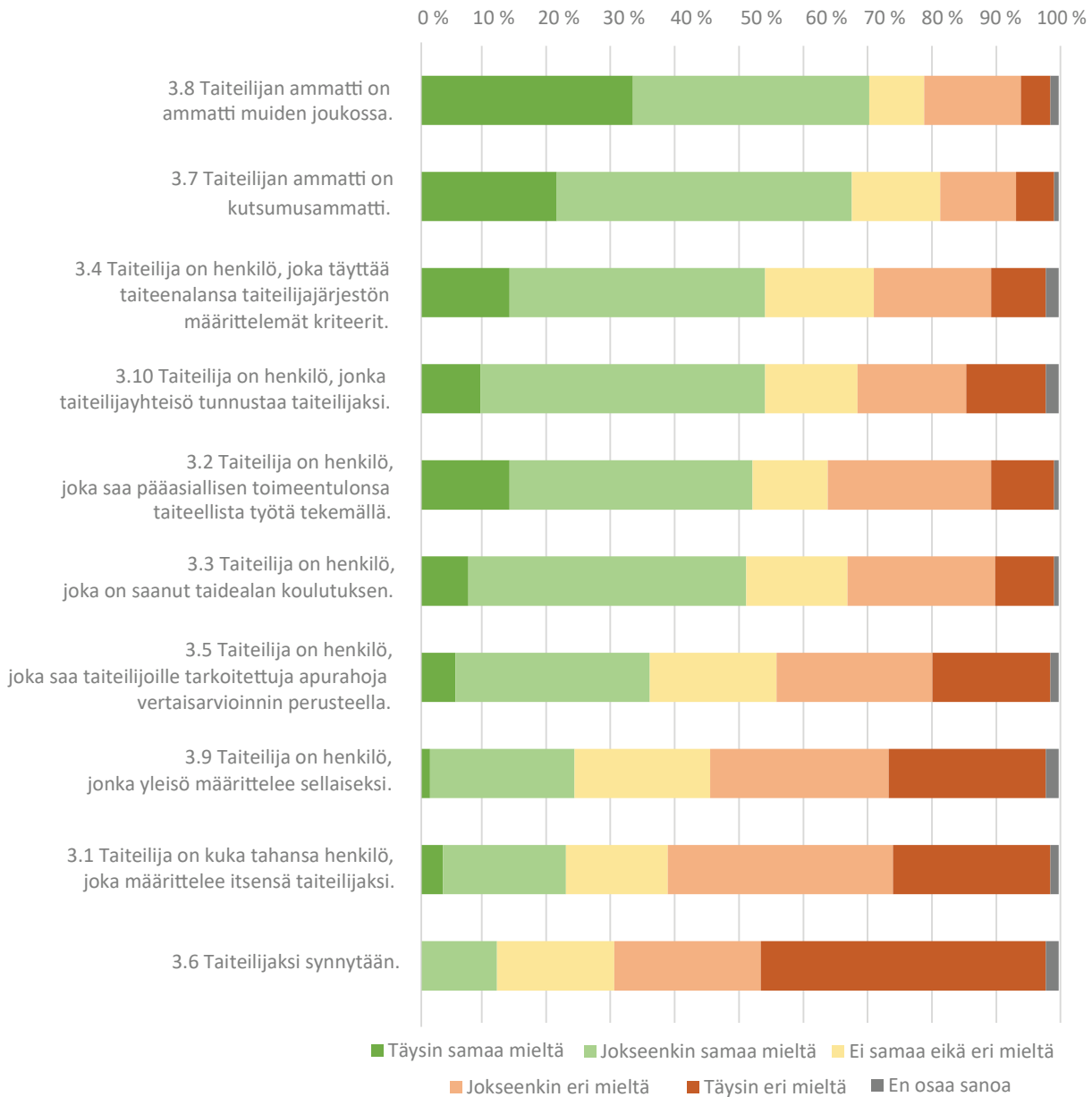
Ideaalitulanteessa taiteilija olisi saanut alansa koulutusta ja tunnustusta niin yleisöltä kuin rahoittajatahoilta omaehtoiselle taiteelleen. Hän myös saisi pääasiallisen toimeentulonsa taiteilijan työllään. Ideaalitulanteessa. Reali-teeteissa on kuitenkin oltava jokseenkin eri mieltä näistä kohdista.

34 Taiteilijuuden määrittely eräänlaisena jatkuvana neuvotteluna päivälehtimedian nk. taiteilijapuheen kautta tarkasteltuna oli Anna Logrénin väitöstutkimuksen aiheena, ks. Logrén 2015.

Taiteilija on ammatti josta vain harva saa toimeentulon. Taiteilijan ammatti olisi ammatti muiden joukossa, jos siitä saisi paremmat toimeentulomahdollisuudet.

Barometrin ensimmäisessä osassa tarkasteltiin taiteilijajärjestöjen jäsenkriteereitä, joiden mukaan juuri vertaisarvioitu ammattimaisuus oli pääasiallinen jäsenkriteeri. Puolet yksilövastaajista piti järjestöjäsenyyttä tärkeänä taiteilijuuden mittarina, vaikkakin vain noin 15 prosenttia heistä oli *täysin* tätä mieltä. (Kuvio 12.) Laajemman taiteilijayhteisön arvostus tuntuu painavan yhtä paljon, kun taas yleisön mielipide ei ole lainkaan yhtä tärkeä. Vertaisarvioidun apurahan saanti ei riittänyt sellaisenaan taiteilijuuden kriteeriksi kuin muutamalle prosentille vastaajista.

Pidän taiteilijajärjestöjen vertaisarviointia ja apurahoja aika tärkeinä, koska niihin ei liity vaikkapa taloudellista tavoitehakuisuutta. ”Synnynäinen taiteilija” ja ”kutsumusammatti” voivat pitää paikkansa, mutta yhtä hyvin syyt voivat olla erilaiset. Tietysti täytyy olla pirun hyvä pohja, jos haluaa lähteä muiden kanssa kilpailemaan. Yleisön kritiikki on aina ailahtelevaa.

KUVIO 12. Vastaajien näkemykset taiteilijuudesta

Taidetta ei ole ilman yleisöä eikä silloin siis myöskään taiteilijaa. Sen sijaan meillä on paljon sekä hyviä että huonoja taiteilijoita niin kuin on hyviä ja huonoja kirvesmiehiä.

Ansainnan perusteella ei ainakaan voi tehdä mitään johtopäätöksiä ja vertaisarviointi vaikuttaa apurahojen suhteen olevan tuurista kiinni. Nykytaiteen kentällä on liikaa jaottelua ja raja-aitoja esimerkiksi taidekoulutuksen lajiin perustuen, jolloin itse taideteos jää toissijaiseksi.

Vaikka suomalaiset taiteilijat ovat yleisesti korkeasti koulutettuja, ei taidealan koulutuskaan ole tae taiteilijuuteen. Kuitenkin 50 prosenttia vastaajista näki koulutuksen vähintään jokseenkin tärkeänä taiteilijuuden määrittäjänä. (Kuvio 12). Kyseilyn avovastauksissa muistutettiin myös kirjailijakoulutuksen olemattomuudesta sekä itseoppineiden taiteilijoiden olemassaolosta.

Taiteilija tarvitsee pohjakoulutusta, esim. Picasso opetti ensin perusasiat, ennen kuin loi uutta. Peruskoulutus on kuin rakennuksen perustus, jonka varassa itse rakennus pysyy.

Ite-taiteilijat jäävät näiden kriteerien ulkopuolelle.

Ei ole yhtä tapaa määritellä kuka on taiteilija. Useimmiten sen määrittää koulutus ja taideyhteisön tunnustaminen, mutta nämä eivät ole vedenpitäviä ainoita tapoja.

En författare saknar i allmänhet regelrätt konstnärsutbildning.

Hieman yli 20 prosenttia vastaajista oli vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijuus on jokaisen henkilön itsensä määriteltävissä oleva asia. (Kuvio 12). Harvalle vastaajalle (n. 10 %) ajatus synnynnäisestä taiteilijuudesta on jokseenkin mielekästä. Avovastauksissa kyseenalaistettiin koko kysymyksenasettelua samalla, kun muistutettiin kriteerien muuttumisen prosessista sekä aikalaisnäkökulman lyhytnäköisyydestä.

Miksi taidetta ja taiteilijuutta pitää määritellä? Mihin tällä pyritään?

Määrittelyt ovat erittäin hankalia. Varsinkin uudessa ja kokeilevassa taiteessa yleisön tai jopa taideyhteisön määrittelyt voivat olla puutteellisia, ainakin noin periaatteessa. Esim. graffititaide on tästä yksi esimerkki, tosin sekin lienee jo yleisesti hyväksytty.

Taiteilija ei ole suojattu ammattinimike. Ammattiliitoille tyypilliset vaateet sopivat taiteilijan työhön huonosti, sillä ne rajoittavat taiteilijan itsemäärittämisoikeutta, joka on määritelmällisesti lopulta tärkeämpää kuin yleiset sopimukset.

Joku voi syntyä taiteilijaksi, mutta jos ei tee taiteellista työtä niin onko taiteilija?

Taiteilijuus on monimuotoista. Joidenkin kohdalla taiteilijuus tunnustetaan vasta pitkään kuoleman jälkeen, ja toisaalta joidenkin tunnustettujen taiteilijoiden taiteilijuus voi olla hyvin ohutta.

Nopeasti muuttuvassa maailmassa kriteerit siitä kuka on taiteilija myös muuttuvat. Yksinkertaista kriteeriä ei minusta ole.

Taiteilijuuden määrittely ja täsmentämisen tarve näyttävät vaihtelevan taiteenaloittain. Tämä kävi ilmi jo taiteilijajärjestöjen kanssa käydyistä taustakeskusteluissa, joissa musiikin ja muotoilun aloilla ei kiinnitetty yhtä paljon huomiota taiteen ja taiteilijuuden käsitteisiin kuin muilla aloilla.

Barometrikyselyn vastauksia taiteenaloittain tarkastellessa havaitaan eroja esimerkiksi taiteellisen työn ja toimeentulon merkityksessä taiteilijan määrittelyssä. Musiikin alalla toimivien vastauksissa työstä saatu toimeentulo oli tärkeä tekijä (70 %), kun taas visuaalisia taiteita edustaneista vastaajista näin ajatteli vain reilu kolmannes (35 %).

Muotoilun alalla taiteilijuus nähtiin muita harvemmin (50 %) kutsumusammattina, mutta musiikin alalla lähes kaikki yhdistivät taiteilijuuden kutsumukseen (90 %). Harvalla taiteenalalla taiteilijuutta kuitenkin pidettiin synnynnäisenä ominaisuutena (muotoilun alan toimijoista kukaan ei ollut sitä mieltä).

Vertaisarvioidut apurahat ja taiteilijajärjestön jäsenyys ovat taiteilijuutta määritteleviä tekijöitä etenkin kirjailijoiden mielestä, kun taas alan koulutus ja taiteilija-ammatin rinnastus muihin ammatteihin saavat kannatusta eniten esittävien ja visuaalisten taiteiden edustajilta.

APURAHAJÄRJESTELMÄN EI OLLA TÄYSIN TYYTYVÄISIÄ

Edellä kuvattiin järjestöjen toiminnanjohtajille/puheenjohtajille tehdyn taustakyselyn antamaa kuvaa taiteilijoiden toimintaedellytysten yleisnäkymistä. Taiteilijajärjestöt nostivat esiin monia toimintaympäristön muutokseen liittyviä pelkoja: kilpailu kovenee ja apurahoja on yhä vaikeampi saada, ansaintamuodot muuttuvat, taiteellisesta työstä saatava toimeentulo heikkenee ja epävarmuus lisääntyy ja samalla sosiaaliturva säilyy heikkotasoisena.

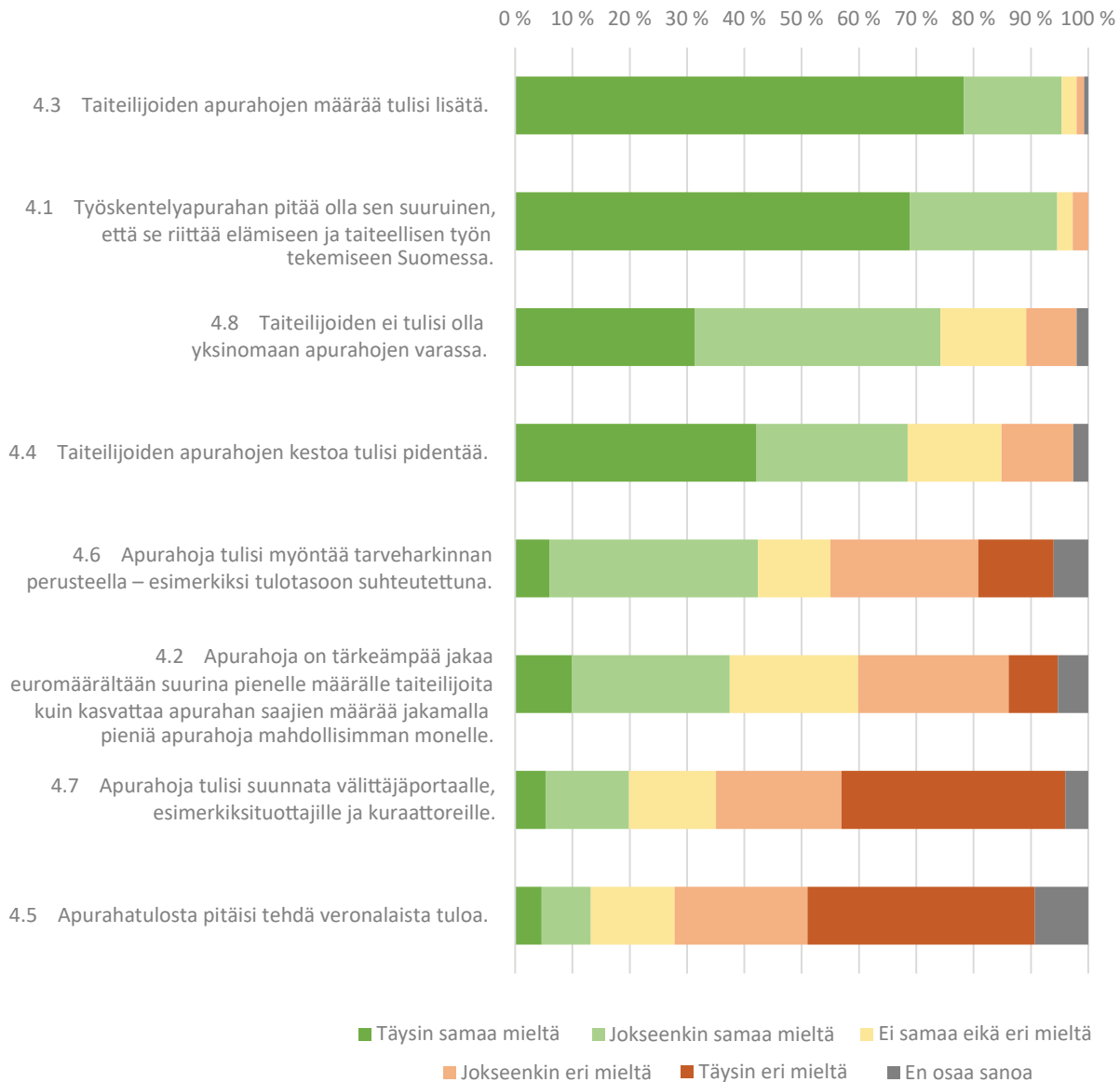
Jotkut taiteilijajärjestöt raportoivat yhä useamman mieltävän jopa ammatin vaihtoa.³⁵ Samalla tekemisen muodot todennäköisesti edelleen moninaistuvat ja taiteellista työtä sovitellaan aiempaa useammin yhteen kaupallisuuden kanssa. Näissä näkymissä osa järjestöistä näki myös valonpilkahduksia. Esimerkiksi uudet talouden muodot voivat tarjota yllättäviä ansaintamahdollisuuksia ja uudistaa taidetta. Nämä järjestöjen päivittäisessä toiminnassa mukana olevien vastaajien näkemykset kehystävät sitä todellisuutta, josta alla kuvatut hallitusjäsenten vastaukset nousevat.

Hallitusten jäsenten näkemyksiä apurahoista ja muusta taiteilijatuesta kartoitettiin kahdeksalla väittämällä.

Suora taiteilijatuki eli taiteilijoille suunnatut apurahat ovat pitkään olleet taiteilijapolitiikan keskeinen kysymys ja taiteen edistämisen väline.³⁶ Hallitusten jäsenet ovat varsin yksimielisiä (95 % vähintään jokseenkin samaa mieltä) siitä, että taiteilijoille suunnattujen apurahojen määrää tulisi lisätä. (Kuvio 13.) Taiteilijajärjestöille tehdyn taustakyselyn mukaan tulos on odotettu, sillä apurahat ja koventunut kilpailu olivat usein vastausten sisältönä. Barometrikyselyn vastaajat jakavat laajasti myös näkemyksen siitä, että työskentelyapurahan tulisi sellaisenaan riittää taiteelliseen työskentelyyn ja elämiseen.

35 Myös Taiteen edistämiskekskuksen hakijamäärissä on havaittu laskua (Karhunen 2016). Ilmiön syytä ei vielä tiedetä, mutta yksi selittävä tekijä voi olla se, että yhä useammat taiteilijat ovat vaihtaneet ammattia tai siirtyneet hankkimaan elantonsa muilta aloilta.

36 Valtion apurahajärjestelmän hallinnollisesta kehityksestä ks. Aaltonen & Karttunen 2015.

KUVIO 13. Vastaaajien näkemykset apurahoista ja muusta taiteilijatuesta.

Avovastaukset syventävät apurahan rahalliseen arvoon liittyviä näkemyksiä. Niistä välittyy taiteilijan toimeentulon koostuminen usein monista lähteistä:

Taiteilijat eivät koskaan ole yksinomaan apurahojen varassa - jos näin olisi, olisi maassamme huomattavan paljon vähemmän taiteilijoita. Suurin osa taiteilijoista joutuu tekemään muuta työtä tai taiteilijan työtä sivuavaa työtä sekä elääkseen että harjoittaakseen taiteilijan ammattiaan.

Kukaan taiteilija ei kykene olemaan yksin omaa apurahojen varassa. Toimeentulo on palapeli.

Apurahoitus saattaa olla sen saajalle ainoa mahdollisuus keskittyä taiteelliseen työskentelyyn, joten sen toivottaisiin olevan määrältään riittävän suuri:

Nykyisellä tasolla apuraha on niin pieni, että taiteilija joutuu käyttämään aikaansa rahan miettimiseen: mistä saada lisätuloja, miten tulla toimeen. Taidetta voi tehdä vasta, kun aivoja ei tarvitse käyttää toimeentulosta murehtimiseen.

Apurahan rahallista arvoa koskevat väittämät paljastavat ristiriitaisiakin paineita tukijärjestelmää kohtaan. Yhtäältä apurahojen halutaan olevan niin suuria, että ne mahdollistavat toimeentulon (95 % ainakin jokseenkin samaa mieltä) ja niiden kestoja haluttaisiin pidentää (69 %). Apurahojen kohdentaminen aiempaa suurempina ja entistä harvemmille mahdollistaisi tämän ainakin jossain määrin, mutta vain vähemmistö vastaajista (38 %) kuitenkin kannattaa saajien vähentämistä apurahojen rahallisen arvon suurentamiseksi.

En näe mitään hyötyä siinä, että tuetaan pienillä apurahoilla suurta joukkoa taiteilijoita, jolloin [olettaen, että jokainen taiteilijoista tarvitsee tukirahaa täysipäiväisesti] syntyy lähinnä suuri joukko huonosti toimeentulevia taiteilijoita, eikä kukaan heistä pysty keskittymään työhönsä sillä paneutumisella, mitä todellinen laatu vaatii.

Tyypillisemmin pientäkin apurahaa pidetään parempana kuin ei apurahaa lainkaan.

Ikuisuuskysymys apurahoista on summat ja saajien määrä. Yksiselitteistä ratkaisua en osaa sanoa. Muutamien tonnin apurahat ovat hyvin tervetulleita, mutta ei niistä tietenkään ole toimeentulon pohjaksi. Pidemmistä sitten pääsee osallisiksi perin harva.

Pitkäjänteisyys on toki hyvä asia, mutta jo nyt tuntuu, että rahoitus helposti keskittyy niille, jotka jo ovat saaneet rahoitusta.

Vuoden 2015 barometriin vastanneet vertaisarvioitsijat kannattivat selvästi hallitusjäseniä useammin (62 % kannatti ajatusta) apurahojen koon ja keston kasvattamista niiden lukumäärän kustannuksella. Tuolloin vastaajina oli myös suurimpien yksityisten säätiöiden laatuarviointeja tehneitä asiantuntijoita. Esimerkiksi Suomen Kulttuurirahasto on noudattanut jo yli kymmenen vuotta linjausta, jossa apurahat maksetaan mieluummin suurempina harvemmille kuin pieniksi pilkkottuina, jotta niitä voitaisiin jakaa useammille. Myös suurimpien säätiöiden vuosiapurahojen koko on selvästi suurempi kuin valtiolla.³⁷

37 Vuonna 2016 valtion kokovuotinen työskentelyapuraha oli 1692 euroa/kk (20 304 euroa vuodessa). Sekä Suomen Kulttuurirahasto että Svenska kulturfonden jakoivat samaan aikaan 24 000 euron kokovuotisia apurahoja taiteelliseen työskentelyyn. Koneen säätiön vuosiapurahat on jaettu kolmeen luokkaan: Apuraha 1 on tarkoitettu uran alussa oleville (28 320 euroa vuodessa), apuraha 2 uransa keskivaiheilla työskentelevälle (32 400 euroa vuodessa) ja apuraha 3 kokeneelle tekijälle (42 000 euroa vuodessa).

Avovastaukset toivat esiin myös kiinnostavia apurahan määrään liittyviä täsmällisempiä teemoja. Näihin lukeutuvat työskentelyapurahojen koon vaikutus taiteilijan työn arvostukseen sekä työskentely- ja elinkustannusten erot asuinpaikan mukaan.

Kokovuotinen valtion apuraha voitaisiin sitoa elintasoiindeksiin ja se voisi olla esim. mediaanipalkan verran. Nyt kun se on pienempi niin valtion apurahan suuruus ajatellaan olevan taiteilijan ohjepalkka. Isoissa hankkeissa joissa on monilta aloilta osajia mukana saattaa taiteilija tehdä tuplatyön puolet pienemmällä palkalla kuin joku toisen alan asiantuntija jonka taulukkopalkka on esim. 5000€. Valtion apurahan määrää ei tulisi käyttää taitelijoiden taulukkopalkkana.

Henkilökohtaisen kokemuksen kautta en ole koskaan pystynyt elämään pelkästään apurahan avulla.

Taiken vuosiapurahalla ei pysty elämään Helsingissä. On myös hassua, että Taiken vuosiapuraha määrittelee muiden apurahojen verovapauden, kun summa on niin pieni.

Vastaajat saivat halutessaan ilmoittaa avovastauksena riittävänä pitämänsä vuosiapurahan määrän. Taiteenalasta riippumatta summa asettui haarukkaan 25 000 – 30 000 euroa (mediaani).

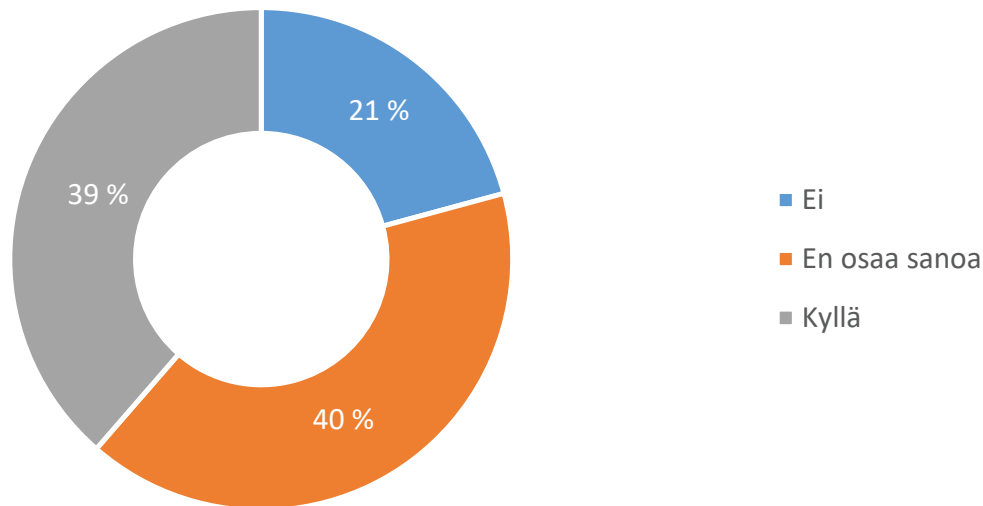
Kyselyssä tiedusteltiin myös apurahan kohdentamista välittäjäportaalle. Tähän järjestöjen hallitusjäsenet suhtautuvat nihkeästi (51 % vähintään jokseenkin eri mieltä), mutta joka viides vastaaja myös tuki ajatusta. Osa vastaajista näki heikon välittäjäportaan jopa kasvupohjana sellaisille ongelmille kuin taiteilijan ilmaistyö.

Pidemmissä apurahoissa voisi edellyttää tuottajan mukana oloa. Saataisiin vahvennettua välittäjäporrasta ja taiteilija voisi keskittyä taiteen tekemiseen. Myös tuottajaportaalle pitäisi mahdollistaa pitkä apuraha. Heitä pitäisi kannustaa ideoimaan suurempia kokonaisuuksia pistetaiteilun sijaan. Siitä hyötyisivät eniten taitelijat ja se kehittäisi ja monipuolistaisi taidekenttää sekä kannustaisi yhteistyön tekoon sekä uusien rahoituslähteiden etsimiseen.

Koulutettujen tuottajien palkkaamista pitäisi tukea. On kestävämpiä, että taiteilijat ja työryhmät tekevät tuotantotyön ja sisällöntuottamisen täysin ilmaiseksi, eikä tehtyyn työhön voi saada apurahaa, vaikka projekti olisi käynnissä. Taiteilijat pitävät sillä lailla ilmaisen työn kulttuuria yllä ja käyttävät aikansa kaikkeen muuhun kuin taiteen tekemiseen, jonka pitäisi olla pääasia.

Erillisellä kysymyksellä tiedusteltiin myös vastaajien näkemyksiä taiteilijajärjestelmän uudistamisesta. Kysymykseen otti kantaa 148 vastaajaa. Tulokset osoittavat, että kysymys on vaikea, sillä 41 prosenttia vastaajista ei osannut ottaa

tähän kantaa. Tulokset osoittavat myös selvästi, ettei nykyiseen järjestelmään olla kaikin puolin tyytyväisiä, sillä 39 prosenttia vastaajista haluaisi muuttaa järjestelmää. Muutosta haluavien osuus oli selvästi suurempi kuin järjestelmän ennallaan pitämistä haluavien osuus. (Kuvio 14.)

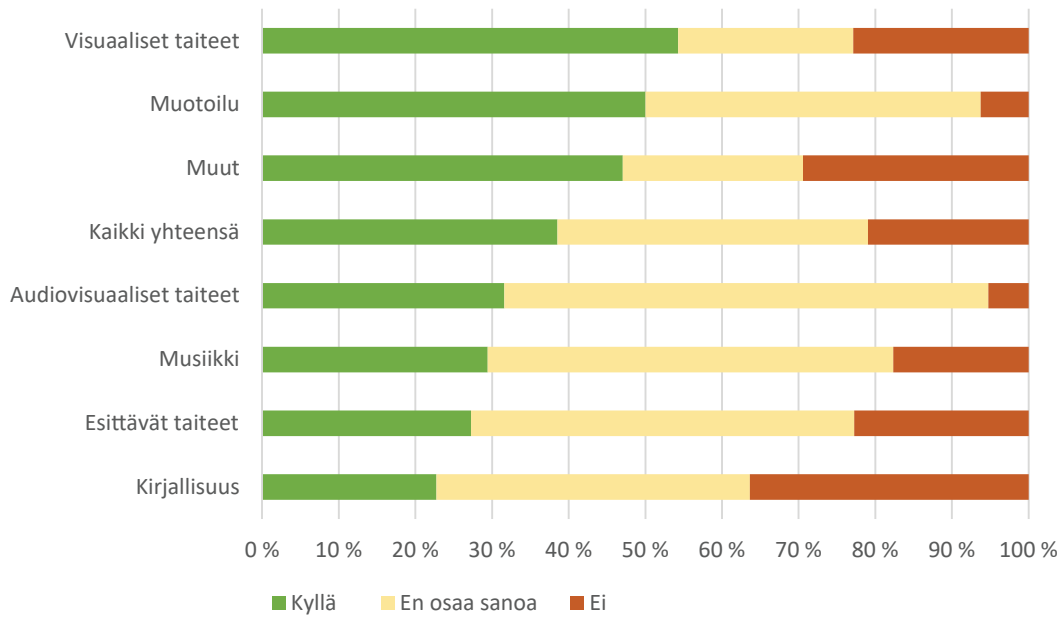

KUVIO 14. Vastaajien näkemykset aiheesta ”Taiteilijatukijärjestelmä tulisi uudistaa kokonaan”

Syitä tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen löytyi avovastauksista. Yleisesti muutoshaluja tukeviksi toiveiksi voi lukea tekijänoikeuskorvauksien kehittämisen, rahoituksen muuttamisen pitkäjänteisemmäksi, byrokratian purkamisen, läpinäkyvyyden lisäämisen, taiteenalaalähtöisyydestä luopumisen, paremman vastaavuuden taiteilijoiden määrän kasvuun ja tarveharkinnan lisäämisen.

Muutosta vastustettiin muun muassa siksi, että sen pelätään johtavan vertaisarvioinnista luopumiseen (”valta ei saa valua virkamiehille”) ja nykyjärjestelmän vikoja pidettiin lopulta pieninä (”nykyjärjestelmän viat eivät ole fundamentteja vaan korvattavissa”). Käytännössä monet maltillisemmat muutostoiveet liittyivätkin olemassa olevan järjestelmän kehittämiseen ja kytkeytyvät edellä kuvattuihin sisältöihin (”järjestelmä kaipaa kehittämistä ei kokonaisuudistusta”; ”nykyinen systeemi on hyvä, mutta avoimuutta ja läpinäkyvyyttä on syytä lisätä”).

Järjestelmän uudistamista koskevan kysymyksen kohdalla näkemykset hajosivat poikkeuksellisen selvästi taiteenaloittain. (Kuvio 15.)

KUVIO 15. Vastaajien näkemykset aiheesta ”Taiteilijajärjestelmä tulisi uudistaa kokonaan” taiteenaloittain

Visuaalisen taiteen edustajat olivat selvästi muita tyytymättöimpiä olemassa olevaan järjestelmään. (Kuvio 15.) Suhtautumista selittänee visuaalisten alojen taiteilijoiden asema. He ovat sekä tulojensa että työmarkkina-asemansa kannalta usein heikossa asemassa ja heidän taiteellinen työskentelynsä on monia muita aloja riippuvaisempi työskentelyapurahoista, joiden rahallista arvoa siis pidetään riittämättömänä, kuten edellä kuvattiin. Avovastauksissa visuaalisten taiteiden alalta kumpuavat muutostoiveet ilmenivät muun muassa siten, että kehittämistoimia toivottiin kohdennettavan nimenomaan kuvataiteisiin:

Keskitytään seuraavat 10 vuotta kuvataiteen ja kuvataiteilijoiden aseman parantamiseen.

Perusteluissa viitattiin myös eriarvoisuuden kokemuksiin:

Nykyinen apurahajärjestelmä on sattumanvarainen, eriarvoistava ja epäoikeudenmukainen.

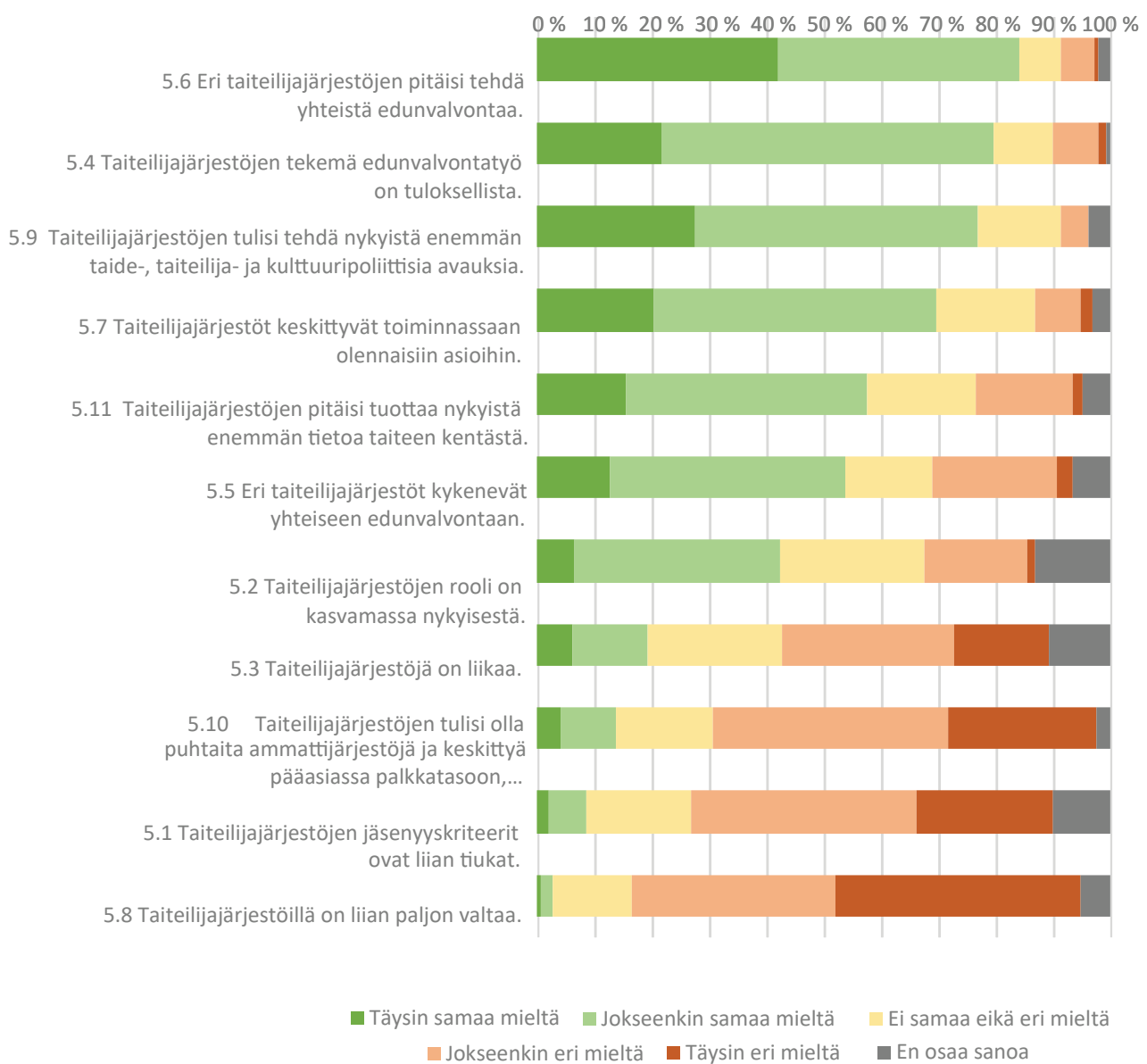
Mukaan mahtui radikaalimpiakin uudistamishdotuksia:

Päällekkäisyydet pitäisi poistaa, apurahat kasautuu liikaa samoille henkilöille. Rahat voisi jakaa ikäluokittain arpomalla tietyt peruskriteerit täyttyville, esim cv, koulutus ja suunnitelma.

YHTEISTÄ EDUNVALVONTAA TOIVOTAAN HANKALUUKSISTA HUOLIMATTA

Kyselyn vastaajat toimivat kaikki järjestöaktiiveina eri taiteilijajärjestöjen hallitustehtävissä. Tästä asemasta avautuu hyvä näköala järjestötoiminnan arkeen. Tässä luvussa käsiteltävän kyselypatteriston voi nähdä eräänlaisena vastaajia itseään arvioivana kokonaisuutena.

Lähes kaikki vastaajat (83 %) olivat ainakin jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijajärjestöjen tulisi tehdä yhteistä edunvalvontaa ja, että heidän tulisi tehdä nykyistä enemmän taide- ja taiteilijapoliittisia avauksia. (Kuvio 16.)

KUVIO 16. Vastaajien näkemykset taiteilijajärjestöjen toiminnasta.

Yksi suuri ammattiliitto ajamaan taiteilijoiden asiaa. Nykyiset liitot voisivat keskittyä alansa erityisasioihin.

Yhteinen edunvalvonta on välttämätöntä tuloksellisen poliittisen vaikuttamisen kannalta. Jos eri järjestöt ja taiteenlajit vetävät eri suuntiin, vaikutusmahdollisuutemme ovat yksittäisiä aloja lukuun ottamatta mitättömät. Erimielisyys sinänsä ei ole ongelma, eikä sen tuominen julki vaan vaikuttamistyön hajanaisuus. Taiteilijajärjestöistä suurin osa ei kuitenkaan ole eikä niiden tule olla ammattijärjestöjä vaan vahvuus on toisenlaisessa vapaamassa (ammattillisessa) järjestäytymisessä.

Taiteilijajärjestöjen pitäisi pystyä yhteistyöhön, mutta yleensä se takkuilee etupiirijatteluista johtuen sekä siksi että taiteen määrittämisen eroja ei osata sanallistaa. Työ on ollut tuloksekasta mutta monin tavoin kyseenalaista. miksi taiteilijajärjestöillä pitäisi olla mahdollisuus määritellä apurahojen jakoperusteita, taiteen yhteiskunnallista asemaa tai taiteilijuutta? Toki oikeudellisesti tämä on ihan OK, mutta voi kysyä miksi esim. Taiketaukee järjestöjä jotka pitävät yllä maksullisia gallerioita. Miten se on kestävää taidepolitiikkaa?

Vaikka suurin osa vastaajista toivoisi yhteistä edunvalvontaa, noin puolet näkee yhteistyön hankalana. Avovastausten perusteella suurin yhteistyövaikeuksien syy on eri taiteenalojen erilaiset tarpeet. Moni uudempi taiteilijajärjestö on perustettu juuri siitä syystä, että taiteenalan tekijät eivät sopineet olemassa olevien järjestöjen jäseniksi.

Taiteilijajärjestöjen yhteistyö on hyvä asia, mutta tulee muistaa, että taiteen kentässä on paljon pieniä aloja, jotka vaativat omaa edunvalvontaansa. Esimerkiksi animaatio on osa elokuva-alaa, mutta sen olemassa olo unohtuu helposti elokuvan alan järjestöissä ja siksi ala vaatii myös oman edunvalvojansa.

Nonlisted associations in which I am active: Catalysti Association of Transcultural Artists, Association of Finnish Composers.

Taiteilijajärjestöjä saattaa olla liikaa, mutta se on käytännön sanelema juttu, tarpeet ovat niin erilaisia. Oma järjestöni, Sarjakuvantekijät ry perustettiin 1995 koska sarjakuvantekijät eivät päässeet jäseniksi muihin alan järjestöihin. Sarjakuvissa asiaa mutkistaa myös se, että mukana on myös esim. käsikirjoittajia ja kääntäjiä, jotka taas eivät muihin kuvataidejärjestöihin pääsisi.

Rinnakkainen syy yhteistyövaikeuksille nähdään siinä, että taiteilijajärjestöltä odotetaan eri aloilla eri asioita. Tämä tuli esiin jo barometrin ensimmäisessä osiossa.

Barometrikyselyn vastaajien enemmistön mukaan taiteilijajärjestöjä ei ole liikaa ja harva vastaajista toivoo taiteilijajärjestöiltä puhtaana ammattiliitona toimimista.

Taiteilijajärjestöjä on tosi monenlaisia. Tärkeää on myös ruohonjuuritasolla yhteisöllisyyden edistäminen, verkostojen kannattelemineen, hiljaisten signaalien tunnistaminen.

En kannata yhteistä edunvalvontaa intressiristiriitojen vuoksi, mutta kannattaa enemmän yhteistyötä. Esim. NN uuden arkistosopimuksen neuvotte- luissa yhteistyö tehostui ja tätä voidaan hyödyntää jatkossa.

Taiteilijajärjestöt ovat tärkeitä sosiaalis-ammattillisia yhdysseiteitä jäsenil- leen. Tätä näkökulmaa ei tule väheksyä.

Författareföreningen är en intresseorganisation, inte ett fackförbund. Det finns ingen arbetsgivare att förhandla med.

5.6-5.8 are difficult to answer in a general way as artist organisations are very diverse. Diverse associations are needed as expertise in different fields is very different.

Taiteilijajärjestön kirjo on suuri: mukaan mahtuu tehokkaasti ja pitkä- jänteisesti toimivia organisaatioita. Kuvataiteen kentällä on liian monta julkista tukea nauttivaa toimijaa. Samalla panostuksella saisi yksi ammatti- mainen toimija paljon enemmän aikaan.

Kentällä tulee olla monia erilaisia taiteilijajärjestöjä – niiden tehtävä on myös kouluttaa taiteilijoita ja yleisöä nykytaiteen suuntauksiin.

Det är viktigt att det finns både intresseorganisationer som är eller fungerar som fackförbund, och även organisationer som närmast organiserar verksam- het och stöder konstnärernas intressen på mera innehållsmässigt plan (t.ex. Biokonstföreningen). På så sätt skapar vi både djup och trygghet.

Kohta 5.10. mielestäni tämä kohta kuuluu ainoastaan STS:n toimenkuvaan eikä sen jäsenjärjestöille. Työttömyyskassatoiminta voi nykyisellään olla liian haasteellista, pikemminkin pitäisi Takuun panostaa enemmän. Edunval- vontaa pitäisi tehostaa entistä enemmän, esimerkiksi taiteilijoiden eläke- järjestelmä on susi: aika harva saa 30 vuotta putkeen apurahoja, ja tällä taattaisiin vain minimieläke. Nykyinen eläkejärjestelmä ei siis ole ratkaisut taiteilijoiden eläkeongelmaa. Kohta 5.3. Mielestäni STS:n pitäisi laajen- tua. 5.11. Tiedon tuottaminen kuuluisi Framelle, mutta koska se ei tee tätä työtä, niin ehkä työ pitäisi antaa STS:lle ja siihen myös resurssit. Tällä het- kellä Frame ei tuota tietoa kuvataiteen kentästä, vaikka on tiedotuskeskus ja saa muihin tiedotuskeskuksiin verrattuna huomattavaa rahoitusta.

Kun ei ole tarpeeksi rahaa, siitä tapellaan. Taiteilijajärjestöjen kesken ei suostuta puhumaan rahasta. Jos tutkimustiedon tuottamiseen on rahaa tarjolla, otetaan se vastaan ja käytetään. Nykyresursseilla ei tietoa voida tuottaa vaikka halua olisi. Kuvataiteilijajärjestöissä on paljon päällekkäisyyttä mediataiteen alalla. Taidetekniikkakohtaiset liitot ovat tekniikkatiedon ja ammattitaidon välittämisen takia tärkeitä nyt, kun taidekoulutusta on vähennetty. Taiteilijajärjestöissä on niin vähän henkilökuntaa, ettei kaikkea tärkeää saada tehtyä. On tehtävä enempi yhteistyötä järjestöjen kesken kuin haalia lisätehtäviä joka taholle. Kuvataidekentän työttömyyskassa on kaukainen haave.

Toimintakenttä ja taiteilijajärjestöjen niukat resurssit

Kyselyn vastaajien näkemyksen mukaan taiteilijajärjestöjen edunvalvontatoiminta on tuloksellista ja toiminnassa keskitytään periaatteessa oikeisiin asioihin. Resurssien pienuuden nähdään estävän vaikuttavan toiminnan syntyä ja syventymistä huomiota vaativiin asioihin. Tarvittaisiin myös enemmän tietoa kentän muutoksista ja vahvempaa ennakkointia. Moni järjestö toimii vapaaehtoisvoimin. Vaikka yhteiskunnallisen tilanteen nähtäisiin vaativan yhä enemmän edunvalvontaa ja taiteilijapoliittisia avauksia, toiminnalliset rajat estävät tämän.

Olisi hyvä, jos taiteilijajärjestöt voisivat tehdä enemmän edunvalvontaa, kulttuuripoliittisia avauksia sekä tuottaa tietoa taiteen kentästä. Nämä asiat vaatisivat kuitenkin lisää resursseja järjestöihin. Näitä asioita tuskin voidaan tehdä pelkällä vapaaehtoistyöllä, tarvittaisiin palkattuja henkilöitä ajamaan taiteilijoiden asiaa.

Oman alani taiteilijajärjestöt kitkuttelevat vapaaehtoistyövoiman varassa. Edunvalvontatarpeet, yhteiskunnallisen keskustelun vaateet ovat kasvaneet merkittävästi ro vuodessa. Oma järjestöni toimii aivan kapasiteettinsa ääri-rajalla, kysyntää ja tarvetta olisi todella paljon enemmän, mutta ilman turvattua perusrahoitusta emme voi kasvattaa toiminnan volyyymia.

Hyvin pienellä järjestöllä (ei lainkaan palkattua työvoimaa) on vähän mahdollisuuksia vaikuttaa. Kaikki riippuu yksittäisten hallituksen jäsenten valveutumisesta.

Jos taiteilijajärjestöjä vaaditaan tuottamaan tietoa jonkinlaisten infokeskusten lailla valtion tarpeisiin, se on väistämättä pois niiden jäsenistön suoraksi hyödyksi tekemästä työstä.

Tiedon tuottaminen ei voi olla taidejärjestöjen vastuulla. Sitä tarvitaan kyllä enemmän ja taidejärjestöt voivat olla mukana tiedon hankinnassa, mutta rahoitus on saatava muualta.

On ehkä kyseenalaista vaatia taidejärjestöltä liikoja, jos toiminta perustuu talkootyövoimaan ja palkattomaan henkilökuntaan. Muuten olisi kaikkien etujen mukaista olla jaottelematta nykytaiteen kenttää liikaa ja yhdistää voimat taiteentekijöiden etujen nimissä.

Taiteilijajärjestöjen rakenne ja merkitys

Järjestöjen vallan ei koeta olevan millään tavoin suuri. Vain harva on sitä mieltä, että jäsenkriteerit ovat liian tiukat. Selvä näkemys on myös, että järjestöjen roolin merkittävä kasvu ei ole odotettavissa. Avovastauksissa nousee silti esille uusiutumisen tarve, muun muassa sukupolven vaihdoksen, taiteen sisäisten muutosten sekä yleisten yhteiskunnallisten muutosten vuoksi.

Taiteilijajärjestöt ovat tärkeitä kentän toimijoiden yhtymäkohtia, ja järjestötoiminnassa mukana oleminen opettaa olennaisia vuorovaikutustaitoja. Jäsenistöissä on PALJON päällekkäisyyksiä. Taiteilijajärjestöt monasti muuttaman aktiivien ylläpitämiä, passiivijäsenet kuitenkin hyötyvät. Järjestöjen ulkopuolella toimimien on myös hyväksyttävä taiteelliseksi toiminnaksi.

En koe, että suomalaisessa yhteiskunnallisen keskustelun kentässä taiteilijajärjestöillä on kovinkaan paljon valtaa, valitettavasti. Lausuntoja laaditaan, mutta saavatko ne painoarvoa keskustelussa, joka lisäisi taiteilijoiden asemaa Suomessa? Olisi hyvä, jos taiteilijajärjestöjä voisi olla vähemmän, jolloin ne voisivat olla suurempia ja vahvempia. Mutta onko se mahdollista?

Taiteilijajärjestöjen roolissa sekä edunvalvonta että kulttuuripoliittinen työ korostuu tulevina vuosina.

Joissakin kohdin järjestöillä on liikaa valtaa, koska heidän toimensa pitävät heidän jäseniään työttöminä. Edunvalvonnan lisäksi pitää kehittää dialogia työnantajapuolen kanssa. Vieläkin on liikaa sitä toiminnassa, että työnantaja on julma riistäjä.

Järjestöjen tavoitteet, resurssit ja maailmankuva poikkeavat usein voimakkaasti omasta arkitodellisuudestani ja monen nuoren tekijän todellisuudesta. Se hankaloittaa omankin järjestöni kriittistä arviointia ja kehittämistä, sekä toisaalta vaikuttaa siihen, millaista apua sieltä havitellaan tai mitä asioita hallituksessa itse ajan. Tasapainoilu vanhan maailman jäsenten

oikeuksien suojelemisessa ja turhautuneen freelancer-polven välillä tuntuu tosi haastavalta.

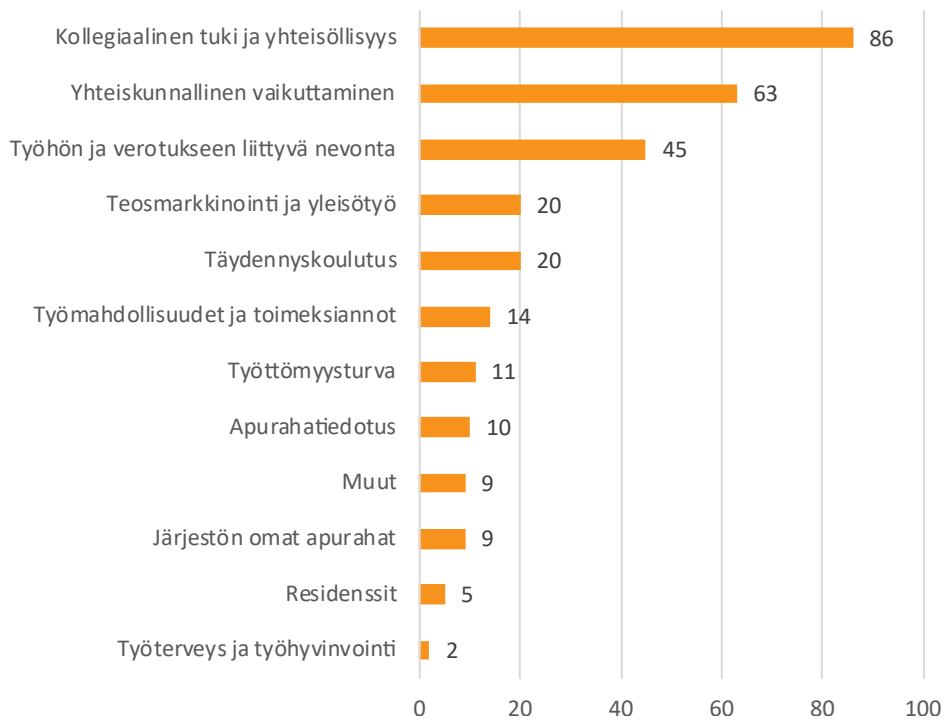
I see the role of Artist associations in the need of a complete repositioning.

Kollegiaalinen tuki ja yhteisöllisyys

Suomessa taiteilijajärjestöjen merkitys on aina ollut suuri ja jäsenyys on perinteisesti ollut taiteilijoille lähes itsestään selvä. Taiteilijan asema -tutkimusten mukaan vain muutama prosentti taiteilijakunnasta ei ole minkään taiteilijajärjestön jäsen.³⁸

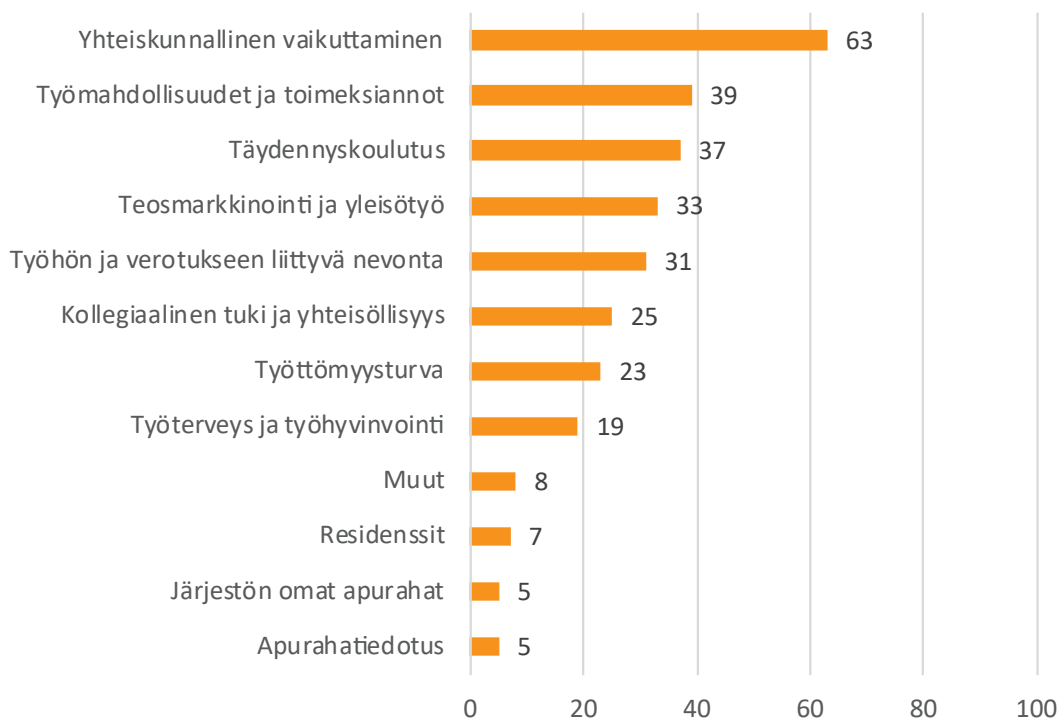
Barometrikyselyssä pyydettiin hallitusten jäseniä mainitsemaan kolme tärkeintä syytä kuulua taiteilijajärjestöön. Ylivoimaisesti tärkeimmäksi ennalta määritellyistä väittämistä nousi jäsenyyden tuoma kollegiaalinen tuki ja yhteisöllisyys. Tämä osoittaa taiteilijajärjestöjen merkityksen ammatti-identiteetin vahvistajana ohitse perinteisen ammattiliittotoiminnan, ja vahvistaa kollegiaalisuuden eräänä ammattikunnan määrittelyvälineenä. Toiseksi tärkeimmäksi syyksi nousi yleinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja kolmanneksi työhön ja verotukseen liittyvä neuvonta. (Kuvio 17.)

Kuten aikaisemmin raportissa on jo tullut ilmi, odotetaan taiteilijajärjestöjen kattavan hyvin laajasti toimintakentän tarpeita täydennyskoulutuksesta teosmarkkinointiin ja yleisötyöhön. Muita tärkeitä syitä on yleisempi tiedotus oman kentän toiminnasta, oman alan sisäisestä aktiivisuudesta (kuten näyttelymahdollisuuksista) sekä yleisistä yhteiskunnallisista asioista, jotka vaikuttavat taiteen kenttään. (Kuvio 17.) Työehtosopimukset, palkkatasot, tekijänoikeudet ja edunvalvonta nousevat avovastauksissa esiin erityisesti niillä aloilla, joilla toimii sellaisia työnantajaosapuolia, joiden kanssa on mahdollista suoraan neuvotella.

KUVIO 17. Vastaajien (%) tärkeimmät syyt kuulua taiteilijajärjestöön

Kun vastaajilta pyydettiin samoista vastausvaihtoehdoista listausta tärkeimmistä tehtävistä, joita taiteilijajärjestöissä tulisi kehittää, nousi yleinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen kärkeen. (Kuvio 18.)

KUVIO 18. Vastaajien (%) näkemykset aiheesta ”Missä tehtävissä taiteilijajärjestöjen tulisi kehittää toimintaansa?”

Avovastauksissa nousi jälleen esille tarve tehdä yhteistyötä yli taiteenalojen.

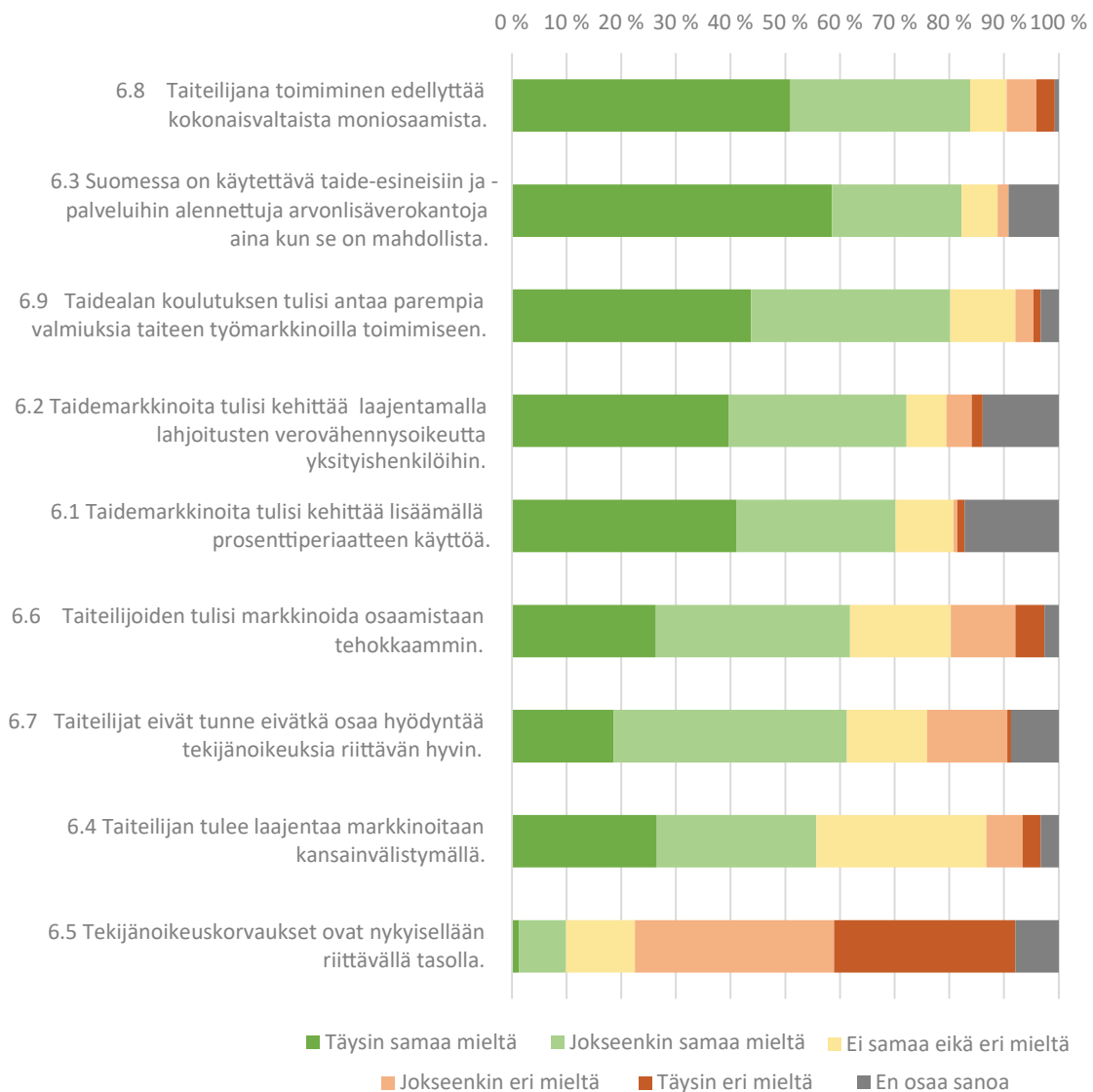
Erikseen olemme heikkoja, yhdessä olemme peikkoja!

Avovastauksissa peräänkuulutettiin myös luovan alan yrittäjä-infoa, strategista osaamista vaikuttamisessa ja viestinnässä, tasa-arvotyötä, työntekijä-itsensäyöllistäjä-yrittäjäakselin vahvistamista ay-liikkeessä, sekä yhteiskunnallisten ja rakenteiden muutosten ennakkointia. Samalla nähtiin tärkeinä myös käytännön tarpeet kuten harjoitustilojen järjestäminen (”näyttelyt, materiaalit, neuvonta ja kädestä pitäen avustaminen, seminaarit, myyntitilaisuudet, valtakunnalliset avoimet ovet. ...”).

TAITEILIJANA TOIMIMINEN EDELLYTTÄÄ KOKONAISVALTAISTA MONIOSAAMISTA

Taiteellisen työn muutokseen liittyy taiteellisen työn ja markkinavetoisen toiminnan suhde. Markkinoihin (taiteen työmarkkinat sekä taidemarkkinat) ja markkinointiin suhtautumisesta on kuitenkin vaikeata saada laajempaan kartoitukseen perustuvaa käsitystä. Kysymys on kaiken kaikkiaan monitahoinen ja koskettaa erilaisia työskentelyn edellytyksiä. Teemaa lähestyttiin varsin monenlaisin kysymyksin.

Tavoitteena oli ymmärtää paremmin taiteellisen toiminnan vaatimaa osaamista ja valmiuksia, mutta myös suhtautumista taide- ja taiteilijapolitiikan keinoihin (verotusratkaisut, koulutus, prosenttiperiaate).³⁹

KUVIO 19. Vastaaajien näkemykset taidemarkkinoista ja välillisestä taiteilijatuesta

39 Yleiskuvaus taiteilijoiden työmarkkina-asemasta ks. Aaltonen & Karttunen 2015. Ks. myös Cronberg 2010.

Esiin nousee nykyisen työelämän vaatiman osaamisen monipuolisuus. Vastaa- jista 84 prosenttia oli sitä mieltä, että taiteilijana toimiminen ”edellyttää kokonaisval- taista moniosaamista”. (Kuvio 19.) Työmarkkinoissa on kuitenkin eroja ja tarvittavan osaamisen luonne poikkeaa eri taiteenaloilla. Etenkin musiikin alalla tehtävä työ ja visuaalisten taiteiden aloilla tehtävä työ näyttävät vaativan erilaisia osaamisprofi- leja. Alakohtaisessa tarkastelussa musiikin alan vastaajista ”vain” 59 prosenttia piti monialaista osaamista tärkeänä, kun visuaalisen taiteen vastaajista väittämää tuki peräti 97 prosenttia.

Barometrikyselyn vastausten mukaan on perusteltua kysyä, onko taidealojen koulutus kaikilta osilta pysynyt työelämän muutoksessa mukana? Koulutussisäl- töjä koskeva väittämä ”koulutuksen tulisi antaa parempia valmiuksia työmarkki- noilla toimimiseen” on pohjimmiltaan rinnakkainen työmarkkinoilla toimimisen edellyttämää osaamista koskevan väittämän kanssa. Siinä missä valtaosa vastaajista näkee monialaisen osaamisen tärkeänä, suurin osa heistä, taiteenalasta riippumatta, toivoo myös koulutuksen tarjoavan parempia työelämävalmiuksia. Osa vastaajista otti avovastauksissa suoraan kantaa työelämän realiteetteihin ja puolusti parempaa valmentavaa koulutusta.

...täydennyskoulutusta ei juurikaan ole. Silti työmarkkinat muuttuvat kovalla vauhdilla ja mahdollisuudet työllistyä sekä löytää uusia urapolkuja edellyttävät täysin uudenlaista osaamista (esim. oman osaamisensa markki- noimista, henkilöbrändäystä jopa) ... Taidealan koulutuksen tavoitteet tulisi määritellä siten, että taiteilijat koulutetaan muuttuvia ja segmentoituneita työmarkkinoita ajatellen soveltavaan osaamiseen.

Tässä sekoitetaan aika monta asiaa yhteen. Taidekouluihin pitäisi valita enemmän ihmisiä, jotka ymmärtävät mitä taiteilijuus uravalintana tarkoittaa. Taidekoulut eivät valitettavasti anna työllistymisestä riittäviä tietoja ja kouluihin otetaan liikaa lahjakkaita ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan ole valmiita elämään taiteilijan epävarmaa elämää. Taidekoulutuksen tasoa on parannettava ja sen ohelle on rakennettava näitä käytännön taiteella elämi- seen liittyviä kursseja.

6.9. kysymys on erittäin olennainen! Koulutus tuntuu keskittyvän vain osaa- misen kehittämiseen. Olennaista olisi luoda valmiudet koulutuksen jälkei- selle ansaintahakuiselle elämälle.

Laaja-alaisen osaamisen ja koulutuksen kehittämisen ohella vastaajat olivat eniten yhtä mieltä verovähennysoikeuksia koskevien väittämien kanssa. Vastaa- jista 83 prosenttia toivoisi taide-esineisiin ja -palveluihin sovellettavan alennettua

arvonlisäkantaa ja 73 prosenttia toivoi lahjoituksia koskevan verovähennysoikeuden laajentamista yksityishenkilöihin.⁴⁰

Taiteen hankintaan pitäisi saada verovähennysoikeus.

Etenkin yksityishenkilöiden verovähennysoikeuteen suhtauduttiin kuitenkin myös varauksin ja osa vastaajista näki kysymyksen monitahoisena.

Mikäli verohelpotukset katsotaan taidealaa elvyttäväksi, keskustelu niistä on aiheellinen. En tosin kannata nk. amerikkalaista mallia, jossa taide luokitellaan enemmän hyväntekeväisyydeksi.

...tämä ei ole niin yksinkertainen asia kuin luullaan, monia eettisiä ongelmia myöskin.

Myös pilottibarometrissä (2015) kysyttiin verovähennyksistä ja nyt voikin todeta, että vastaajien näkemykset olivat hyvin samansuuntaisia kummassakin kyse-lyssä. Pilottibarometrin vastaajista hieman useampi (87 %) kannatti alennettua arvonlisäveroa, mutta toisaalta tämän barometrin vastaajista hieman useampi (59 %) oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Vastaavasti suhtauduttiin myös lahjoitusten verovähennysoikeuteen: tänä vuonna vastanneista järjestöaktiiveista useampi oli väit-tämän kanssa täysin samaa mieltä (41 %) kuin pilottibarometrin vertaisarvioijat (33 %). Toisaalta pilottibarometrin vertaisarvioitsijoista hieman useampi suhtautui väit-tämään sinänsä myönteisesti (78 %) kuin tämän barometrin hallitusjäsenet (70 %).

Vastaajat suhtautuivat myönteisesti (70 % vähintään samaa mieltä) myös prosenttiperiaatteen laajentamiseen (kuvio 19). Suhtautumisessa prosenttiperiaatteen laajentamiseen oli kuitenkin useimpia muita väittämiä enemmän eroa taiteenaloit-tain. Yli 90 prosenttia visuaalisen taiteen edustajista kannattaa väittämää ja peräti kaksi kolmesta heistä on *täysin* samaa mieltä sen kanssa. Muilla aloilla samaa mieltä on keskimäärin alle 80 prosenttia, kirjallisuuden alalla alle 60 prosenttia, ja musiikin alalla vain hieman yli 40 prosenttia vastaajista. Musiikin alan matalaa osuutta selittää osaltaan se, että lähes puolet alan vastaajista ei osannut ottaa prosenttiperi-aatteen soveltamiseen lainkaan kantaa. Se ei yksinkertaisesti siis näytä olevan heille kovinkaan tuttu asia. Prosenttiperiaate on perinteisesti liittynyt visuaalisen taiteen

40 Lahjat ja lahjoitukset eivät ole lähtökohtaisesti verovähennyskelpoisia. Vuoden 2016 alussa yksityishenkilöiden verovähennysoikeutta laajennettiin siten, että ansiotulosta voi vähentää 850 - 500 000 euron lahjoituksen, joka on tehty tiedettä tai taidetta koskevaan tarkoitukseen. Edellytyksenä kuitenkin on, että lahjoitus on tehty ”Euroopan talousalueella olevalle julkista rahoitusta saavalle yliopistolle taikka näiden yhteydessä olevalle yliopistorahastolle”. Ks: www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Henkilöasiakkaan_tuloverotus/Lahjoitusvahennys_henkilöverotuksessa%2838983%29

ja muotoilun hankintaan, joten sitä ei viime aikojen ponnistuksista huolimatta ehkä vielä tunneta riittävästi kaikilla taiteenaloilla.⁴¹

Alojen väliset erot näkyvät myös siinä, että visuaalisen taiteen edustajat katsovat kaikkein yleisimmin (70 %), etteivät taiteilijat tunne tai osaa hyödyntää tekijänoikeuksia, kun esittävien taiteiden alalla toimivista alle puolet on tätä mieltä. Kaikista vastaajista 62 prosenttia on sitä mieltä, että taiteilijat eivät tunne tai osaa hyödyntää tekijänoikeuksia riittävästi. Tekijänoikeuksilla on tunnetusti erilainen merkitys eri alojen toimintaedellytyksien luomisessa. Tämä näkyi myös avovastauksissa, joissa samalla arvosteltiin tästä näkökulmasta myös koulutussisältöjen antamia valmiuksia.

Tekijänoikeusjärjestelmä vaatii laajoja uudistuksia sen taiteen vapautta tukevien vaikutusten toteutumiseksi tavalla, joka palvelisi myös kuluttajien etua. Nyt se toimii eri taiteen aloilla hyvin eri tavoin, tarjoaa erilaista suojaa, erilaisia ansaintamahdollisuuksia ja ennen kaikkea: asettaa rajoitteita taiteelliselle toiminnalle.

Esim. musiikin alalla suurelle osalle tekijänoikeustulot ovat merkittävässä roolissa ansainnassa, mutta tietoisuus niistä ei tunnu kertyneen koulutuksen aikana.

En tarkkaan tiedä, mitä oppilaitoksissa tänä päivänä kuvataiteilijan aluille opetetaan. Tekijänoikeuksilla voisi tienata monin tavoin, mutta kuvataiteilija ei yleensä ole kiinnostunut esim. reproduktioiden teettämisestä ja myymisestä.

Tekijänoikeuskorvausten tasosta kysyttäessä eri taiteenalojen näkemykset palaavat jälleen hyvin lähelle toisiaan. Vain 10 prosenttia kaikista vastaajista pitää tekijänoikeuskorvausten nykyistä tasoa riittävänä. (Kuvio 19.)

Suhtautuminen oman osaamisensa markkinointiin on varovaisen positiivinen koko vastaajajoukkoa tarkasteltaessa. Taiteenaloissa tarkastelussa muotoilu ja kirjallisuus kuitenkin erottuvat ääripäinä muista taiteenaloista. Lähes 40 prosenttia kirjallisuuden alalla toimivista oli eri mieltä väittämän ”Taiteilijoiden tulisi markkinoida osaamistaan tehokkaammin” kanssa, kun taas muotoilun alalla toimivista väittämää ei vastustanut kukaan. Samat ääripäät näkyivät myös väittämän ”taiteilijan tulee laajentaa markkinoitaan kansainvälistymällä” kohdalla. Vain kolmannes kirjallisuuden alalla, mutta lähes 90 prosenttia muotoilun alalla suhtautui tähän väittämään myönteisesti. Kaikista vastaajista samaa mieltä oli tämän väittämän osalta 56 prosenttia. (Kuvio 19).

41 Periaatetta sovelletaan myös tapahtumatuotantoon ja esittäviin taiteisiin. Ks. esim.: www3.jkl.fi/blogit/kangasjyvaskyla/?p=2342 ja <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2016/02/prosenttiperiaate.html>

Kuten useimpien väittämien kohdalla, myös tässä yhteydessä avovastauksiin kirjattiin sekä puoltavia että vastustavia näkemyksiä.

On turha väittää esim. että taiteilijat eivät voi olla olematta kansainvälisiä markkinointivelhoja, kun tämä ei määritelmällisesti pidä paikkaansa: taide voi olla mitä ja miten tahansa, kuten myös taiteilijakin.

Minusta taiteilijan pitää voida keskittyä taiteelliseen työhön eikä markkinointiin tai työn myymiseen.

Vaikka kysymyspatteristoon ei sisältynyt suoraan välittäjäammatteihin liittyvää väittämää, avovastausten kommentoissa teema nostettiin yllättävän aktiivisesti esiin. Markkinointiin ja taiteen välittämiseen liittyviä odotuksia ladataan myös taiteilijajärjestöjen harteille.

Markkinointi ja oman työn myyminen vievät aikaa taiteelliselta työltä. Olisi mahtavaa, jos löytyisi taboja ja alustoja, jotka auttaisivat taiteen markkinoinnissa.

Kaikki edellä mainitut [väittämät] ovat erittäin tärkeitä taiteilijan ammattissa. Harva taiteilija osaa niitä itse ja moni ei opi vaikka opetettaisiin. Taiteilijalle pitäisi riittää että on taiteilija ja tekee hyviä taideteoksia. Ihannetapauksessa joku muu tekee tehokkaasti markkinoinnin, huolehtii tekijänoikeuksista.

Useimmat taiteilijat eivät osaa yksin markkinoida. He tarvitsevat välittäjäporrasta, vaikka eivät sitä itse tiedostaisikaan.

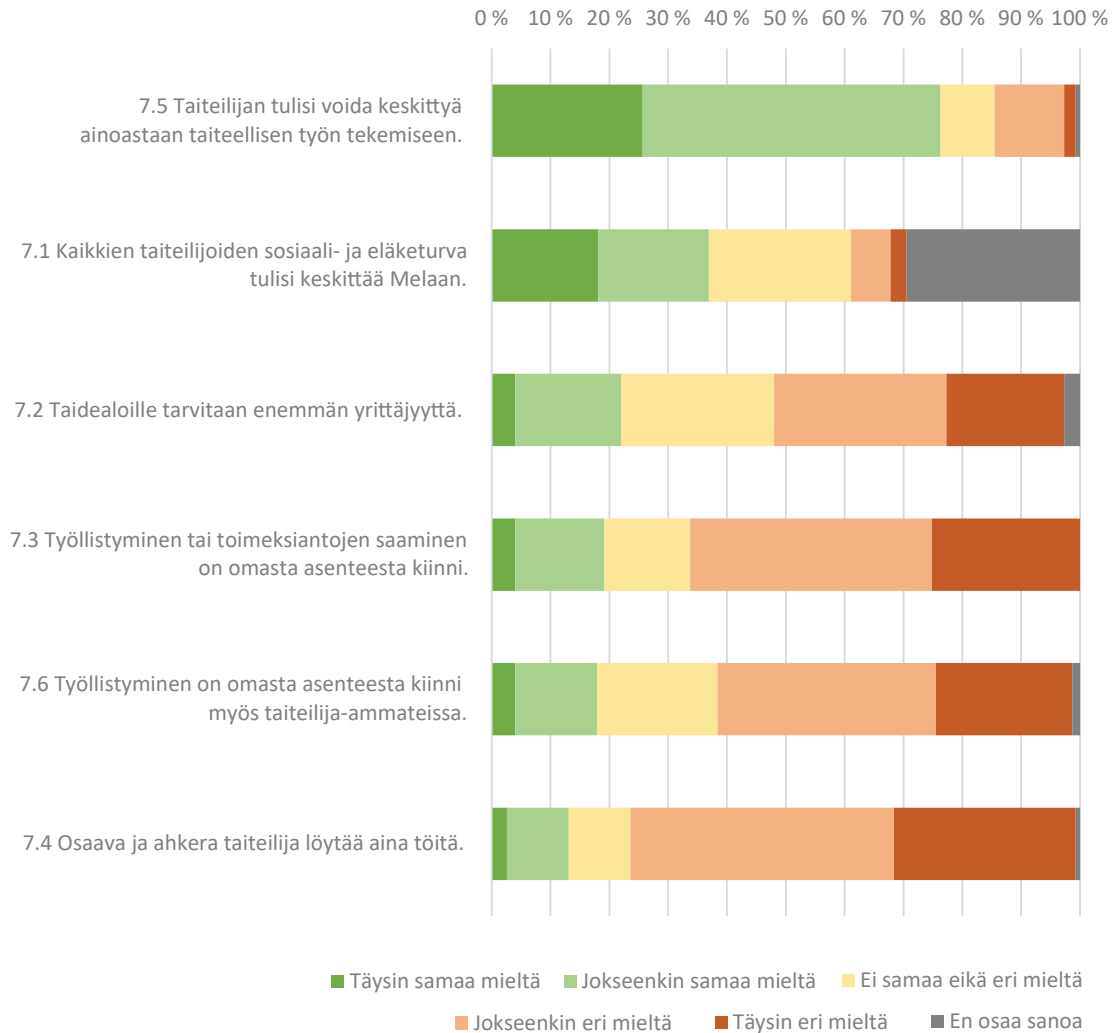
Oman työn markkinointiin ja myymiseen menee todella paljon aikaa ja se on usein taiteilijalle iso kynnys. Se voi olla myös asiakkaille kynnys, eivät kaikki halua olla suoraan tekemisissä taiteilijan kanssa. Taiteen managereita/agentteja ja kuraattoreita tarvitaan lisää, jotta kukin voi keskittyä parhaiten osaamisalueeseensa. Markkinointiosaaminen ei voi olla taiteilijalle taiteen tekemisen kriteeri.

Taiteilijoiden on Suomessa kehityttävä itsensä markkinoimisessa, jos aikovat pärjätä tässä markkinataloudessa - toisaalta juuri tämä kismittää, että niin iso osaa taiteilijan työstä on nykyään myyntitykin työtä... Olisiko Suomeen mahdollista kasvaa kunnollinen ammattituottajien, ammattikuraattorien, ammattiagenttien ja ammattipromoottorien joukko?

Minusta taiteilijan pitää voida keskittyä taiteelliseen työhön eikä markkinointiin tai työn myymiseen. Liitot ja agentuurit voisivat olla aktiivisia, niillä pitäisi olla aitoja vaikutusmahdollisuuksia alalla, niiden tulisi nostaa esiin se, että vireä taidekenttä on koko yhteiskunnan kannalta hyvä juttu, ja että taiteellisen työn tekeminen on tärkeintä, ei jatkuva tuotantosäätö ja oman työnsä markkinointi.

MITÄ TAITEELLINEN TYÖ ON?

Barometrikyselyn teeman ja toimintaedellytyksiä koskevan keskustelun keskiössä on taiteilijan taiteellinen työ. Lähes 75 prosenttia vastaajista on vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijan tulisi voida keskittyä ainoastaan taiteellisen työn tekemiseen, kuitenkin vain noin 25 prosenttia vastaajista on *täysin* samaa mieltä. (Kuvio 20).⁴²

KUVIO 20. Vastaajien näkemykset taiteilijapolitiikasta

Kyselyssä on jätetty kunkin vastaajan itse määriteltäväksi, mitä taiteellinen työ täsmällisesti on ja miten se rajataan. Ymmärrys taiteellisesta työstä vaihtelee laajasti

⁴² Norjalaisen tutkimuksen mukaan ei-taiteellisen työn osuus taiteilijan ajankäytössä on yhteydessä koko ansiotason laskun kanssa. Ks. Mangset et al. 2016. Ruotsalainen tutkimus taiteilijaidenteetin muodostumisesta ja muutoksesta moniammatillisesta näkökulmasta, ks. Lindström 2016.

sekä taiteen kentän sisällä että sen rajapinnoilla. Työllistymisen käsite näyttää erilaiselta toimialasta riippuen.⁴³

Työtä koskevan kysymyspatteriston tulokset osoittavat, että taiteellisen työn, toimeksiantojen ja yrittäjyyden yhdistämisen mielekkyys tai sosiaaliturvajärjestelmien tunnettuus vaihtelee vastaajien keskuudessa. Ajatus siitä, että taiteilijan toimeentulo ja työllisyys olisi omasta asenteesta tai ahkeruudesta kiinni on monelle vieras.

Osaava ja ahkera löytää töitä, ainakin siivoajana. Ei ehkä omalta alalta, vaikka kuinka yrittäisi.

Osaava ja ahkera löytää aina töitä - ei välttämättä oman alansa. Myös ikä tulee selvästi ongelmaksi yleisestikin työmarkkinoilla, erityisesti naisilla.

Työllistyminen ei ole muillakaan aloilla kiinni 'omasta tahdosta' – työttömyystilanne on paha myös taiteilijoille. Opetustyöt kortilla, firmat eivät tilaa teoksia, yksityiset ostaa vähemmän. Mediataiteen myynnissä ongelmana on myös muuta taidetta korkeampi ALV.

Taiteilijan työllistyminen on pitkälti kiinni omasta osaamisesta ja asenteesta, mutta on selvää, että aika ei aina kykene tunnistamaan tuoreita ajattelijoita, vaan kokee heidät uhkana. Maailman sivu on ollut tunnettu tosiasia, että monet aikansa lahjakkaimmista, tinkimättömmistä ja näkemyksellisimmistä taiteilijoista ovat joutuneet aikansa valtavirran hylkimiksi. Siksi todellinen moniäänisyyden arvostaminen lisää taiteen laatua.

Ei ole mitenkään sanottua, että ahkeruudella ja periksi antamattomalla asenteella taataan omat työtilaisuudet!!! On selvää, että positiivista asennetta ja sinnikkyyttä tarvitaan. Mutta ainakin elokuva-alalla muuttujia on niin paljon, ettei tekijän asenne todellakaan aina ratkaise projektien läpimenoa. Muuttujat ovat paitsi taloudellisia, myös makukysymyksiä, henkilökysymyksiä, ajoituskysymyksiä ja muita. Jos asenne ratkaisisi kaiken, olisi CV:ni jo paljon pidempi.

Vaikka itse olen sarjayrittäjä ja työskennellyt hyvin monissa erilaisissa prosesseissa, pidän silti 'asenteesta kiinni' ajattelua vaarallisena. Tärkeimmän taiteellisen työni olen kuitenkin tehnyt apurahoilla tai ilman rahaa, en hankituissa töissä. Merkittävät asiat eivät useinkaan synny jos samaan aikaan pyörittää kymmentä projektia ja säätää siellä sun täällä. Taiteilija tarvitsee

43 Taiteellisen työn tutkimuksia on tehty eri näkökulmista, mm. työhyvinvointiaspektista ks. Houni & Ansio 2013 ja kulttuuriteollisuusaspektista ks. Pyykkönen 2015. Työ- ja elinkeinoministeriö on teettänyt useita työn muutokseen liittyviä selvityksiä, jotka valottavat osittain myös taidealaa ks. TEM 2016; 2017.

myös rauhaa työskentelynsä ja taiteilijan työskentely on hyvin edullista yhteiskunnalle. Paljon edullisempaa kuin vaikkapa työttömyys.

Taiteilijan työllistyminen voi olla omasta asenteesta kiinni, siten että opiskelee itse uutta ja luo omat verkostot, mutta tämäkään ei välillä riitä. Monet taiteilijat sijoittavat vähistä varoistaan isojakin summia osallistuaakseen esimerkiksi kilpailuihin. Kaikista ei myöskään ole prosenttihakuisiin tai kilpailuihin.

Perustulo nähdään hyvänä turvana itsensä työllistäjille ja vaihtoehtona työttömyyskortistolle, eikä ideaa taiteilijapalkasta ole täysin unohdettu. Toisaalta avovastauksissa esitettiin näkemyksiä nk. ammattitaiteilijuuden kyseenalaistamisesta kokonaan ja tuotiin esille myös ajatus taiteilijaksi kouluttautumisesta yhdistelmäkoulutuksena jonkin muun alan kanssa.

Perustulo ratkaisisi huomattavan ongelmavyöhyhdin. Mutta se, että taide käsitetään edelleen muusta työstä erillisenä viihdykkeenä, on iso ongelma. Tapahtumia ja taidepajoja rakennetaan edelleen ilmaisen suunnittelun ja työvoiman oletuksella. Taide kuuluu kaikille, kun artisti maksaa -periaatteella.

Perustulo ainakin heille joilla on taidetutkinto tai muu pätevä näyttö.

Perustulon taso on hankala määrittää, enkä pysty täysin hahmottamaan miten asia käytännössä toimisi. Jonkinlainen taiteilijapalkkasysteemi voisi toimia jopa perustulokokeiluna.

Suomessa pitäisi ottaa käyttöön taiteilijapalkka.

Sosiaali- ja eläketurva tulisi keskittää Melaan, ei toimi tämän hetkiselällä systeemillä. Jos taiteilijapalkka tulisi, silloin olisi Melakin toimiva. Nykyisellä systeemillä, jolloin taiteilija saa apurahoja vain silloin tällöin Melan eläkekertymällä ei ole mitään merkitystä.

Samaa asenteellista, oikeistolaista sanailua jota nykyinen hallitus tarjoilee joka käänneessä. Miksi tällaista edes viitsitään kysyä? Tämä ei tarkoita sitä että taiteilijoiden pitäisi olla täysin irti niistä samoista ehdoista jotka koskevat kaikkia ihmisiä (kohta 7.5), aivan hyvin voitaisiin ajatella että ketään ei koulutettaisi pelkästään taiteilijaksi, vaan ammattikoulu+-lukio -yhdistelmätutkinnon hengessä jonkin alan osaajaksi.

Ehkä ammattitaiteilijuus on kyseenalainen ja kestävä idea aikana jolloin mikä tahansa voi olla taidetta ja itseilmaisua on saanut lukemattomia uusia muotoja.

Tärkeintä on taata taiteilijalle sellainen tulotaso, että hän voi keskittyä taiteelliseen työhön. Se on myös ainoa tie taata taiteilijalle kehittymisen mahdollisuus ja Suomelle rikkaampi kulttuurikenttä. Tästä pitäisi puhua tärkeimpänä asiana! Tilanne on muuttunut hälyttäväksi viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana: kritiikin tason lasku ja kulttuurin kalleus ei innosta ketään, näivettää hienot vanhat vos- rakenteet. Perheetön itsensä työllistäjä joka asuu yksiössä kehyskunnassa tarvitsee pienemmät resurssit kuin perheellinen: mahdotonta ilmaista tiettyä tulotasoa.

Jos maassa on 350 ohjaajaa/dramaturgia ja teakista valmistuu lähivuosina nelisenkymmentä lisää ei tod ole kiinni omasta aloitteesta työllistykö, kun heitä on nykyisin kiinnitettynä VOS-teattereihin YHTEENSÄ 26 eikä paikkoja ole lähivuosina edes heiltä vapautumassa.

Ajatus yrittäjyydestä jakaa mielipiteet monella tavalla. Sekä aikaisempien tutkimusten että taustakeskusteluiden perusteella erityisesti visuaalisten taiteiden ja kirjallisuuden aloilla korostetaan vapaan taiteen ja apurahoitetun taiteellisen työn ensisijaisuutta. Toisaalta moninaistuva taiteilijayrittäjyys toteutuu erilaisissa muodoissa riippuen alan käytännöistä. Yrittäjyydestä (tai yrittäjämäisestä työskentelyn tavasta) eri muodoissaan keskustellaan eri taiteen aloilla, mutta yrittäjyyden sisällöstä ei ole yksimielistä näkemystä taiteenalojen välillä tai välttämättä edes alojen sisällä. On myös mahdollista havaita eroja sukupuolten välillä niin, että miehet ovat naisia valmiimpia kannattamaan yrittäjyyttä ja oman asenteen vaikutusta toimeksiantojen saantiin.

Pakkoyrittäjyyttä ei pidä tuoda taidealalle.

Yrittäjyyttä ehkä laajassa merkityksessä, mutta ei välttämättä markkinoilla toimivaa yrittäjyyttä.

Itselle on Yel tutumpi kuin Mela. Vaikea sanoa miltä pohjalta hommaa pitäisi keskittää. 7.4. töitä löytää mutta löytääkö toimeentuloa. Ne ovat taiteilijalla kaksi eri asiaa. 7.7 (Voi hyvää päivää näitä kysymyksiä!)

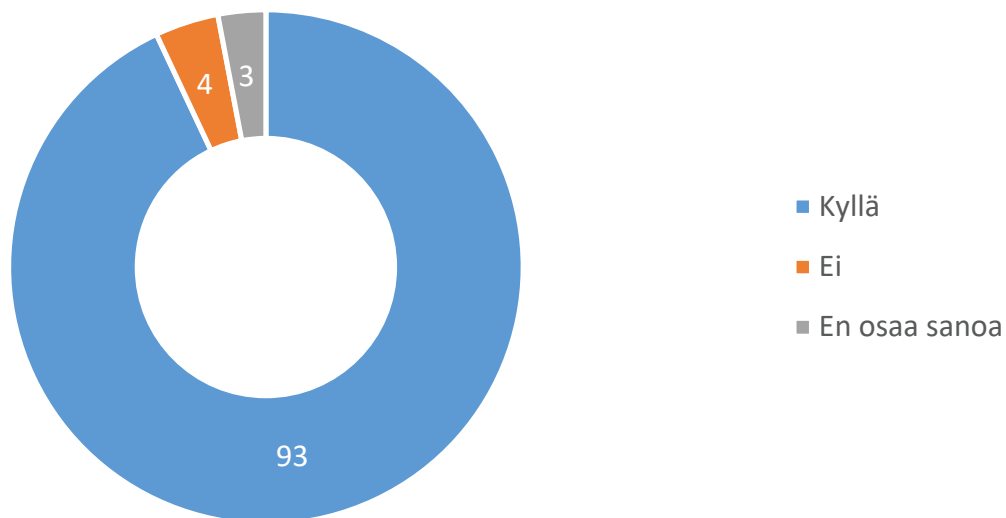
On haihattelua toivoa enemmän yrittäjyyttä taidealoille. Markkinat Suomessa ovat niin pienet ja taiteen käyttö niin vähäistä, että yrittäjänä taiteilija ei saa edes tavallista toimeentuloa ja yrittäjänä taiteilija putoaa myös sosiaaliturvan ulkopuolelle. Erilaiset taiteilijoiden muodostamat osuuskunnat voisivat olla joillekin taiteilijoille toimiva ratkaisu, jos esimerkiksi myy teokset osuuskunnan kautta ja saa tulon itselleen palkkana. Uusi laki sivutoimiyrittäjyydestä teki hallaa monelle taiteilijalle pienten keikkojen tekemisessä - ne jäivät ottamatta vastaan sosiaaliturvan menettämisen pelossa. taiteilijan työllistyminen ei ole omasta asenteesta ja kekseliäisyydestä kiinni

- vaikka kuinka pyrkii luomaan itselleen työmahdollisuuksia, ja asiakkailla olisi kiinnostustakin siihen, mutta ongelma on aina: kuka rahoittaa? Taidetta ei nähdä rahoittamisen arvoisena ostajien kannalta. Tämä näkyy taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toiminnassa - edelleen toiminta rahoitetaan kulttuurin rahoista.

”Artisti maksaa”

Sanonta ”artisti maksaa” on noussut voimakkaasti esille viime aikoina käsitteenä, viittauksena ja realiteettina.⁴⁴ Barometrissä kysyttiin vastaajien näkemyksiä siitä, missä määrin palkaton työ on eri taiteenaloilla ongelma. Mikäli tällainen ongelma oli havaittu, vastaajilta pyydettiin myös ehdotuksia tilanteen korjaamiseksi.

Ainostaan 4 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että palkaton työ ei ole ongelma ja vain 3 prosenttia vastaajista ei osannut kertoa omaa näkemystään tähän asiaan. Näin ollen barometrikyselyn perusteella lähes 93 prosenttia vastaajista koki palkattoman työn ongelmana omalla taiteenalallaan. (Kuvio 21.)

KUVIO 21. Vastaajien (%) näkemykset ”Onko palkaton työ taiteenalallanne ongelma?”

44 Artisti maksaa on Kummeli-ryhmän tekemä sketsi ja huumorilevy vuodelta 1994. Tähän viittaa esim. HS kolumni Katri Kallionpää, 29.12.16 <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005024289.html>, sekä Jyväskylän taidemuseon seminaari 8.2.17. ”Artisti maksaa? – taidenäyttelyiden korvauskäytännöistä puheenvuoroja ja keskustelua”.

Taiteilijoiden palkattomasta työstä täytyisi puhua enemmän medioissa. Kukaan normaali palkansaaja ei voisi uskoa todeksi nykyistä museokäytäntöä, että taiteilija tekee esim. puolivuotta teoksia museonäyttelyyn saamatta siitä muuta kuin pienen Kuvasto -korvauksen. Vastaavasti museon julkaisujen graafiset suunnittelijat, kääntäjät, ripustajat, kuraattorit saavat normaalin palkan ja korvauksen vaikka taiteilija tekee kaiken sisällön minkä vuoksi näyttelyitä järjestetään ja lukuisia muita ihmisiä työllistetään. Tämä on niin suuri vääryys!!

Esimerkiksi näyttelyiden järjestäminen on usein taiteilijalle taloudellinen riski. On nurinkurista jäädä velkaa tekemästään työstä. Näyttelykäytäntöihin muutoksia.

Frågan är problematisk då den borde förtydligas vad som menas med gratisarbete. Ibland måste t.ex. filmarbetare jobba på spekulation i början av ett projekt för att därefter förhoppningsvis få stöd för fortsatt arbete. Får man däremot ett beställningsarbete ska det inte förväntas vara gratis.

Pelkällä asenteella ei valitettavasti saa laatua. Osaava löytää kyllä töitä, muttei välttämättä korvausta siitä. Kilpailua vääristää ilmaisten ja alihinnoiteltujen palvelujen tarjoajat, kuten harrastajat, jotka eivät maksa veroja, tms.

Kukaan ei tilaa putkimiestä keikalle edes ajatellen, että siitä ei tarvitsisi maksaa mutta esim. muusikoita pyydetään jatkuvasti erilaisiin tilaisuuksiin soittamaan ja ihmetellään kun muusikko esittää palkkatoiveensa.

Miten palkattoman työn osuutta voitaisiin vähentää?

Tilanteen korjaamiseksi saatiin vastaajilta paljon erilaisia ehdotuksia ja keinoja. Vaikka palkattomuus ei taiteellisen työn kentällä uusi ole asia, vaan pikemminkin sisäänrakennettu toimintamalli erityisesti uran alkuvaiheessa, palkattoman työn osuus ja määrä vaikuttavat lisääntyneen merkittävästi. Vastausten perusteella vaikuttaa myös siltä, että toimintatapa on yleisesti juurtunut asenteisiin, joita kohdistetaan taiteelliseen työhön.

Palkatta tekemisen perinteestä pitäisi päästä eroon. Helpommin sanottu kuin tehty.

Musiikin alalla on käytössä sanonta: 'Tää voi poikii'. Keikoille pyydetään esiintymään ilmaiseksi.

Rahallista korvausta ei pidetä tarpeellisena, koska taiteilija nähdään etuoikeutettuna kutsumusammattissa toimijana.

Esim. hyväntekeväisyshuutokauppoihin taiteilijan odotetaan lahjoittavan teoksia ilmaiseksi, mutta esim. kukaan ei oleta että hammaslääkäri lahjoittaisi tonnin hammasremontin satasella huutokaupattavaksi.

Tilanne on hankala, koska nuoria uusia alan tekijöitä valmistuu kouluista liikaa suhteessa työpaikkoihin, aina on joku, joka on valmis tekemään ilmaista työtä, jotta saisi jalkansa oven väliin.

Talkootyö on ok, mutta sen kohteet jokainen haluaa valita itse.

Kaikki palkaton työ ei ole ongelma, silloin kun kyseessä on selkeästi epäkaupallinen taideprojekti.

Vastaajien ehdotukset tilanteen parantamiseksi koskivat sekä rahoitusta, tiedottamista että asennemuutoksen tarvetta. Vastaukset voidaan jaotella sen mukaan, miten niissä nähdään vastuun jakautuminen. Toisin sanoen tilanteen parantamisen nähdään olevan ennen kaikkea jonkun seuraavista vastuulla: julkinen rahoittaja, taiteilijayhteisö, toimeksiantajat.

Näkemyksiä julkisen rahoittajan vastuusta

Perusnäkemys vastaajien keskuudessa on, että julkinen rahoitus taiteen ja kulttuurin kentälle on kaiken kaikkiaan liian vähäinen, ja sitä tulisi lisätä ainakin ”pohjoismaiselle tasolle”. Samoin löytyy vahvaa yksimielisyyttä siitä, että apurahojen määrää ja tasoa tulisi nostaa. Selvästi tulee myös esille, että apurahoihin tulisi sisällyttää selkeämmin suunnittelu, kehittäminen sekä tuotannollinen työ erillisinä, osittain mahdollisesti palkkion kautta maksettuna työvaiheina. Esimerkiksi prosenttiperiaatteen laajentaminen ja lailla säätäminen kaikessa uudis- ja korjausrakentamisessa olisi yksi tapa laajentaa teostilausten rahoituspohjaa.

Julkisella tuella toivottiin rahoitettavan myös muun muassa kunnallisia taiteilijavirkoja. Toivottiin myös lisää tilaustöitä, verovapaita taiteilijapalkkioita työpanoksia vastaan valtion laitoksissa sekä uusia foorumeja, joiden kautta voisi palkata eri taiteenalojen toimijoita yhteiskunnan palvelukseen. Vastauksissa vaadittiin myös julkisten rahavirtojen selkeyttämistä (työttömyystuet, sosiaalioy suhteessa kulttuuribudjettiin jne.).

Myös julkisten laitosten työnantajavastuuta korostettiin. Vastaajat nostivat esiin esimerkiksi taidemuseoiden vastuun sisällyttää taiteilijan palkka muiden palkkojen rinnalle hankebudjetoinnissa, sekä toiveen VOS-järjestelmän sisällä tehtyjen tuotantojen tasavertaisesta palkkiojärjestelmästä eri tekijäryhmille. Myös Suomen Elokuvasäätiön vastuuta toimia aktiivisesti ilmaistyön poistamiseksi alan toimintarakenteista korostettiin, samoin kuin Yleisradion vastuullista roolia isona työn- ja toimeksiantajana.

Oleellisen muutoksen ilmaistyoöngelmaan saisi vastaajien mukaan aikaiseksi, jos kaikkia julkista rahoitusta saavia toimijoita edellytettäisiin maksamaan palkkaa taiteilijoiden työstä samalla tavalla kuin muidenkin työstä maksetaan. Sitä voisi valvoa hankeraportoinnin kautta, ja näin pitkällä tähtäimellä levittää tietoa ja vahvistaa taiteilijoiden asemaa.

Julkisella tuella voisi myös vahvistaa taiteilijajärjestöjen mahdollisuutta tiedottaa tilanteesta sekä vahvistaa yksittäisten taiteilijoiden neuvotteluasemaa lakimiesapua tarjoamalla.

Elokuva-alalla - niin rahoittajien kuin tuottajien keskuudessa - olisi myönnettävä se tosiasia, että suuri osa ohjaajan kehittelytyöstä elokuvahankkeen eteen tehdään ennen rahoitusta, onnekaassa tilanteessa apurahojen turvin, mutta varsin usein ilman mitään rahoitusta. Suomen Elokuvasäätiö voi halutessaan ottaa asiassa aktiivisen roolin ja muuttaa tukimalleja tämän asian korjaamiseksi. Tarvitaan tuottajien viisautta ja näkemyksellisyyttä sekä ohjaajien rohkeutta ja itsekunnioitusta, jotta ilmainen työ vähenee ja mieluiten poistuu kokonaan. Vaikka elokuvien tekeminen olisikin kutsumusammatti, ei tarve asialliseen palkkaan hyvin tehdystä työstä muutu miksikään.

Omalla alallani ammattikuntani on ainoa esim. vos-järjestelmässä työskentelevä taiteellisen työryhmän jäsen, joka kantaa taloudellisen vastuun teoksen menestymisestä, jolle ei makseta palkkamuotoista tuloa ja jonka tulee elää n. 1500 euron käteen jäävällä tilausmaksulla vuoden saadakseen oman työnsä teoksessa valmiiksi. Olen itse mm. työskennellyt työryhmässä, jossa lavastaja saa korkeampaa palkkaa kuin minä, joka kuitenkin ajallisesti olen työllistynyt teokseen kokoaikaisesti jopa 1,5 vuotta. Todella epäreilua. Minusta oman alani edustajien pitäisi myös olla vähintään palkkatyön piirissä vos-teattereissa tai apurahat pitäisi lukea perusturvaan mukaan.

Yleiseurooppalaista taitelijoiden ja myös komission tavoitetta 'level playgroundista' eli tasaveroisesta neuvotteluasemasta ei voi toteuttaa ilman lakimiesapua. Vastapuolina saattaa nykyään toimia erittäin suuria yrityksiä, joilla on neuvotteluvoimaa ja osaamista, jota ei voi olettaa olevan yksittäisellä taiteilijalla.

Näkemyksiä taiteilijayhteisön vastuusta

Ylivoimaisesti suurin määrä muutosehdotuksia palkattoman työn vähentämiseksi koski taiteilijayhteisön omia toimia ja käytäntöjä. Vastaajien näkemyksen mukaan oleellinen askel olisi kieltäytyä palkattomasta työstä.

Valistuksella: Taiteilija, älä tee palkatonta työtä!

Valistamalla jo opiskelijoita olemaan myymättä työtään ilmaiseksi.

Lopettamalla ilmaisen työn tekeminen.

Lakataan järjestämästä talkooporukkahengellä mitään taidetapahtumia.

Taiteilijat itse voisivat vaatia työstään palkkaa, esim. asiantuntijatöistä, näyttelyyn oheistyöstä jne.

Uppmana folk att inte acceptera gratisarbete.

Tarmokas vaatiminen ja peräänantamattomuus.

Taiteilijoiden tulee oppia myös vaatimaan tehdystä työstä palkka.

Alla utbildade, yrkesverksamma konstnärer bör tacka nej till att utföra gratis arbete.

Yksi tapa olisi olla suostumatta siihen. Mutta se ei riitä ja on kova keino....

Rohkeus pyytää.

Reducing it would need a protest of all artists and the consequence to not do any unpaid work.

Genom att alla konstnärer kräver betalt för vad de gör.

Myös tässä muutosehdotuksessa taiteilijajärjestöt ovat useiden vastaajien mielestä keskiössä ja pääroolissa. Yhteiset toimet yleisen tietoisuuden lisäämiseksi taiteilijoiden työstä nähdään väyläksi asenteiden muutokseen. Viestinnällinen yhteistyö alojen ja järjestöjen välillä nousee siten keinoksi, jolla muutosta voitaisiin tavoitella.

Yhteisön yhteinen päätös, julkiseksi tekeminen ja kampanja, joka tukee yksittäistä tekijää.

Vaatisi laajan julkisen kampanjan, jotta asenteet muuttuisivat.

Tiedotuksella, mutta myös taiteilijoiden profilin nostamisella.

Järjestöjen yhteisellä tiedotuksella.

Medvetandegöra offentligheten kring vilken inkomstnivå konstnärer verkligen har.

Lisäämällä tietoa taiteen ekologiapalveluista eli merkityksestä terveydelle ja hyvinvoinnille sekä taloudelle.

Alalla toimivat, ml. osa taiteilijoista, pitkälle eivät osaa ajatella, että asiat voitaisiin tehdä toisin.

Valistamalla sekä työn tarjoajia että taiteilijoita.

Lisää avoimuutta hintoihin ja laskuttamiseen - tiedonvaihto on erittäin tärkeää. Esimerkiksi Ruotsissa luovien alojen toimijoille järjestetään tiedonvaihtotapahtumia.

Tekijäjärjestöjen täytyy toimia lujasti tekijöiden aseman ja oikeuksien parantamiseksi, ja rahoittavien tahojen tulee tunnistaa ja tunnustaa tekijöiden asema hankkeiden liikkeellepanevana voimana.

Useissa palautteissa toivotaan liitoilta myös selkeitä kannanottoja ja palkkioiden suositustaulukoita, joista tiedottaa sekä tekijöille että toimeksiantajille.

STS:n nettisivuille olisi saatava suosituspalkkio- ja palkkaohjeet kuten muillakin aloilla on.

Puuttumalla liittotasolla ja sanktioilla.

Sopimuskulttuurin ja taiteilijoiden sopimuksiin liittyvien ammattitaidon kehittämisellä sekä parantamalla taitelijoiden saamaa neuvotteluapua. Tässä liitto on avainasemassa.

Alan palkka/palkkiotasoa voidaan kenties nostaa järjestöjen tuella, antamalla suosituksia tms. sekä esim. neuvottelukoulutusta, jonka avulla taiteilijat oppivat helpommin perustelevaan palkka-/palkkiovaatimuksensa ja sen myötä neuvottelevaan paremmista palkkioista.

Tiedotusta taiteilijoille, kaikkien saatavilla olevia suositushintoja/-ohjeita taiteellisesta työstä/kokouksista ym.

Genom uttalade taxor.

Defining payment rates and making them accessible.

Yleistämällä taiteilijoille maksettavat palkat, palkkiot ja työkorvaukset oletusarvoisiksi.

Taiteilijoiden peruskoulutukseen toivotaan käytännön yhteiskuntaoppia pakollisena osana. Myös jatkuva, käytännön toimiin valmiuksia tuottava koulutus olisi monen vastaajan mielestä tarpeellista kaikille kentällä toimiville. Konkreettiset käytännöt olisi hyvä tehdä näkyväksi esimerkiksi ottamalla mukaan taiteilijan palkka jokaisen hankkeen suunnittelussa ja budjetoinnissa. Näin pitkällä tähtäimellä syntyisi sekä tekijöitä että toimeksiantajia koskeva asennemuutos. Tärkeä askel tuntuu olevan taidekentän oman arvostuksen ja profilin nostaminen.

Asennemuokkauksella. Taiteilijat eivät saisi suostua siihen, ja muu yhteiskunta pitäisi kasvattaa ajattelemaan asiaa taiteilijan kannalta.

Taiteilijat eivät osaa/uskalla pitää puoliaan. Välittäjäporras auttaa siinäkin.

Värdera konstnärligt arbete högre.

Tunnustetaan, että taiteilija on ammattinimike (silloin kuin se oikeasti on).

Alan ammatillista itsetuntoa kohottamalla.

Taidealan ammattiarvostuksen nostamista, eihän sähköasentajiltakaan pyydetä ilmaista työtä sillä verukkeella että keikasta saa hyvää näkyvyyttä.

Ilmaista työtä penäävien asenteisiin vaikuttamalla ja taiteenalan sisäisen työn arvostuksen nostamisella ja sen korostamisella, että ilmaista työtä tekevä vahingoittaa sekä itseään että kollegojaan.

Taiteilijoiden pitäisi olla paremmin tietoisia omista oikeuksistaan ja työlainsäädännöstä.

Taiteilijat tarvitsevat koulutusta tämän suhteen.

Tekijä/taiteilija pitäisi kirjaa tunneistaan, eikä tekisi enempää kuin kulloisellakin palkalla pystyy tekemään.

Genom att ta med konstnärers löner i budgeter av alla de slag (publikationer, utställningar etc) och på alla nivåer (då man planerar eller ansöker om finansiering).

Tekijäpuolella suurempi tarkkuus sopimuksista joita tehdään.

Työn erittely ja näiden osa-alueiden saattaminen työnantajien tietoisuuteen.

Yhtenäistämällä käytäntöjä.

Budjetoimalla taiteilijoiden palkkiot kaikkiin taidehankkeisiin.

Palkka/palkkio pitäisi määräytyä työhön käytetyn ajan mukaan.

Korvaustaso suhteessa työn vaativuuteen.

Luodaan hyviä käytänteitä, ettei tehdä ilmaiseksi vaan halutaan käypä palkka/palkkio, jotta omalla työllä voisi elää.

Työn ansaintalogiikan selittäminen aina kun palkatonta työtä ehdotetaan.

Näkemyksiä toimeksiantajien/järjestäjien vastuusta

Vastaaajien mielestä muutos tapahtuisi nopeasti, mikäli toimeksiantajat ja järjestäjät vain maksaisivat tehdystä työstä palkkaa. Monen taiteenalan rakenteissa taiteilija on ainoa, joka ei saa palkkaa hankkeen eteen tehdystä työstä.

Opitaan maksamaan taiteilijoiden asiantuntemuksesta eri aloilla kuten muidenkin alojen työstä.

Muuttamalla asetelmaa jossa kulttuurin alan kuukausipalkkaiset rakenneyöntekijät ja muut kokevat oikeaksi pyytää taiteilijoilta työtä näkyvyyttä vastaan.

Ökad medvetenhet om upphovsrätt och rätt till arvode, gäller också/framför allt organisatörer av evenemang osv.

Asennemuutosta taidemuseoihin ja gallerioihin. Pelkkä näkyvyys ei ole palkkaa taiteilijalle!

Kuvataiteen alalle pitäisi saada näyttelypalkkiosopimus eli museonäyttelyn eteen tehtävästä työstä (ei-taiteellinen työ) pitäisi museon maksaa.

Vielä isompi ongelma ovat gallerianäyttelyt, joista taiteilija MAKSAA.

Kuvataiteen kentän asiat vaatisivat täydellisen perkaamisen ja uusien mallien ja ratkaisujen etsimisen vaikkapa ulkopuolisten ideoiden kanssa.

Elokuvan puolella se tarkoittaa suurta asennemuutosta sekä rahoittajatahoissa, että tuottajissa.

Selkeämmillä sopimuksilla, ymmärryksen lisäämisellä, neuvotteluilla.

Hyvin usein esim. näyttelmäkirjailija on ainoa työryhmässä, jolle harjoituksissa olemisesta ei makseta senttiäkään. Palkkioissa ja tekijänoikeuskorvauksissa tulisi huomioida työhön käytetty aikajakso.

Lisäämällä yleistä tietoisuutta ja kiinnostusta nykymusiikkiin, jolloin myös sävellystilauksien määrä todennäköisesti kasvaa.

Lisäämällä tietoutta siitä, että esim. esiintymisistä pitää maksaa. Kirjailija tekee aamusta iltaan kulttuurityötä, usein nälkäpalkalla.

Moni vastaus viittasi tilanteisiin, jossa palkkio on maksettu, mutta ei välttämättä työehtosopimuksen mukaisesti. Alipalkkaus, harjoittelijoiden ja harrastajien käyttö ammattilaisten sijaan näyttää olevan yleistä. Myös taiteelliseen työhön liittyvien eri vaiheiden ”näkyvättömyys” aiheuttaa ristiriitoja palkkioiden määrittelyssä.

Minimipalkkaus 100 euroa per aloitettu projekti olisi hyvä. Ostajapuoli ei ymmärrä suunnittelun merkitystä.

Työnantaja ottaisi huomioon myös tuottamiseen ja byrokratiaan käytettävän ajan. Esim. opetustyöhön selkeät valmistelevista tunneista maksettavat palkkiot.

Työnantajat noudattaisivat työehtosopimuksia ja korvaisivat keikkatyön matkakustannukset.

Suurempi ongelma on kuitenkin alipalkkaus tesin obi.

Tarjouskilpailuihin tulisi luoda paremmat säännöt. Nyt liikaa ilmaista työtä.

Kouluttamalla työnantajapuolelle toimenkuvien monimuotoisuutta ja ”näkyvämmän” työn määrää.

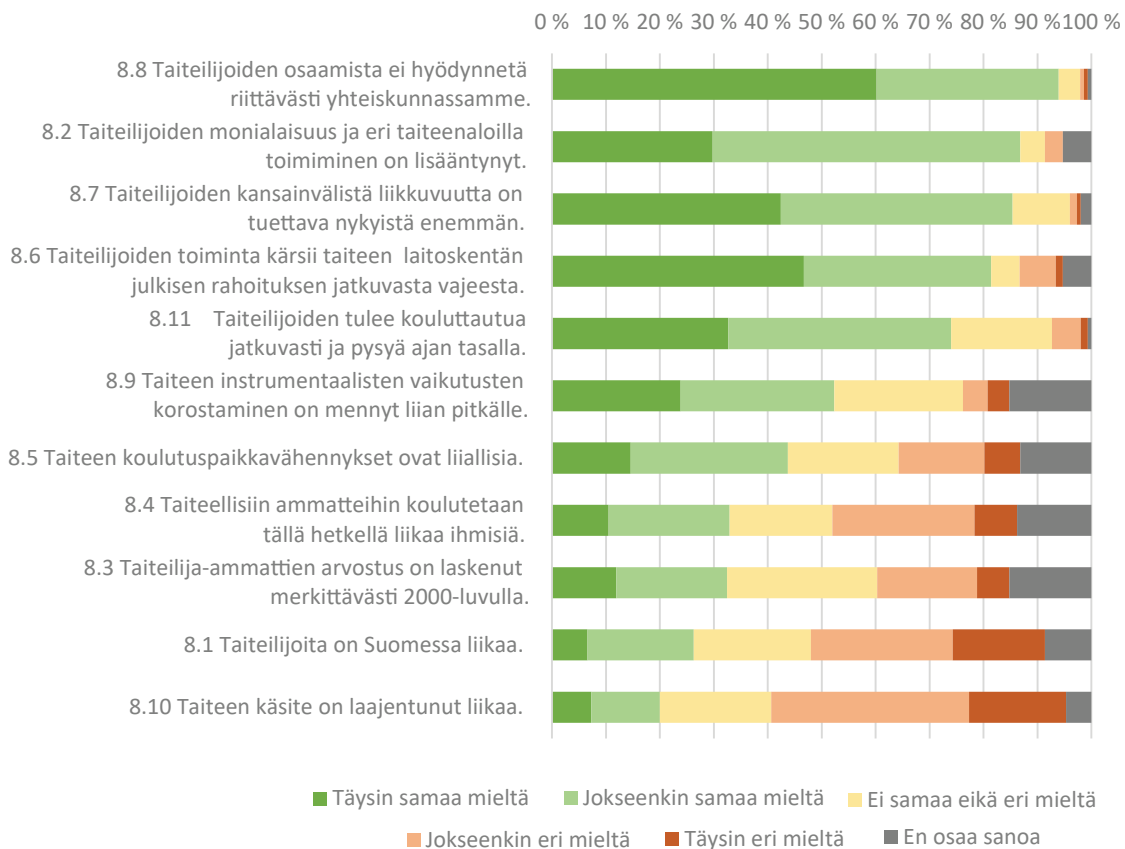
Erytyisesti lastenkirjojen kustannustoiminnassa on monenlaisia kätettyjä järjestelmiä, jotka johtavat ilmaistyyöhön. Monet vaativatkin tehtävään 50 % pienemmällä korvauksilla kuin esimerkiksi lehtitaloissa. Royaltysopimukset käytännössä vähentävät kuvittajien korvausosuuksia tästä vielä huomattavasti. Taloudellisesti kannattavana kustannustoiminnan lähtökohdaksi tulisi olla luovan työn tekijän elinmahdollisuuksien luominen.

Harjoittelijoiden käyttöä elokuva- ja tv-tuotannoissa tulee valvoa ja siihen pitää säätää laki. Harjoittelija ei saa koskaan korvata työntekijää, harjoittelijalla pitää olla ohjaaja. Harjoittelija on harjoittelemassa, ei tekemässä töitä.

Ongelmana ovat ennen kaikkea (suurten) tuotantoyhtiöiden isojen budjettien tuotannoissa ilmaisiksi työskentelevät harjoittelijat. Heidän käyttönsä pitäisi saada isompia rajoitteita.

TAITEILIJOIDEN OSAAMISTA EI HYÖDYNNETÄ RIITTÄVÄSTI

Yhteiskunnan suhtautuminen taiteeseen on keskeinen tekijä taiteen toimintaedellytysten luonnissa. Suomessa toimintaedellytyksiä pidetään merkittävästi yllä julkisella rahoituksella verotuksen⁴⁵ sekä rahapelituottojen kautta – käytännössä kyse on ympäröivän yhteiskunnan valmiudesta kohdentaa resursseja taiteilijoille. Myös yksityisen sektorin työllistämispotentiaali toteutuu vasta, jos ihmiset ja yritykset ovat valmiita maksamaan taiteellisesta työstä tai sen tuloksista. Barometrikyselyn vastaajat pitivätkin taiteilijoiden ja muun yhteiskunnan suhdetta hyvin tärkeänä. Vastaajista 94 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijoiden osaamista ei hyödynnetä riittävästi yhteiskunnassamme.⁴⁶ (Kuvio 22.)

KUVIO 22. Vastaajien näkemykset taiteen toimintakentästä

45 Myös merkitystään taiteellisen työn rahoittajana kasvattaneen säätiökentän toimintaa tuetaan toiminnan yleishyödyllisyyteen perustuvien verohelpotuksien kautta.

46 Norjalainen Sigrid Røyseng (2016) on tarkastellut muutoksessa olevia odotuksia taiteilijoiden ammattia kohtaan "social contract" -käsitteen kautta.

Jos taiteilijoiden osaamista ei yhteiskunnassa tarvita eikä käytetä riittävästi, on kysyttävä, missä ja kuinka sitä voitaisiin hyödyntää enemmän? Kysymykseen ei ole aivan helppo vastata. Vastausten perusteella osaamisen laajempi hyödyntäminen joka tapauksessa vaatii, että taiteen kentän ulkopuolella olevan maailman tulisi tavalla tai toisella tunnistaa ja myöntää toiminnan arvo.

Suomen tulisi nähdä luovien alojen potentiaali elinkeinona elinkeinojen joukossa ja tukea aidosti innovaatioita sekä kulttuurin toimintaedellytyksiä.

Taidesisältöjen tuotannollinen laatu saatava korkeammaksi. Tämä työllistää useampia tekijöitä kun 'puhalletaan yhteen hiileen'. Taidesisältöihin tulisi uskottavuutta suuremman yleisön silmissä.

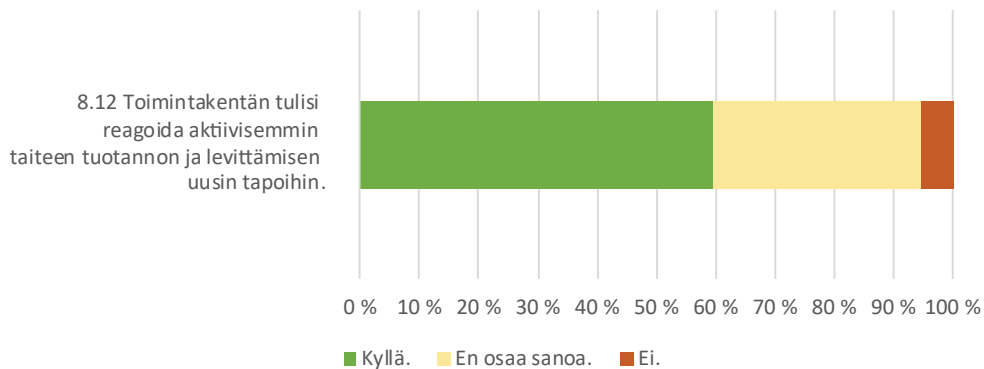
Julkisen tuen merkitys näkyy ratkaisujen hakemisena myös julkisen hallinnon vahvistamisesta.

... taiteilijoiden osaamista ei todellakaan hyödynnetä riittävästi. Taiteilijoiden, joilla on halua toimia erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa taiteellisen osaamisensa turvin, tulisi olla mahdollista myös toimia niin. Erilaisia muutosagenttien työtehtäviä, joihin vaadittaisiin taiteilijan koulutus tulisi perustaa julkishallintoon.

Taidehallinnon yhteinen tehtävä pitäisi olla kitkeä pois sitkeästi elävä kuva taiteilijasta jonkinlaisena hankalana puolibeittinä. Suurin osa taiteilijoista on pätevää ja älykästä väkeä. Olisi luotava myös taiteellisen työn oheen sopivaa "toimistotyötä" esim. taidehallinnossa riittävän pienillä viikkotuntimäärillä (esim. 10-15 h), jotta taiteilijoiden kokemus ja osaaminen saataisiin kunnolla integroitua yhteiskunnalliseen päätöskoneistoon.

Samalla kun yli 90 prosenttia vastaajista toivoi taiteilijoiden osaamisen laajempaa hyödyntämistä, yli puolet vastaajista (53 %) näki instrumentaalisten vaikutusten korostamisen menneen liian pitkälle.⁴⁷ (Kuvio 22.) Asiaa on järkevää tarkastella rinnakkain jo aiemmin kuvattujen väittämien kanssa, jotka koskivat taiteen välillisiä vaikutuksia. Siinä missä 75 prosenttia vastaajista oli yhtä mieltä taiteen itseisarvon tärkeydestä, alle puolet vastaajista piti kantaaottavuutta, luovaa taloutta, terveys- ja hyvinvointivaikutuksia, sekä viihdyttävyyttä tärkeinä taiteen piirteinä. Tämän barometrikyselyn perusteella ei kuitenkaan voi todeta taiteen kentän olevan sen paremmin taiteen välillisten vaikutusten puolella kuin niitä vastaan. Sekä taiteen ominaispiirteisiin liittyvien väittämien että taiteen toimintaympäristöön liittyvien väittämien perusteella välineellinen suhtautuminen taiteeseen jakaa mielipiteitä. Suhteellisen suuri osa kaikista vastaajista (24 %) lukeutuu myös neutraalisti suhtautuviin, jotka eivät ota kantaa suuntaan tai toiseen.

⁴⁷ Kuten edellä todettiin (ks. s. 34), musiikin ja muotoilun aloja edustaneet vastaajat suhtautuivat taiteen instrumentaaliin vaikutuksiin muita aloja myönteisemmin.

KUVIO 23. Vastaajien (%) näkemykset taiteen tuotannon ja välittämisen uusiin tapoihin

Vastaajilta kysyttiin erikseen suhtautumisesta ”taiteen tuotannon ja välittämisen uusiin tapoihin”.⁴⁸ Tähän väittämään annetut vastaukset täydentävät osaamisen laajempaa hyödyntämistä koskevaa kuvaa. Vastaajista 60 prosenttia oli sitä mieltä, että taiteen kentän tulisi olla aktiivisempi uudenlaisten mallien ja työkalujen käytössä. (Kuvio 23.) Taiteenaloista audiovisuaalisen taiteen edustajat erottuivat huomattavasti muiden taiteenalojen edustajista, sillä väittämää kannatti peräti 95 prosenttia alan vastaajista. Teema kytkeytyy vahvasti digitaaliseen tuotantoon ja välittämisen kanaviin, joten tulos oli odotettu. Väittämä ei kuitenkaan ollut sidottu vain sähköisiin välineisiin. Avovastauksista nousee esiin myös muita mahdollisia keinoja tuotannon ja välittämisen kehittämiseksi.

Kaiken kaikkiaan digitaalisuus ja tietotekniikka synnyttävät uusia ansaintalogiikoita myös taiteelle.

Taiteilijoiden jatkuva täydennyskoulutus uusiin medioihin ja jakelukanaviin.

... ratkaisu on rohkeudessa pystyä määrittelemään taiteen tekemisen tavat jatkuvasti uusiksi.

Tulee entistä enemmän ottaa huomioon, että taidetta voi olla missä vaan ja on jo. Yrittäjäasennetta ja markkinointitaitoja tulee lisätä.

Miten uudenlaiset muodot ja monitekijäiset prosessit mahtuvat laitoksiin? Miten laitosrakenteita voisi muuttaa joustavammiksi? Kentän pitäisi huomioida, että kenttä ja maailma muuttuvat. ... Mitä vanhempi ja suurempi instituutio, sitä jäykemmin ottaa käyttöön esim. yrityspuolella toimivia

48 Väittämä 8.12 ”Toimintakentän tulisi reagoida aktiivisemmin taiteen tuotannon ja välittämisen uusiin tapoihin.”

levitys- ja tuotantotapoja. Herkempää seuraamista mitä kentällä tapahtuu. Millä siihen palkitsisi ja rohkaisisi.

Opening their spaces to co-organization and co-curation.

Synergiaa olisi hyvä hakea esim. maakunnissa toimivien taiteilijoiden, kaupunkien, matkailun ja markkinoinnin välille. Taiteilijat eivät ole myyjiä eikä markkinoinnin ammattilaisia ja siihen saatu apu auttaisi luomaan varmasti uusia työtilaisuuksia palvelisi myös yleisöä laajemmin.

Tukemalla ja kannustamalla uudenlaisiin tuotantomalleihin. ... Taide-tuotantoyhtiömuotoiseen toimintaan ei ole tukia riittävästi niin sellaista ei pääse edes syntymään.

... kentän välittäjäporras kaipaa uusia osajia ja osaamista. Notkeutta ja uteliaisuutta, vaikka olisivatkin non-profit-toimijoita.

Meidän tulisi avoimemmin näkyä ja kuulua yhteiskunnassa ja tehdä yhteistyötä kentällä ja varsinkin sen ulkopuolella. Maailma muuttuu kaikkialla ja taiteen ja luovuuden merkitys vain kasvaa. Silloin pitää avata ovet ja osallistua!

Taiteilijoita tulisi kannustaa entistä enemmän myös puhumaan 'sisältäpäin', eli pitämään meteliä yhteisistä asioista ja kertomaan asioita ulos kirjoittamalla, puhumalla, kuvaamalla. Yhteisöllisyys on tärkeää, kollektiiveissa ja ryhmissä on ääntä ja uskottavuutta.

Osaamisen laajemman hyödyntämisen jälkeen vastaajat olivat eniten samaa mieltä (87 %) siitä, että taiteilijoiden monialaisuus ja eri taidealoilla toimiminen on lisääntynyt. Vastaajista 74 prosenttia piti tärkeänä jatkuvaa kouluttautumista. (Kuvio 22). Alun perin monialaista osaamista koskevalla kysymyksellä haluttiin nimenomaan kartoittaa usealla taiteenalalla toimimista. On kuitenkin kiinnostava kysymys, kuinka pitkälle kyse on taiteen sisäisestä kehityksestä rajat rikkovaan suuntaan ja kuinka paljon monialaistuminen ja jatkuva pätevytyminen heijastelevat pakkoa. Tähän aineistomme ei valitettavasti anna suoria vastauksia. Taiteen käsitteellisestä laajenemisesta barometrikyselyn vastaajat eivät joka tapauksessa ole kovin huolissaan, sillä vain 20 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä taiteen käsitteen liiallisesta laajenemisesta. (Kuvio 22).

Kaikista vastaajista 85 prosenttia toivoi lisää rahoitusta taiteilijoiden kansainvälisen liikkuvuuden tukeen. (Kuvio 22). Tämä toive jaetaan kaikilla aloilla, sillä jokaisella taiteenalalla vähintään 80 prosenttia vastaajista on tätä mieltä. Näkemysten tiukkuudessa audiovisuaalisen alan vastaajat kuitenkin erottuvat muista, sillä heistä peräti 60 prosenttia on tämän väittämän kanssa *täysin* samaa mieltä.

Vastaajista 82 prosenttia katsoi taiteilijoiden kärsivän taiteen laitoskentän niukasta julkisesta rahoituksesta. (Kuvio 22). Taiteenalakohtaisessa tarkastelussa tähän väittämään suhtautumisessa tuli esiin pieniä eroja. Kirjallisuuden alalla toimivista vastaajista 91 prosenttia ja visuaalisen taiteen vastaajista 83 prosenttia oli väittämän kanssa samaa mieltä, mutta musiikin alan vastaajista ”vain” 70 prosenttia. Näyttää siis siltä, että laitosrahoituksen niukkuutta pidettäisiin muita taiteenaloja suurempana ongelmana niillä aloilla, joilla ei itsellään ole merkittävästi taiteilijoita työllistäviä laitoksia.

Loput toimintaympäristöä koskevat väittämät liittyivät taiteilijoiden koulutukseen, arvostukseen ja määrään. Vain 27 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että taiteilijoita olisi Suomessa liikaa (neutraalisti suhtautuvia 22 %) ja taiteen koulutuspaikkavähennyksiä pidettiin pikemmin liiallisina (43 % vähintään jokseenkin tätä mieltä) kuin oikeassa mittakaavassa toteutettuina. Kuitenkin samalla kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että tällä hetkellä taiteellisiin ammatteihin koulutetaan liikaa ihmisiä. (Kuvio 22.) Koulutus on taiteen välineellisten vaikutusten ohella taiteen kentällä eniten mielipiteitä jakava kysymys.⁴⁹ Suhteellisen suuri osa vastaajista ei myöskään osaa (tai halua) ottaa näihin kysymyksiin tiukkaa kantaa. Tästä päätelimme, että nimenomaan taiteen välilliset vaikutukset ja koulutusmäärät ovat kysymyksiä, joista pitäisi keskustella enemmän.

Juuri taiteilijoiden koulutus kirvoitti runsaasti kommentteja myös avovastauksiin.

Ongelmana ovat aiemmat liian suuret koulutusmäärät, eivät nykyiset jo (epätarkoituksenmukaisesti) leikatut.

... täydennyskoulutusta vähennettiin liiallisesti. Nyt täydennyskoulutusta on liian vähän ja monet linjat ovat liian pitkiä. Tarvittaisiin 1-2 kk täydennyskoulutusta.

Taiteilija-ammatteihin on tosiaan koulutettu aivan liikaa suhteessa siihen mitkä ovat toimeentulon hankkimisen edellytykset ’nykysysteemissä’.

... alalta on katoamassa työpaikkoja, palkkiotaso heikkenemässä ja monen tasoiset oppilaitokset ovat tuottaneet tekijöitä yli nykyisen tarpeen. Toisaalta [alalla toisin tavoin suuntautuneiden taiteilijoiden] tarve on jatkuvassa kasvussa ... mutta koulutusta ei tahdo olla nimeksikään.

... huono juttu on esim. ... [alan] pitkäikäisimmän ja parhaimman kokemuksen omaavan koulutuksen alasajo juuri nyt, kun tälle työlle alkaa olla yhteiskunnassa laajemmin tilausta.

49 Taidealojen korkeakoulutuksen kehityksestä 1980-luvulta 2010-luvulle, ks. Rautiainen & Roiha 2015.

Koulutuspaikkakysymykseen ei ole yksiselitteisiä vastauksia. On selvää, että koulutusta on liikaa, mutta koulujen sulkeminen ei ole tuntunut harkitulta kokonaisnäkemykseltä vaan paniikinomaiselta räiskimiseltä.

2000-luvun alussa ... alalle koulutettiin AMK:issa järjettömällä tavalla taiteellisesti vastuullisia tekijöitä, mikä johti käsittääkseni suureen pettyneiden laumaan ja toi alalla järjetöntä puoliamatöörimäistä tekijyyttä.

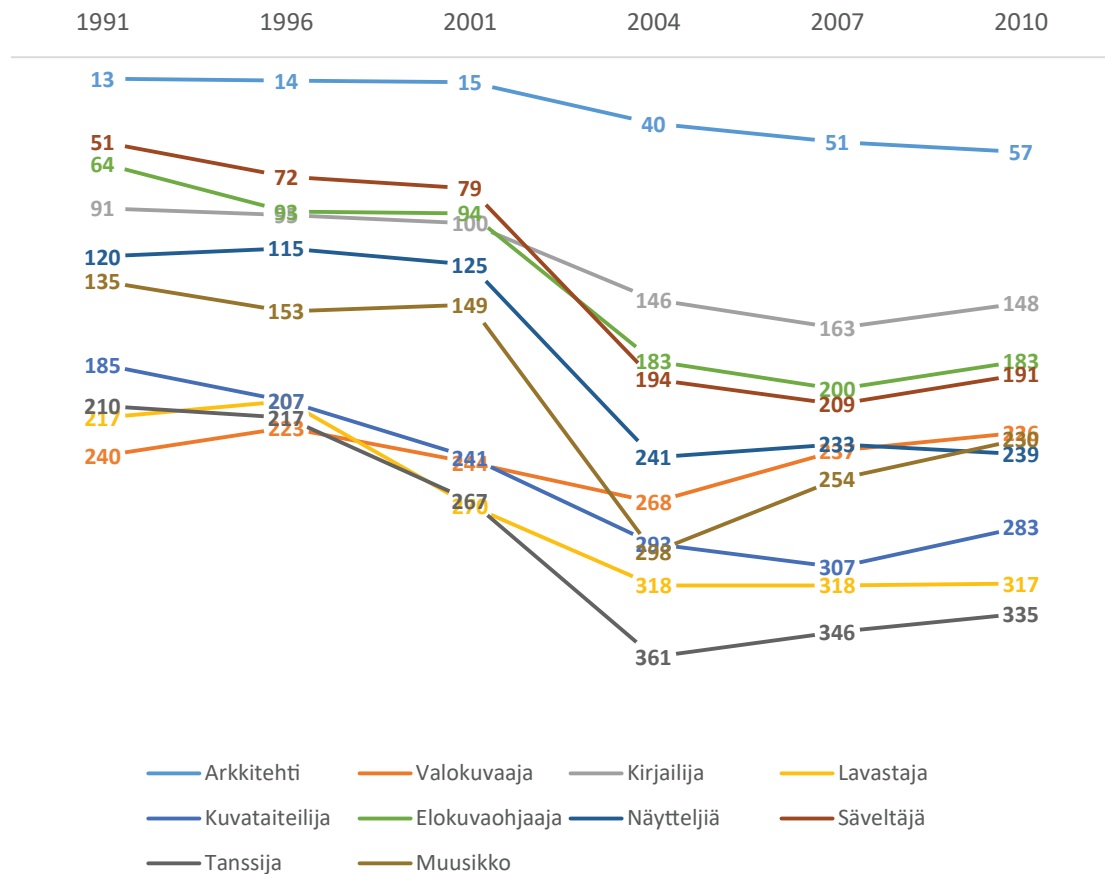
Taiteilijoiden määrä saattaa jossain määrin korreloida taiteilijoiden arvostuksen kanssa. Eräs vastaaja tiivisti taiteilijoiden sopivan määrän yleisempään taiteen arvostukseen:

Yhteiskunnassa, jossa arvostetaan taidetta ja nähdään se tärkeänä tai edes jonkinlaisena osana elämää, taiteilijoita ei ole koskaan liikaa.

Arvostuksen määrä kiertyy takaisin myös osaamisen hyödyntämiseen ja yleisempään taiteeseen suhtautumiseen:

Taiteilijoiden hyödyntämisestä yhteiskunnassamme: ehdottomasti alikäytetty voimavara. Liittyy taiteilijoiden arvostukseen, joka ei minusta ole laskenut, vaan on ainakin [...]alalla ollut huonolla tasolla pitkään. ... on vielä matkaa arvostukseen ja yhteiskunnallisen kommentaattorin rooliin.

Tämän aineiston perusteella on mahdotonta esittää mitään täsmällisiä arvioita tekijöistä, jotka vaikuttavat taiteilijoiden arvostukseen. Taiteilija-ammattien arvostuksesta sinänsä on kuitenkin olemassa täsmällistä ja kiinnostavaa seurantatietoa, joka täsmentää kentällä vallitsevaa käsitystä oman alan arvostuksesta. Näiden tietojen mukaan mikään taiteilija-ammatti ei ollut kaikkein arvostetuimpien ammattien joukossa vuonna 2010 ja useimmissa taiteilija-ammateissa pidempiaikainen trendi on ollut pikemmin arvostuksen lasku kuin nousu. (Kuvio 24.)

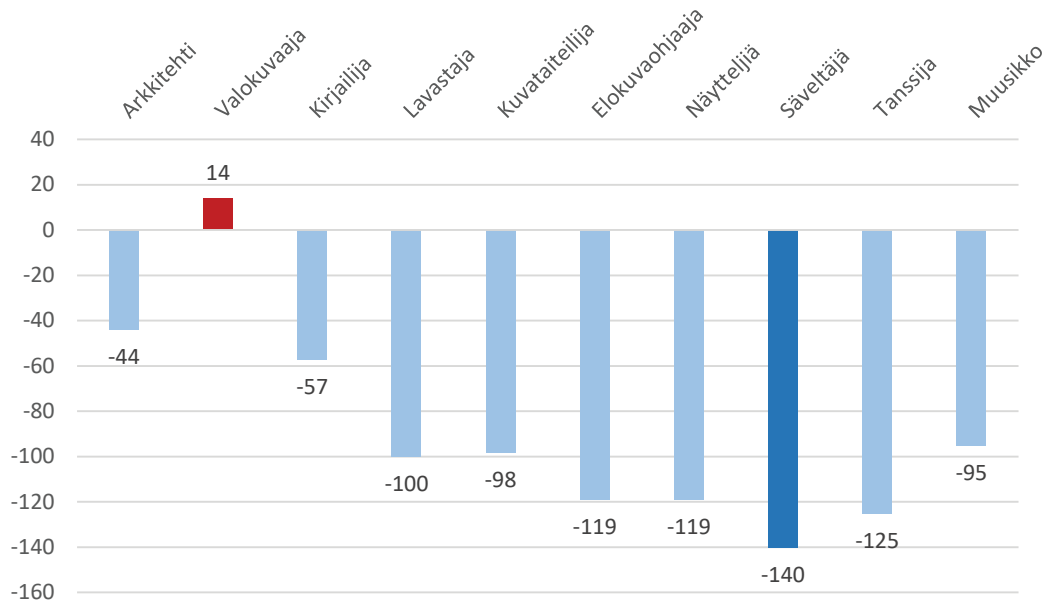
KUVIO 24. Taiteilija-ammattien sijoitus ammattien arvostuksessa Suomessa 1991–2010

Lähteet: Suomen Kuvalehden ammattien arvostus-listaukset; ks. Arpo 2004 ja Rensujeff 2014.

Pitkittäisseurannan mukaan valokuvaaja on ainoa taideammateista, jonka arvostus on noussut vuodesta 1991 alkavalla seurantajaksolla. Syitä tähän voimme vain spekuloida, mutta samaan aikaan valokuvauksen harrastaminen on lisääntynyt (ks. esim. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset). Yleinen harrastuneisuus ja kiinnostus alaa kohtaan saattaa lisätä myös alla toimivien ammattilaisten arvostusta.

Kirjallisuuden edustajat olivat kaikkein yleisimmin (yli puolet) yhtä mieltä arvostuksen laskua koskevan väittämämme kanssa. Kansalaisilta kerättyjen näkemysten mukaan kirjailijat eivät kuitenkaan olleet eniten arvostusta menettäneiden taiteilija-ammattien joukossa. (Kuvio 25). Sen sijaan vain hieman alle viidennes musiikin alan edustajista jakoi käsityksen taiteilija-ammattien arvostuksen laskusta, mutta muusikot ja ennen kaikkea säveltäjät näyttävät menettäneen suhteellisen paljon asemaa ammattien arvostuksessa. (Kuvio 25).⁵⁰

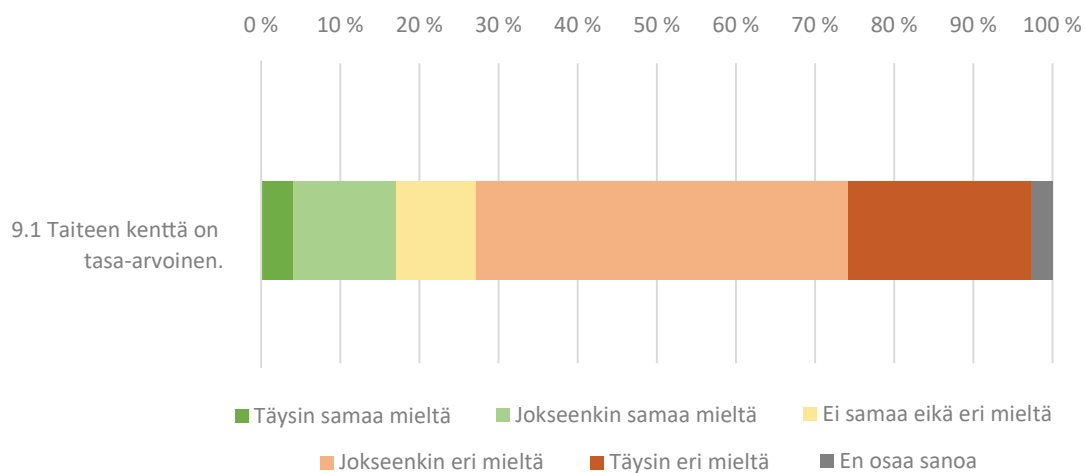
⁵⁰ Suomen Kuvalehti on tehnyt ammattien arvostuskyselyitä vuodesta 1991. Vuoden 2004 yleinen kulttuuriammattien lasku arvioidaan lehdessä liittyvän sekä kulttuurin viihteellistymiseen että sen, erityisesti miesten, turhaksi kokemiseen. Lappalainen, 2004.

KUVIO 25. Taiteilija-ammattien sijoituksen muutos ammattien arvostuslistauksessa 1991–2010.

KOKEMUKSIA ERIARVOISUUDESTA

Viimeisessä kysymyspatteristossa keskityttiin kokemuksiin yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta taiteen kentällä. Noin 70 prosenttia vastaajista oli joko täysin tai joksseenkin eri mieltä siitä, että taiteen kentällä vallitsee tasa-arvo. Yli 40 prosenttia vastaajista oli itse kokenut epäasiallista kohtelua ja/tai syrjintää ja 24 prosenttia oli todistanut tai kuullut tällaisesta. Kuitenkin yli 32 prosenttia vastaajista ei ollut kokenut eikä kohdannut syrjintää tai epäasiallista kohtelua. (Kuvio 26.) Taiteenalakoh- taisesti katsottuna näyttää siltä, että musiikin ja muotoilun aloilla toimivat kokivat tulleen kohdelluiksi kaikkein tasa-arvoisimmin.

KUVIO 26. Vastaajien (%) näkemykset taiteen kentän yhdenvertaisuudesta.

Vastaajat ymmärsivät epätasa-arvoisen kohtelun hyvin laajassa mielessä. Moni koki taiteilijan ammatin väheksyntää, ylimielistä kohtelua ja epäasiallista ilmaisen työn tekemistä (hyväksikäyttöä).

Vaikea kysymys, mikä on normaalia kilpailua, mikä syrjintää. Turpiin on välillä tullut ja välillä on niin mukavaa...

By not being paid or being underpaid for my work

Minua on pyydetty tekemään ilmaista työtä. Teoksiani on tarjottu esitettäväksi ilman korvausta. Olen maksanut omat kustannukseni osallistuessani hankkeisiin.

Inte diskriminering, men yrkesområdet bemöts emellanåt som hobbyverksamhet där utövaren förutsätts dela med sig gratis av sina insatser.

Kysyttäessä minkälaisesta syrjinnästä tai epäasiallisesta kohtelusta on ollut kyse, yleisemmin viitattiin sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviin asioihin.⁵¹ Myös sukupolvi sekä sosiaalinen tai kulttuurinen tausta nousivat esiin epäasiallisen kohtelun aiheina.

Elokuva-ala on edelleen varsin seksistinen. Monesti tilanteet ovat vaikeasti hahmotettavissa. Hyvin harvoin kohtaa ihan suoraa törkeää puhetta, mutta sitäkin. Ihan esimerkiksi siitä alkaen, miten miehet ovat geneettisesti parempia ohjaamaan ja johtamaan. Ohittaminen, tärkeistä palavereista ulkopuolelle jättäminen (vain miehet muistettu kutsua) ja vähättely ovat tavallisia muotoja. Käsispalaverissa yhä uudelleen törmää siihen, että naishahmojen pitäisi olla miellyttäviä.

Työtarjouksen perumista sukupuoleeni vedoten, syrjintää naistekijänä, epäasiallista kaksoisstandardeja rahoituspäätöksissä – eri säännöt miehille ja naisille, kiristystä, uhkailua, asiattomia väitteitä työni tekemisestä, asiattontä henkilöyteeni liittyvää alentuvaa ja halveksuvaa palautetta, epäasiallista kielenkäyttöä teokseeni liittyen (”tää ämmien tarina ei kiinnosta”), seksuaalista häirintää (koskettelua, vihjailua, rintojen kommentointia), laitton työsuhteen purku asiattomin perustein.

Både på basen av språk (svenska) och sexuell läggning (gay.)

Sukupuoleen perustuvaa. Myös perheellisyys (äitiys) on tuottanut joskus ongelmia.

Ei mitään kovin selvää, mutta välillä tuntuu, että ohittaminen tapahtuu nimenomaan sukupuolen perusteella. Naisen myös oletetaan tyytyvän pienempiin palkkioihin kuin samassa taiteellisessa tilanteessa tai samalla tasolla olevan miehen.

Olen todistanut asenteita, joissa naistekijöihin suhtaudutaan vähemmällä luottamuksella kuin miestekijöihin. Uskottavuuden todistamisen tarve on edelleen naisella suurempi kuin miehellä, vaikka ei suoraan sanottua syrjintää kohtaisikaan.

Sukupuolesta ja sukupuolisesta suuntautumisesta johtuvaa, iästä ja kansalaisuudesta johtuvaa.

Taidemaailman toimintatavat ovat noin yleensäkin epäsiivistyneemmät ja raskaammat kuin muun työelämän. Naistaiteilijana koen syrjintää. Myös

51 Sukupuolen vaikutuksista taiteilijan asemaan, ks. Rautiainen, Roiha & Rensujeff 2015.

suomessa varallisuus vaikuttaa taiteilijan uraan. Ne opiskelutoverini, jotka toimivat pääasiassa taiteilijoina saavat rahallista tukea joko puolisolta tai perheeltä/suvulta.

Seksismiä miehiä suosimalla tai rakenteelliset epäkohdat kieltämällä, rasistista puhetta, vähättelyä, ei-akateemisesti koulutettujen taiteilijoiden väheksyntää.

Moni kertoi kokeneensa ja todistaneensa koulutuksen ja osaamisen vähättelyä sekä eri taiteenalojen eriarvoista kohtelua. Taiteilijoiden kesken on kilpailutilanteissa koettu vääryyttä esimerkiksi suhteessa apurahakäsittelyyn, julkisuuteen tai yhteistyöhön eri järjestäjien kanssa.

Mielestäni apurahajärjestelmä vertaisarviointeineen on syrjivä. Osa kirjailijoista saa vuosiapurahoja putkeen, toiset eivät mitään. Samat ihmiset ovat päättämässä niistä neljän vuoden ajan ja havaittavissa on suosimista, jota tosin ei voi todistaa todeksi, kun perusteluja ei anneta.

Pikkumaisten ihmisten pelkoreaktioita. Ulossulkemista. Ennakkoluuloisuutta, perusteetonta leimaamista. Ihan perusinhimillisiä asioita, en ole näistä katkera tai yllättynyt, mutta en toisaalta voi kieltää kokeneeni näitä asioita.

Olen ollut paikalla, kun taiteilijahallinnossa: puhutaan ikävällä äänensävyllä, vähätellään esiin nostettua epäkohtaa, väitetään että joku ei ymmärrä asiaa mutta ei suostuta asiaa selittämään tarkemmin, ilkeillään, pantataan tietoa, sovitaan pienessä ryhmässä asioista etukäteen, kostetaan omaa etua ajetaan eikä uskota tutkimustuloksia. Saisin romaanin aikaan asiasta. Mutta täytyy kuitenkin lisätä, että henkilöstövaihdoksia on tapahtunut ja toivo paremmasta tulevaisuudesta ja käytöksestä elää.

Kyselyssä tiedusteltiin myös, onko taiteen kentällä rakenteita, jotka pitävät yllä eriarvoisuutta. Tähän vastasi myönteisesti 66 prosenttia vastaajista. Rakenteisiin luetaan mm. apurahajärjestelmä, VOS-laitosrakenne, taideinstituutiot, taiteenalajako, kaupallisten taidemarkkinoiden rakenteet - mutta myös (vakiintuneet) ajatusrakenteet, protektionismi, nuoruuden palvonta ja kirjoittamattomat säännöt.

Vakituisen henkilökunnan monoliittinen asema vs. freelancerin ”vapaus”. Kummallakin kentällä taiteellisen lopputuloksen huononeminen puhtaasti rakenteellisista syistä. Apurahalautakunnissa vaikuttavat ihmiset, joilla ei itsellä välttämättä kokemusta free-kentän ahdingosta ja ajattelun fragmen-toitumisesta, sosiaaliturvan ulkopuolella elämisestä. Ei osata subteuttaa esim. pienten apurahojen taloudellisia ja psykologisia vaikutuksia free-köyhälistön asemaan ja siihen, millaisissa olosuhteissa taidetta yritetään tehdä ja

saada tuotantoa jonnekin läpi. Kaventaa myös yleisön taidekäsitystä. Ketään ei kiinnosta jos freelancer sairastuu.

Kutsukilpailut, kutsunäyttelyt, riittämättömät näyttelypalkkiot, tarpeita vastaamattomat apurahanhakurakenteet (esim. kaupungin kulttuurikeskuksessa), pula työtiloista.

Esimerkiksi ns. 'portinvartijat'; erityisen voimakasta Suomessa on 'kuuluminen joukkoon' ja muut (erimielipiteen omaavat, muulla tavalla toimivat, kokeilevalla taiteen alueella toimivat ym.) jätetään ulkopuolelle.

Financially: the compensation of artists is in most cases inadequate/insecure compared to the other actors who live from the art sector. It is more difficult in the artworld for female and older artists. The Finnish gallery system needs an overhaul, there are too little places for artists to show their work, which is not tied to commercial interests.

Taiteen kentällä on paljon vaikenemista. Taiteilijoilla on melko vähän muuta työkokemusta, rakenteita, ja omia ja muiden oikeuksia tunnetaan huonosti.

Taiteilija maksaa usean taidealalla toimivan elannon saamatta itse lainkaan. (esim. galleristit, kuljetukset, viestintä, painolaitokset, museoiden henkilökunta jne.)

Miten parantaa taidemaailman epätasa-arvoista tilannetta? Moni vastaaja koki tässä yhteydessä epätoivoa näkymättömän vallankäytön edessä. Asiasta keskusteleminen ja rakenteiden tarkasteleminen tuntuivat kuitenkin olevan tie ongelmien purkamiseen. Taiteen kenttä nähdään kuitenkin osana laajempaa yhteiskuntaa, jossa vallitsevat myös samat säännöt.

Vaikea asia, koska pysyy pitkälti näkymättömissä ja syrjintää on vaikea tai mahdoton näyttää toteen.

Elämä ei ole tasa-arvoista ja reilua, joten miten taiteen kenttäkään voisi sitä olla. Jos tasa-arvolla tarkoitetaan sukupuolten tasa-arvoa, niin siitä pidetään paljon meteliä, vaikka todellinen ero mahdollisuuksien suhteen vallitsee taidepiireihin syntyneiden ja niiden ulkopuolelta ponnistavien välillä.

Näyttäisi siltä että kaivattaisiin todistajanlausuntoja. Päätöksenteon suhteellinen julkisuus tuottaa valituksia, mutta emme taida käsittää sitä kaltoin kohtelua syntyy silloin kun palkatut asiantuntijat nimettöminä, hyvin palkattuina ja julkisuuden ulkopuolella arvioivat tuen tarvetta. Kukaan ei tiedä missä on vika. Helppoa!

Yksittäisen oppilaitoksen valta määrittellä nykytaiteen kenttää (tai sen suppeutta) pois. Vertaisarvioijat tulisi valita laajemmasta kentästä, jotta sisällöt vastavuoroisesti vetoaisivat laajemmassa kentässä.

Hyvä, että tästä kysyttiin.

Mielestäni jokaisen taiteilijajärjestön tulisi kirjata toimintasuunnitelmaansa tasa-arvon toteutumisen vaatimus. Kukin taiteilijajärjestö voi olla vastuullinen kannanottaja ja edistäjä tasa-arvoasiassa. Suomessa vallitsee lumetasa-arvo, mutta sen ei pitäisi mennä läpi taiteilijoille. Meillä on yhdessä voimaa vaatia parempaa tasa-arvoa.

I Finland behöver man satsa mer på jämställdhet mellan könen och mellan människor med olika kulturer och bakgrunder. Mer diversitet och jämställdhet behövs!

YHTEENVETO: TAITEILIJAN TYÖSKENTELY- EDELLYTYKSET MUUTOKSESSA

Barometrin tarkoitus on toimia ilmassa olevien, vielä kehittyvien asioiden havainnointivälineenä. Käsillä oleva barometrikokonaisuus koostuu taiteilijajärjestö-aktiivien näkemyksistä taiteilijoiden työskentelyedellytyksissä meneillään oleviin muutoksiin. Aineistoa kerättiin kolmessa eri vaiheessa kolmella eri metodilla, ja sitä kertyi määrällisesti ja myös laadullisesti melko paljon.

Isoimpien taiteilijajärjestöjen (ja katto-järjestöjen) edustajien kanssa käydyt *taustakeskustelut* viitoittivat suuntaa järjestöjen toimintaa pyörittäville henkilöille tehtyyn *taustakyselyyn* sekä taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenille tehtyyn *barometrikyselyyn*.

Barometrityön tuloksena nousee esille viisi laajempaa kokonaisuutta, joiden kautta voidaan tarkastella ajankohtaisia muutoksia taiteen kentällä ja taiteilijoiden työskentelyedellytyksissä.

1. Taiteilijajärjestöjen kirjo, taiteenalajakoon liittyvä problematiikka ja edunvalvontaa koskeva yhteistyö

Taiteilijajärjestöt ovat kaikessa moninaisuudessaan toimineet merkittävänä asiantuntijajoukkona osana kansallisen taidehallinnon ja kulttuuripolitiikan käytäntöä ja kehittämistyötä erityisesti viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana. Moni järjestötoimija näkee toiminnan merkityksen kasvavan, mutta samalla vastaan tulee myös uusia taidekentän jatkuvan moninaistumisen aiheuttamia haasteita, varsinkin resurssien niukentuessa.

Eri taiteenalojen järjestäytymismuodot rakentuvat varsin erilaisille traditioille. Järjestötoiminnan taustalta löytyy risteymä eri traditioista (ammattikilta, sivistysseura, ammattiliitto ja kulttuuriyhdistys). Nämä eri traditiot taustoittavat taiteilijan ammattimaisuuden historiallisia muotoja ja myös taiteen yhteiskunnallista asemaa, roolia ja tehtävää eri aikoina ja erilaisissa poliittisissa vaiheissa.

Monella taiteilijajärjestöllä näyttää olevan hyvin laajat ja monitasoiset tavoitteet. Nykyiset taiteilijajärjestötoimijat jakautuvat eri tavoin sekä koon että resurssien mukaan. Erityisesti suurilla katto-organisaatioilla – Teollisuustaiteen Liitto Ornamolla, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitolla ja Suomen Taiteilijaseuralla – on tavoitteena ajatella ennakoivasti ja strategisesti suhteessa toimintaympäristön muutoksiin.

Toisaalta on myös havaittavissa taiteenalakohtaisia eroja. Erityisesti musiikki- ja muotoilualan toimijat tuntuvat katsovan enemmänkin toimialaa kokonaisuudessaan kuin erityistä taiteenalaa. Tämä katsantotapa näkyy myös uusimpien ja pienempien toimijoiden keskuudessa, esimerkiksi biotaiteessa Suomen Biotaitteen Seura ry, joka

selvästi laajentaa taiteenala-ajattelua tieteen puolelle. Tämän vastakohta on joidenkin taiteenalojen tarve korostaa oman taiteenalansa erityisyyttä tai eri kieliryhmien tarve valvoa omia etujaan oman organisaation sisällä.

Barometrikyselyssä 83 prosenttia vastaajista näkee, että taiteilijajärjestöjen tulisi tehdä enemmän yhteistä edunvalvontaa, vaikka yhteistyötä hankaloittaisikin eri taiteenalojen erilaiset tarpeet ja jäsenistön vaihtelevat odotukset.

Taiteilijajärjestöön kuulumisen ylivoimaisesti tärkein syy on kyselyn mukaan jäsenyyden tuoma kollegiaalinen tuki ja yhteisöllisyys. Tämä osoittaa taiteilijajärjestöjen merkityksen ammatti-identiteetin vahvistajana ohitse perinteisen ammattiliittotoiminnan. Näkemys vahvistaa myös kollegiaalisuuden eräänä ammattikunnan määrittelyvälineenä.

2. Taide, taiteilijuus ja taiteenaloittaiset erot

Barometrikyselyn vastaajilla oli varsin yhtenäiset näkemykset taiteen ominaispiirteistä. Valtaosa vastaajista piti vähintään jokseenkin tärkeänä, että taiteen on oltava saatavissa ja saavutettavissa (90 %), taiteen on oltava laadukasta ja tasokasta (88 %), taiteen on autettava näkemään asiat uudella tavalla (81 %), ja taiteen on oltava itseisarvoista (75 %). Laadun merkitys korostuu myös siinä, että laatu ja tasokkuus nähtiin kaikkein useimmin erittäin tärkeänä (66 %) taiteen ominaispiirteenä.

Myös näkemykset taiteilijuudesta olivat kaiken kaikkiaan varsin samansuuntaisia. Barometrissä kysymystä taiteilijan määrittelystä lähestyttiin ammattinimikkeen kautta. Tämä sai vastakaikua vastaajien keskuudessa niin, että 70 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijan ammatti on ammatti muiden joukossa. Se, onko taiteilijuus kutsumus tai ei, ei tuntunut olevan ristiriidassa ammattimaisuuden kanssa. Vastaajien mukaan taiteilijan ammattia ei voida yksinkertaisesti määritellä, eikä mikään yksittäinen kriteeri – koulutus, vertaisarvioitu apuraha, järjestöjäsenyys, pääasiallinen tulolähde – riitä taiteilijuuden määritelmäksi.

Taiteilijan ammatti on kombinaatio kunnianhimoa, lahjakkuutta, taitoja, koulutusta, osaamista, yhteisöjä ja verkostoja, alan laajempaa tuntemusta, toimeentulologiikkaa ja laatua.

Taiteilijuuden määrittely ja kriteerien täsmentämisen tarve näytti vaihtelevan taiteenaloittain. Tämä kävi ilmi jo ennakoivissa taustakeskusteluissa, joissa muusikoiden ja muotoilijoiden aloilla ei kiinnitetty yhtä paljon huomiota taiteen ja taiteilijuuden määrittelyyn kuin muilla taiteenaloilla.

Kun barometrikyselyn vastauksia tarkastelee taiteenaloittain, havaitaan eroja esimerkiksi toimeentulon merkityksessä taiteilijuuteen. Musiikin alalla toimivat vastaajat pitivät työstä saatua toimeentuloa tärkeänä tekijänä (70 %) taiteilijuutta määriteltäessä, kun taas visuaalisia taiteita edustaneista vastaajista näin ajatteli vain 35 prosenttia. Muotoilun alalla toimivien vastauksissa taiteilijuus nähtiin muita

harvemmin (50 %) kutsumusammattina, kun taas musiikin alalla toimivista lähes 90 prosenttia yhdisti taiteilijuuden kutsumukseen. Harva vastaaja kuitenkaan piti taiteilijuutta synnynnäisenä ominaisuutena, esimerkiksi muotoilun alalla toimivista kukaan ei ollut sitä mieltä.

Vertaisarvioidut apurahat ja taiteilijajärjestön jäsenyys olivat taiteilijuutta määritteleviä tekijöitä etenkin kirjallisuuden alalla toimivien mielestä, kun taas taidealan koulutus ja taiteilija-ammatin rinnastus muihin ammatteihin saivat eniten kannatusta esittävien ja visuaalisten taiteiden aloilla toimivilta.

3. Rahoitus, apurahojen merkitys ja toimeentulon näkymät eri aloilla

Tulevaisuuden suurimmat havaittavissa olevat ongelmat liittyvät taloudellisiin näkymiin. Vastaajat nostivat esiin monia toimintaympäristön muutokseen liittyviä pelkoja: kilpailu kovenee ja apurahoja on yhä vaikeampi saada, ansaintamuodot muuttuvat, taiteellisesta työstä saatava toimeentulo heikkenee ja epävarmuus lisääntyy, sosiaaliturvan taso pysyy heikkona.

Taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet olivat barometrikyselyssä varsin yksimielisiä (95 % vähintään jokseenkin samaa mieltä) siitä, että taiteilijoille suunnattujen apurahojen määrää tulisi lisätä. Taiteilijajärjestöille suunnatun taustakyselyn tuloksena saadun palautteen eli ”apurahoista käytävän koventuneen kilpailun oloissa” tulos oli odotettu. Barometrikyselyn vastaajat jakavat laajasti myös näkemyksen siitä, että työskentelyapurahan tason tulisi olla sellainen, että se riittäisi taiteelliseen työskentelyyn ja elämiseen.

Jotkut vastaajat raportoivat yhä useamman miettivän jopa ammatin vaihtoa. Tulevaisuudessa tekemisen muodot todennäköisesti edelleen moninaistuvat ja taiteellista työtä sovitellaan aiempaa useammin yhteen kaupallisuuden kanssa. Näissä näkymissä osa vastaajista näki myös valonpilkahduksia. Esimerkiksi uudet talouden muodot voivat tarjota yllättäviä ansaintamahdollisuuksia sekä uudistaa taidetta ja taiteen tekemiseen liittyviä realiteetteja.

Vastaajista 84 prosenttia oli sitä mieltä, että taiteilijana toimiminen ”edellyttää kokonaisvaltaista moniosaamista”. Eri taiteenalojen työmarkkinoilla on tässä suhteessa kuitenkin eroja ja tarvittavan/vaadittavan osaamisen luonne vaihtelee taiteenaloittain ja taiteilija-ammateittain. Etenkin muusikon työ ja kuvataiteilijan työ näyttävät vaativan erilaisia osaamisprofileja. Alakohtaisessa tarkastelussa musiikin alalla toimivista vastaajista ”vain” 59 prosenttia piti monialaista osaamista tärkeänä, kun visuaalisen taiteen aloilla toimivista väittämää tuki peräti 97 prosenttia.

Vastaajat suhtautuivat myönteisesti (70 % vähintään samaa mieltä) myös prosenttiperaatteen laajentamiseen. Tähän kysymykseen suhtautumisessa oli kuitenkin useimpia muita väittämiä enemmän eroa taiteenaloittain. Yli 90 prosenttia

visuaalisten taiteiden aloilla toimivista kannattaa väittämää ja peräti kaksi kolmesta heistä on *täysin* samaa mieltä sen kanssa. Muilla aloilla samaa mieltä on alle 80 prosenttia vastaajista, kirjallisuuden alalla alle 60 prosenttia, ja musiikin alalla vain hieman yli 40 prosenttia vastaajista. Musiikin alalla toimivien vähäistä kannatusta selittää osaltaan sekin, että lähes puolet vastaajista ei osannut ottaa prosenttiperiaatteen soveltamiseen lainkaan kantaa eikä siis tuntenut asiaa lainkaan.

Taiteenalojen väliset erot näkyvät myös siinä, että visuaalisen taiteen edustajat katsoivat kaikkein useimmin (70 %), etteivät taiteilijat tunne tai osaa hyödyntää tekijänoikeuksia, kun taas esittävien taiteiden vastaajista alle puolet oli samaa mieltä. Kaikista vastaajista 62 prosenttia oli sitä mieltä, etteivät taiteilijat tunne eivätkä osaa hyödyntää tekijänoikeuksia riittävästi. Tekijänoikeuksilla on erilainen merkitys eri alojen toimintaedellytyksien luomisessa. Tämä näkyi myös avovastauksissa, joissa samalla arvosteltiin tästäkin näkökulmasta koulutussisältöjen antamia valmiuksia.

Barometrikyselyn vastausten mukaan on perustelua kysyä, onko taidealojen koulutus kaikilta osilta pysynyt työelämän muutoksessa mukana? Koulutussisältöjä koskeva väittämä ”koulutuksen tulisi antaa parempia valmiuksia työmarkkinoilla toimimiseen” oli pohjimmiltaan rinnakkainen työmarkkinoilla toimimisen edellyttämää osaamista koskevan väittämän kanssa. Siinä missä valtaosa vastaajista näki monialaisen osaamisen tärkeänä, suurin osa, taiteenalasta riippumatta, toivoi myös koulutuksen tarjoavan parempia työelämävalmiuksia.

4. Taiteilijayrittäjäyys, työnkuva eri aloilla, taidemarkkinat

Sekä barometrikyselyn että toimintaedellytyksiä käsittelevien taustakeskustelujen keskiössä oli taiteilijan taiteellinen työ. Lähes 75 prosenttia vastaajista oli vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijan tulisi voida keskittyä ainoastaan taiteellisen työn tekemiseen. Kuitenkin vain noin 25 prosenttia vastaajista oli *täysin* tätä mieltä. Ymmärrys taiteellisesta työstä vaihtelee laajasti niin taiteen kentän sisällä kuin sen rajapinnoillakin. Työllistymisen käsite näyttää erilaiselta taiteenalasta ja toimialasta riippuen.

Taiteellisen työn muutokseen liittyy taiteellisen työn ja markkinavetoisen toiminnan suhde. Kysymys on kaiken kaikkiaan monitahoinen ja koskettaa erilaisia työskentelyn edellytyksiä. Työtä koskevan kysymyspatteriston tulokset osoittavat, että taiteellisen työn, toimeksiantojen, ja yrittäjäyden yhdistämisen mielekkyys tai sosiaaliturvajärjestelmien tunteminen vaihtelee vastaajien keskuudessa. Ajatus siitä, että taiteilijan toimeentulo ja työllisyys olisi omasta asenteesta tai ahkeruudesta kiinni on monelle vieras.

Ajatus yrittäjäydestä jakaa mielipiteet monella tavalla. Sekä aikaisempien tutkimusten että taustakeskusteluiden perusteella erityisesti kuvataiteen ja kirjallisuuden aloilla korostetaan vapaan taiteen ja apurahoitettun taiteellisen työn ensisijaisuutta.

Toisaalta moninaistuva taiteilijayrittäjyys toteutuu erilaisissa muodoissa riippuen alan käytännöistä. Yrittäjyydestä (tai yrittäjämäisestä työskentelyn tavasta) eri muodoissaan keskustellaan eri taiteen aloilla, mutta yrittäjyyden sisällöstä ei ole yksimielistä näkemystä taiteenalojen välillä tai välttämättä edes alojen sisällä. On myös mahdollista havaita eroja sukupuolten välillä niin, että miehet ovat naisia valmiimpia kannattamaan yrittäjyyttä ja oman asenteen vaikutusta toimeksiantojen saantiin.

Taiteilijuuden ammattimaisuus, taiteellisen työn ja osaamisen heterogeenisuus sekä ajatus taiteilijayrittäjyydestä ovat hyvin ajankohtaisia kysymyksiä niin kulttuuripolitiikan, professiososiologian, uuden talouden kuin uuden työn tutkimuksissa. Tutkimukset perinteisemmän vapaan taiteilijuuden yhdistämisestä yrittäjähenkiseen toimintaan, ohitse markkinaehtoisen voittoa tavoittelevan yritystoiminnan, lähtevät sekä taidemaailmaan sisään rakennetuista arvoista ja asenteista että virallisten sosiaaliturvajärjestelmien uusimistarpeiden selvittelystä.

5. Yhteiskunnallinen arvostus, ”Artisti maksaa”-problematiikka ja yhdenvertaisuus

Yhteiskunnan suhtautuminen taiteeseen on keskeinen tekijä taiteen toimintaedellytysten luomisessa. Suomessa toimintaedellytyksiä pidetään merkittävästi yllä julkisella rahoituksella verotuksen sekä rahapeliteottojen kautta – käytännössä kyse on ympäröivän yhteiskunnan valmiudesta kohdentaa resursseja taiteilijoille. Myös yksityisen sektorin työllistämispotentiaali toteutuu vasta, jos ihmiset ja yritykset ovat valmiita maksamaan taiteellisesta työstä tai sen tuloksista. Barometrikyselyn vastaajat pitivätkin taiteilijoiden ja muun yhteiskunnan suhdetta hyvin tärkeänä. Vastaajista 94 prosenttia oli vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että taiteilijoiden osaamista ei hyödynnetä riittävästi yhteiskunnassamme.

Tämän aineiston perusteella on mahdotonta esittää mitään täsmällisiä arvioita tekijöistä, jotka vaikuttavat taiteilijoiden arvostukseen. Taiteilija-ammattien arvostuksesta sinänsä on kuitenkin olemassa täsmällistä ja kiinnostavaa seurantatietoa, joka täsmentää kentällä vallitsevaa käsitystä oman alan arvostuksesta. Näiden tietojen mukaan mikään taiteilija-ammatti ei ollut kaikkein arvostetuimpien joukossa vuonna 2010 ja useimmilla aloilla pidempiaikainen trendi on ollut pikemmin arvostuksen lasku kuin nousu.

Jos taiteen yhteiskunnallista asemaa mitataan valmiudella maksaa taiteilijoiden työpanoksesta, on hälyttävää huomata, että jopa 93 prosenttia vastaajista koki palkattoman työn selkeänä ongelmana omalla taiteenalallaan. Vaikka palkattomuus ei ole taidekentällä uusi asia vaan usein sisäänrakennettu toimintamalli, ilmiön yleistyminen ja asenteisiin juurtuminen on vaikuttanut merkittävästi työskentelyedellytyksiin ja taiteelliseen työn arvostukseen.

Palkattoman työn kitkemiseen liittyviä vastauksia tuli runsaasti. Vastausten perusteella voidaan nähdä vastuun jakautuvan kolmelle taholle: julkinen rahoittaja, yksittäiset toimeksiantajat ja taiteilijayhteisö.

Julkisesta rahoituksesta päättävillä tahoille ehdotettiin muun muassa sitä, että taiteellinen työ on rinnastettava muihin, muun alan töihin julkisesti rahoitetussa toiminnassa. Toimeksiantajien suuntaan korostettiin ensisijaisesti työehtosopimusten noudattamista. Kuitenkin suurin osa vastauksista kohdistui takaisin taiteilijayhteisöön ja kaikille yhteisten käytäntöjen parantamiseen ja muuttamiseen. Juuri tässä kohtaa korostui taiteilijajärjestöjen keskeinen rooli tiedon välittäjinä, kouluttajina ja julkisen keskustelun avaajina.

Eräänä epätasa-arvon perusmuotona nähtiin myös ehdotukset palkattomasta työstä, ne nähtiin myös taiteellisen työn väheksymisenä. Näkemykset yhdenvertaisuuden toteutumisesta taiteen kentällä osoittavat, että taiteen kenttä ei ole sen tasa-arvoisempi kuin mikään muukaan yhteiskunnan osa-alue. Moni vastaaja oli kokenut tai todistanut epätasa-arvoa taiteen kentällä joko sukupuolen, sukupolven tai kulttuurisen taustan vuoksi.

Yhdenvertaisuuden puute nähtiin sisäänrakennettuna muun muassa apurahajärjestelmiin, VOS-laitosrakenteeseen, taidelaitoksiin, taiteenalajakoon, kaupallisten taidemarkkinoiden rakenteisiin, ja myös osana (vakiintuneita) ajatusrakenteita, protektionismia, nuoruuden palvontaa ja kirjoittamattomia sääntöjä.

SAMMANDRAG: KONSTNÄRERNAS ARBETSSITUATION I FÖRÄNDRING

Syftet med en barometer är att fungera som ett instrument för iakttagelser av fenomen ännu i vardande. Denna barometerhelhet samlar de uppfattningar som de konstnärer som är aktiva inom konstnärorganisationerna har om pågående förändringar. Materialet har samlats in i tre omgångar på tre olika sätt, och insamlingen resulterade i en stor kvantitativ och kvalitativ mångfald.

De bakgrundssamtal som fördes med representanter för de större konstnärorganisationerna (och paraplyorganisationerna) ledde till den bakgrundsenkät som sändes till personer som arbetar inom konstnärorganisationerna, samt till den barometerenkät som riktades till enskilda styrelsemedlemmar.

Resultatet av barometerarbetet kan summeras i fem större helheter, varigenom det är möjligt att granska aktuella förändringar på konstfältet och i konstnärernas arbetsvillkor.

1. Konstnärorganisationernas mångfald, problematiseringar av konstarnas kategorisering och samarbetet inom intressebevakningen

Konstnärorganisationerna har i sin mångfald fungerat som betydelsefull expertis inom den nationella konstadministrationen och i utvecklandet av kulturpolitiska praktiker, särskilt under de tre senaste decennierna. Många organisationsaktiva ser verksamhetens betydelse öka, men samtidigt möter man nya utmaningar på det ständigt föränderliga konstfältet, inte minst då resurserna blir allt mer åtstramade.

Organisationerna på de olika konstområdena bygger på olika traditioner. I bakgrunden till organisationerna finner man korsningar av olika branschformatio- ner såsom yrkesgille, bildningssällskap, fackförbund och kulturföreningar. De här olika traditionerna ger bakgrunden till de historiska formerna för konstnärernas professionalitet, och även till konstens samhälleliga status, roll och funktion under olika tider och i olika politiska skeden.

Många konstnärorganisationer tycks ha mycket vida och mångskiktade målsättningar. De nutida konstnärorganisationerna skiljer sig på olika sätt både storleksmässigt och i resursstyrka. Särskilt de stora paraplyorganisationerna – designorganisationen Ornamo, Fackförbundet för teater och media Finland (Teme), och Finska konstnärsgillet – har som mål att ha framförhållning och tänka strategiskt i förhållande till förändringarna på verksamhetsfältet.

Å andra sidan är det möjligt att skönja skillnader mellan de olika konstområdena. Särskilt tenderar de verksamma på musik- och designområdena att se på hela branschen snarare än på ett särskilt konstområde. Det här synsättet kan uppfattas

även bland nyare och mindre aktörer, exempelvis inom biokonst, Föreningen för biokonst i Finland rf, som tydligt vill expandera konststartens område till den vetenskapliga sidan. Det här är en kontrast till andra konstområden som har behov att betona sin konststarters specificitet, eller olika språkgruppers behov att vaka över sina rättigheter inom den egna organisationen.

I barometerenkäten menar 83 procent av de som svarat att konstnärorganisationerna borde göra mer samarbete inom intressebevakningen, även om samarbetet skulle försvåras av olika konststarters speciella behov eller medlemmarnas olika förväntningar.

Det överlägset viktigaste skälet till att vara medlem i en konstnärorganisation, är enligt enkäten det kollegiala stöd och den gemenskap som ett medlemskap för med sig. Det här påvisar konstnärorganisationernas betydelse som garant för en yrkesidentitet bortom den traditionella fackföreningsverksamheten. Det här stärker även synen på kollegialiteten som en av definitionsmetoderna för hela yrkeskåren.

2. Konst, konstnärskap och skillnader mellan konstområdena

De som svarat på barometerenkäten har tämligen likriktad uppfattning om konstens egenskaper. Majoriteten menar att det är åtminstone till en del korrekt att konsten skall vara tillgänglig (90 %), konsten skall vara av hög kvalitet (88 %), konsten skall främja nya perspektiv (81 %) och konsten har i sig ett egenvärde (75 %). Kvalitetens betydelse betonas även av att konstens kvalitet uppfattades som dess främsta egenskap (66 %).

Även uppfattningarna om konstnärskapet var i sin helhet tämligen likriktade. I barometern formulerades frågan om konstnärskapet som ett yrke. Detta gav en respons på 70 procent som var helt eller delvis av den åsikten att konstnärskapet är ett yrke bland andra yrken. Om konstnärskapet uppfattas som ett kall sågs det inte strida mot dess professionalitet. Enligt svaren kan konstnärskapet inte definieras på ett enkelt sätt, inget enskilt kriterium – utbildning, sakkunnigbedömd stipendieutdelning, organisationsmedlemskap, huvudsaklig inkomst – räcker som definition av ett konstnärskap.

Konstnärens yrke är en kombination av ambition, talang, färdigheter, utbildning, kunnande, gemenskap och nätverk, djupare branschkunskap, inkomstlogik och kvalitet.

Behovet av att definiera konstnärskapet och dess kriterier tycktes variera mellan de olika konstformerna. Det här blev tydligt redan i bakgrundssamtalen, där musiker och designrepresentanterna inte fäste lika stor uppmärksamhet vid definitionerna av konsten och konstnärskapet som de andra konstområdena.

Om man granskar svaren på barometerenkäten utifrån konstområdena, kan man skönja skillnader i inkomstens betydelse i relation till konstnärskapet. På

musikområdet ansågs inkomsten från det konstnärliga arbetet vara en definition av konstnärskapet (70 %), medan inom de visuella konsterna fanns motsvarande uppfattning endast hos 35 % av de som svarat på enkäten. Verksamma inom designområdet uppfattade mer sällan att konstnärskapet är ett yrkeskall (50 %), medan ett kall bland musikerna kopplades till konstnärskapet till hela 90 procent. Få av svaren såg konstnärskapet som en medfödd egenskap, på designområdet var ingen av den åsikten.

De sakkunnigbedömda stipendierna och medlemskapet i konstnärorganisationen var viktiga kriterier för konstnärskapet främst hos verksamma inom litteraturfältet, medan konstutbildning och konstnärskykets jämställande med andra yrke fick mest genklang hos de verksamma inom scenkonst och de visuella konstformerna.

3. Finansiering, stipendiernas betydelse och försörjningsutsikterna inom olika branscher

De största uppfattade problemen kopplas till ekonomiska utsikter. I svaren lyftes många rädslor fram kring förändringarna i verksamhetsmiljön: ökad konkurrens och svårare att få stipendier, försörjningsformerna förändras, inkomstnivån för konstnärligt arbete sjunker och osäkerheten ökar, socialskyddet är fortsatt svagt.

Konstnärorganisationernas styrelsemedlemmar var tämligen överens (95 % minst delvis av samma åsikt) om att antalet stipendier riktade till konstnärer borde öka. Det att den bakgrundsenkät som riktades till konstnärorganisationerna fick som svar att ”konkurrensen om stipendierna ökar” var väntat. De som svarat på barometerenkäten delar i stort även uppfattningen om att arbetsstipendiernas nivå borde vara sådan att den skulle räcka till att täcka både levnadskostnader och kostnader för konstnärligt arbete.

I några av svaren rapporterades det om att allt fler till och med funderar på att byta yrke. I framtiden blir arbetsformerna antagligen än mångsidigare och det konstnärliga arbetet balanseras oftare med kommersiella uppdrag. I dessa framtidsutsikter såg en del av dem som svarat även ljuspunkter. Bland annat kan nya ekonomiska modeller erbjuda överraskande förtjänstmöjligheter samt förnya konsten och realiteterna för konstutövandet.

Av svaren var 84 procent av den åsikten att det konstnärliga utövandet i allt högre grad ”kräver genomgripande mångkunnighet”. Inom de olika branschernas arbetsmarknader finns det dock skillnader och den nödvändiga/förväntade färdighetens natur skiftar mellan konstformer och konstnärskyken. Särskilt musikernas och bildkonstnärernas arbete tycks kräva olika färdighetsprofiler. Sett ur olika konstområden svarade verksamma inom musikfältet ”endast” 59 procent att mångkunnighet var relevant medan påståendet inom det visuella konstområdet stöddes av ända upp till 97 procent.

Det fanns inom enkätsvaren ett positivt förhållningssätt (70 % minst delvis av samma åsikt) till att vidga fältet för enprocentsregeln. I denna fråga fanns det mer skillnader mellan konstformerna än i andra påståenden. Mer än 90 procent av de visuella konsternas företrädare gav påståendet sitt stöd, och två av tre var helt av samma åsikt. Inom andra konstområden var det under 80 procent som höll med, inom litteraturfältet under 60 procent och på musikområdet endast 40 procent av svaren gav sitt stöd. Det svaga stödet från musikerna förklaras av att nästintill hälften av de som svarat inte kunde ta ställning till tillämpningen av enprocentsregeln överhuvudtaget och hade således inte kännedom om saken.

Skillnaden mellan konstområdena syns även i att företrädarna för de visuella konsterna oftast (70 %) ansåg att konstnärerna inte känner till eller kan utnyttja sig av upphovsrätten, medan bland dem som företräder scenkonsterna gavs motsvarande svar av mindre än hälften. Av alla svaren var 62 procent av den åsikten att konstnärerna inte känner till eller tillräckligt kan utnyttja upphovsrätten. Upphovsrätten har olika betydelse för arbetsvillkoren på olika konstområden. Detta syntes även inom de öppna svaren, där man samtidigt kritiserade den beredskap konstutbildningarna ger även ur denna synvinkel.

Enligt svaren på barometerenkäten finns det anledning att fråga om utbildningarna på de olika konstområdena på alla sätt har kunnat följa med förändringarna på arbetsmarknaden. De påståenden som berör utbildningarnas innehåll – ”utbildningen borde ge bättre beredskap för att fungera på arbetsmarknaden” – var i grunden parallell med frågan om de färdigheter som krävs på arbetsmarknaden. Där de flesta som svarat såg mångkunnigheten som viktig, önskade majoriteten, oavsett konstområde, ett bättre utbud av arbetsmarknadsberedskap inom konstnärsutbildningen.

4. Konstnärsentreprenörskap, olika branschers sysselsättning, konstmarknader

Såväl barometerenkäten som bakgrundssamtalen om arbetsvillkoren fokuserade på konstnärens konstnärliga arbete. Närmare 75 procent av svaren var minst delvis av samma åsikt att konstnärer skall kunna koncentrera sig på enbart konstnärligt arbete. Ändå var endast 25 procent helt av den åsikten. Förståelsen av konstnärligt arbete varierar både inom konstområdet och i dess gränsområden. Begreppet sysselsättning betyder olika saker beroende på konstområde och bransch.

I förändringen av det konstnärliga arbetet återfinns relationen mellan konstnärlig verksamhet och kommersiell verksamhet. Frågan är i sin helhet mångdimensionerad och berör olika förutsättningar för arbete. Resultaten av svaren på frågorna kring arbete påvisar att det meningsfulla i att kombinera konstnärligt arbete, uppdrag och entreprenörskap samt kännedom om socialskyddssystemet varierar bland

dem som svarat. Tanken på att en konstnärs inkomster och sysselsättningsgrad skulle bero på den egna attityden eller flit känns för många främmande.

Tanken på entreprenörskap delar åsikterna på många sätt. Såväl med grund i tidigare forskning som i de bakgrundssamtal som fördes är det inom bildkonsten och på litteraturområdet som man främst betonar den fria konsten och stipendiefinansierat konstnärligt arbete. Å andra sidan realiseras ett mångskiktat konstnären-entreprenörskap i olika former beroende på branschens praxis. Entreprenörskap (eller entreprenörliknande arbetssätt) i olika former diskuteras inom olika konstområden, men uppfattningar om entreprenörskapets natur och innehåll finns det inte enhälliga uppfattningar om mellan konstområdena eller ens inom ett enskilt konstområde. Det är även möjligt att skönja skillnader mellan könen, på så sätt att män tycks vara mer benägna att förespråka entreprenörskap och den egna attitydens effekt på uppdragsinskaffning.

Konstnärskapets yrkesmässighet, konstnärligt arbetet och färdigheternas heterogenitet samt tanken på ett konstnären-entreprenörskap är aktuella frågeställningar såväl inom kulturpolitik, professionssociologi, som inom forskningen av ny ekonomi och arbetets förnyade former. Forskningen kring kombinationen av ett mer traditionellt fritt konstnärskap och en verksamhet med entreprenörsanda, bortom en marknadsdriven företagsamhet med vinstsyfte, har sin grund i både de värden och attityder som finns inbyggda i konststrukturerna, och i utredningar kring förnyelsebehoven av de officiella socialskyddssystemen.

5. Samhällelig status, "Artisten betalar"-problematiken och jämställdhet

Samhällets förhållningssätt till konsten är en central faktor för forandandet av verksamhetsvillkoren för konstnärerna. I Finland upprätthålls verksamhetsvillkoren i betydande grad av offentlig finansiering genom skattemedel samt vinsterna från penningspelsystemet – i praktiken handlar det om omvärldens beredskap att rikta resurser till konstnärerna. Även inom den privata sektorn realiseras sysselsättningspotentialen endast om människor och företag är beredda att betala för det konstnärliga arbetet och de produkter som det resulterar i. De som svarade på barometerenkäten såg också relationen mellan konstnärerna och det omgivande samhället som mycket viktig. Upp till 94 procent var minst delvis av samma åsikt att konstnärernas kunnande inte utnyttjas tillräckligt i samhället.

På basen av barometermaterialet är det omöjligt att göra uppskattningar om de faktorer som påverkar värderingarna kring konst och konstnärer. Om konstnäreryrkenas anseende i sig finns det ändå precis och intressant uppföljningsdata, som preciserar fältets rådande uppfattning om konstnärernas status.

Enligt dessa uppgifter var inget konstnärssyrke bland de allra högst värderade yrkena år 2010, och inom flera konstområden har den långsiktiga trenden varit snarare ett sjunkande än stigande anseende.

Om konstens samhälleliga status mäts genom beredskapen att betala för konstnärernas arbetsinsats, är det alarmerande att märka, att ända upp till 93 procent av de som svarat på enkäten upplevde att oavlönat arbete är ett stort problem inom det egna konstområdet. Även om gratisarbete inte är något nytt på konstfältet, utan ofta en inbyggd verksamhetsmodell, har fenomenets utbredning, och hur det rotat sig i attityderna, betydligt påverkat förutsättningarna för verksamheten och det konstnärliga arbetets anseende.

Frågan om hur oavlönat arbete skulle kunna minskas fick många svar. Med grund i dessa svar kan man se att ansvaret fördelas på tre håll: offentliga finansiärer, enskilda uppdragsgivare och konstnärerna själva.

De som beslutar om den offentliga finansieringen uppmanades bland annat att behandla konstnärligt arbete jämställt med andra yrken i offentligt finansierad verksamhet. I uppdragsgivarnas riktning betonades i första hand följandet av kollektivavtal. Det största ansvaret riktades dock tillbaka till konstnärerna själva och en förändring och förbättring av gemensam praxis efterlystes. Här betonades konstnärorganisationernas centrala roll som kommunikationskanaler, utbildare och opinionsbildare.

Förslagen om oavlönade arbetsuppdrag sågs även som en av grundformerna för ojämställdheten och som en nedvärdering av det konstnärliga arbetet. Uppfattningarna om jämställdhetens förverkligande på konstfältet påvisar att konstfältet inte är mer jämställt än någon annan sektor i samhället. Många har upplevt och bevittnat ojämlikhet på konstfältet antingen grundat i kön, generation eller i kulturell bakgrund.

Bristen på jämställdhet sågs som inbyggd i strukturerna bland annat i stipendiesystemet, statsandelssystemet, konstinstitutionerna, konststartskategoriseringarna, de kommersiella konstmarknadsstrukturerna, och även som en del av (etablerade) tankemodeller, protektionism, ungdomsdyrkan och oskrivna regler.

LÄHTEET

- Aaltonen, Terhi & Karttunen, Sari: *Suomalainen taiteilijapolitiikka: Apurahatuesta perusoikeuksien toteuttamiseen*, teoksessa Heiskanen, Kangas, Mitchell (toim.): *Taiteen ja kulttuurin kentät, perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*, Tietosanoma, 2015, s. 231–309.
- Arpo, Robert (toim.): *Taiteilija Suomessa, Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*, Taiteen keskustoimikunta, 2004.
- Barker, Emma et. al. (eds.): *The Changing Status of the Artist*, Yale University Press, 1999.
- Center for Cultural Innovation: *Creativity Connects Trends and Conditions Affecting U.S. Artists*, 2016.
- Cronberg, Tarja: *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo*, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6.
- Dufva, Mikko et.al: *Miltä näyttää työn tulevaisuus? Tilannekatsaus ja kuusi muutoskulkua*, Policy Brief 19/2016, Valtioneuvoston selvitys & tutkimustoiminta, 2016.
- Hiltunen, Riikka & Ilmavirta, Tuomas: *Musiikkialan barometri 2016*, Music Finland, 2016.
- Houni, Pia & Ansio, Heli (toim.): *Taiteilijan työ, Taiteilijan hyvinvointi taide-työmuutoksessa*, Työterveyslaitos, 2013.
- Karhunen, Paula: *Taiteen edistämiskeskuksen tuki taiteen ja kulttuurin edistämiseen 2015*, Taiteen edistämiskeskus, 2016.
- Karttunen, Sari: *Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle*, teoksessa Arpo (toim.) *Taiteilija Suomessa Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*, Taiteen keskustoimikunta, 2004 s. 13–36.
- Kiljunen, Pentti: *Tiedebarometri 2013, Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellis-tekniseen kehitykseen*, Tieteen tiedotus ry, 2013.
- Konstnärnsämnden: *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala situation*, 2016.
- Lappalainen, Tuomo: *Luottomies, Ammattien arvostus 2004*, Suomen Kuvalehti, 18/2004, s 19–27.
- Valkokaulusten vastaisku, Ammattien arvostus 2010*, Suomen Kuvalehti, 20/2010, s. 30–44.
- Lindström, Sofia: *Artists and Multiple Job Holding – Breadwinning Work as Mediating Between Bohemian and Entrepreneurial Identities and Behaviour*. Nordic journal of working life studies, Volume 6 Number 3, September 2016.

- Linnovaara, Kristina: *Makt, konst, elit – konstfältets positioner, relationer och resurser i 1940- och 1950-talens Helsingfors*, Dimensio-sarja, Valtion taide-museo, 2008.
- Lith, Pekka: *Muotoilualan subdannekatsaus 2016*, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo, 2016.
- Muotoilualan työmarkkinat 2015, Raportti toimialan työelämän kysymyk-sistä tilastoaineistojen valossa*, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo, 2015.
- Muotoilualan työmarkkinat 2014, Raportti toimialan työelämän kysymyk-sistä tilastoaineistojen valossa*, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo, 2014.
- Muotoilualan työmarkkinat 2013, Raportti toimialan työelämän kysymyk-sistä tilastoaineistojen valossa*, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo, 2013.
- Logren, Anna: *Taiteilijapuheen moniäänisyys: tutkimus mediavälitteisen ja (kuva)taiteilija-lähtöisen taiteilijapuheen muotoutumisesta*, Itä-Suomen yliopisto, 2015.
- Mangset, Per et.al.: *Why are artists getting poorer? About the reproduction of low income among artists*, International Journal of Cultural Policy, 2016.
- Myllyniemi, Sami (toim.): *Arjen jäljillä, Nuorisobarometri 2015*, Nuorisotutki-muslaitos, 2016.
- Oesch, Pekka: *Kulttuuri- ja taideyhdistysten rakennemuutos*, Tilastotietoa taiteesta nro 24, Taiteen keskustoimikunta, 2000.
- Opetusministeriö: *Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiittiseksi ohjelmaksi*, Opetusministeriö, 2002.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: *Taidenäyttelyiden järjestämiseen liittyvistä sopi-mus- ja korvauskäytännöistä*, Työryhmän loppuraportti, Opetus- ja kult-tuuriministeriön julkaisuja 2016:4.
- Pyykkönen, Miikka: *Kulttuuripolitiikan uusi vaih(d)e: luovaa taloutta ja yrit-täjäyttä*. Teoksessa M. Jakonen & T. Silvasti (toim.). Talouden uudet muodot, Into Kustannus, 2015, s. 122–143.
- Rikkinen, Anna & Malmström, Tatu: *Taiteen markkinatutkimus, Raportti kuvataiteen ja taidekäsityön markkinoista. 2014*, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo, 2014.
- Rautiainen, Pauli, Roiha, Taija & Rensujeff, Kaija: *Taiteen ja kulttuurin baro-metri 2015. Taiteen toimintaympäristö ja rahoitus*, Cuporen verkkojulkai-suja 33. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPORE, 2015.
- Taiteilijan asema ja sukupuoli*. Cuporen verkkojulkaisuja 31. Kulttuuri-politiikan tutkimuskeskus CUPORE, 2015.

- Rautiainen, Pauli & Roiha, Taija: *Taidealojen korkeakoulutus Suomessa*.
Cuporen verkkojulkaisuja 30. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus
CUPORE, 2015.
- Rensujeff, Kaija: *Taiteilijan asema, Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri
taiteenaloilla*, Taiteen keskustoimikunta, 2003.
- Taiteilijan asema 2010 – Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus*,
Taiteen edistämiskeskus, 2014.
- Røyseng, Sigrid: *The social contract of artists in the era of cultural industries*,
International Journal of Cultural Policy, 2016.
- Selkokari, Hanne (toim.): *150 vuotta kuvataiteen puolesta Suomen Taiteilijaseura
Konstnärsgillet i Finland 1864–2014*, Suomen Taiteilijaseura 2016.
- Suomen kirjailijaliitto: *Palkkiokysely 2014 – tulokset*, 2014.
- Suomen Taiteilijaseura ja Teollisuustaiteen Liitto Ornamo: *Kuvataiteilijoiden
kokemuksia museoiden ja gallerioiden näyttelykäytännöistä*, 2015.
- Suomen teatterit: *Teatteri- ja orkesterilain ulkopuolisen ammattiteatterikentän
toimijat*, 2014.
- Teatterikeskus: *Rahoituslain ulkopuolisen kentän kehittämisen toimintaohjelma*,
2016.
- TEM, ELY-keskus, TE-palvelut: *Ammattibarometri*, 2016.
- TEM: *Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perin-
teisen yrittäjyyden välimaastossa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja,
Työelämä, 40/2016.
- Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa*. Työ- ja
elinkeinoministeriön julkaisuja, Työelämä, 13/2017.

Sähköiset lähteet:

- Prosenttikulttuuria Kankaalle, Blogikirjoitus, www3.jkl.fi/blogit/kangasjyvaskyla/?p=2342 (haettu 24.2.2017)
- Prosenttitaiteen periaatetta laajennetaan, Tiedote, www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2016/02/prosenttiperiaate.html (haettu 24.2.2017)
- Lahjoitusvähennys henkilöverotuksessa, Syventävä vero-ohje, [www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Henkiloasiakkaan_tuloverotus/Lahjoitusvahennys_henkiloverotuksessa%2838983%29)
[veroohjeet/Henkiloasiakkaan_tuloverotus/Lahjoitusvahennys_henkiloverotuksessa%2838983%29](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Henkiloasiakkaan_tuloverotus/Lahjoitusvahennys_henkiloverotuksessa%2838983%29),
(haettu 24.2.2017)
- Muusikot sanovat kyllä, HS kolumni Katri Kallionpää, 29.12.16. www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005024289.html, (haettu 24.2.2017)
- Laki Taiteen edistämiskeskuksista 657/2012, 6-7 §, www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120657,
(haettu 24.2.2017)
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609 (haettu 8.3.2017)

LIITE 1.

Barometrikyselyyn osallistuneet järjestöt ja toimijat

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och folkförbund ry
AV-arkki
Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry
Teatteri- ja Mediatyöntekijöiden liitto
Finlands Svenska Skådespelarförbund r.f.
Kuvittajat ry
Valokuvataiteilijoiden liitto ry
Teollisuustaiteen Liitto ORNAMO ry
Suomen elokuvaajien yhdistys F.S.C
Finlands Svenska Författareförening rf
Esitystaiteen keskus ry
Suomen valo-, ääni-, ja videosuunnittelijat ry, SVÄV
Suomen teatteriohjaajat ja dramaturgit ry, STOD
Suomen Taiteilijaseura
Suomen Elokuvaohjaajaliitto ry, SELO
Suomen Lausujain Liitto ry
Tekstiilitaiteilijat TEXO ry
Forum Artis ry
Suomen Säveltäjät ry
Suomen elokuva- ja mediatyöntekijät SET ry
Suomen Kirjailijaliitto ry
Suomen Taidegraafikot ry
Taidemaalariiliitto – Målarförbundet
Dokumenttikilta ry
Korutaideyhdistys ry
Taiteilijajärjestö MUU ry
Visuaalisen viestinnän suunnittelijoiden järjestö Grafia ry
Finlands Svenska Skådespelarförbund rf
Säveltäjät ja Sanoittajat ELVIS ry
Suomen Muusikkojen Liitto ry
Suomen kuvanveistäjäliitto ry
Taiteilijat O ry
Suomen biotaiteen seura
Animaatioklinikka – Suomen Animaationtekijät ry
Sarjakuvantekijät ry
Suomen näyttelijäliitto - Finlands Skådespelarförbund ry
Suomen kansainvälisten taiteilijoiden keskus – International Artists' Center
Finland Association ry

LIITE 2.

Kyselykaavake

Taiteen edistämiskeskus

CUPORE kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö

TAITEEN JA KULTTUURIN BAROMETRI 2016

Miten taiteen toimintaympäristö muuttuu ja mikä on taiteilijan rooli muutoksessa? Kerro näkemyksesi vastaamalla Taiteen ja kulttuurin barometrikyselyyn!

Hyvä vastaanottaja,

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisaation (CUPORE) ja Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) toteuttama Taiteen ja kulttuurin barometri keskittyy tänä vuonna taiteilijoiden työskentelyedellytysten muutoksiin.

Barometrikysely on suunnattu taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenille. Barometrillä pyrimme hahmottamaan niitä arvoja ja asenteita, jotka ohjaavat ajankohtaista kulttuuripoliittista järjestötoimintaa.

Tämä kysely pohjautuu mm. taustakeskusteluihin ja taustakyselyyn, jotka on toteutettu syksyn 2016 aikana valikoitujen taiteilijajärjestöjen edustajien kanssa. Uuden barometrin tulokset julkaistaan maaliskuussa 2017 teemaan liittyvän seminaarin yhteydessä.

Barometri on jatkoa 2015 vuoden pilotille, jonka teemana oli taiteen toimintaympäristö ja rahoitus. Kysely suunnattiin tuolloin taiteen vertaisarviointiin osallis-
tuville (ks. <http://www.cupore.fi/documents/Taiteenjakulttuurin...>). Kyselyyn vastaaminen kestää noin 30 minuuttia.

Kiitos vastauksistanne!

Minna Sirnö johtaja
Taiteen edistämiskeskus

Marjo Maenpää johtaja
Cupore

Vastaamme mielellämme lisätietoja koskeviin kysymyksiinne:

Erikoistutkija Maria Hirvi-Ijäs, CUPORE, maria.hirvi-ijas@cupore.fi

Projektitutkija Eero Koski, CUPORE, eero.koski@cupore.fi

1. Missä seuraavista taiteilijärjestöistä toimit tällä hetkellä hallituksen jäsenenä? Voit valita vain yhden vaihtoehdon. Jos toimit useamman taiteilijajärjestön hallituksessa, niin valitse se, missä olet tällä hetkellä aktiivisin.

- AV-Arkki
- Finlands Svenska Författareförening rf
- Finlands Svenska Skådespelarförbund rf
- Forum Artis
- Freelance-graafikot
- Kuvittajat ry
- Muu ry
- Ornamo ry
- Ornamo: Muotitaiteilijat MTO
- Ornamo Sisustusarkkitehdit SIO ry
- Ornamo Taiteilijat O ry
- Ornamo Tekstiilitaiteilijat TEXO ry
- Ornamo Teolliset muotoilijat TKO
- Presentaatio
- Sarjakuvantekijät ry
- Suomen Biotaitteen seura ry
- Suomen Elokuvaajien yhdistys FSC ry
- Suomen Elokuvaohjaajaliitto SELO ry
- Suomen Kirjailijaliitto ry
- Suomen Kuvanveistäjäliitto
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry: kaunokirjallisuuden kääntäjät
- Suomen lausujain liitto ry
- Suomen Muusikkojen Liitto ry
- Suomen Nuorisokirjailijat ry
- Suomen Naytelmakirjailijat ja Kasikirjoittajat ry
- Suomen Nayttelijaliitto ry
- Suomen Saveltajat ry
- Suomen Taidegraafikot

- Suomen Taikapiiri ry
- Suomen Taiteilijaseura ry
- Saveltajat ja Sanoittajat ELVIS ry
- Taidemaalari liitto
- Teme ry
- Teme ry: Lavastus- ja pukusuunnittelijat
- Teme ry: Suomen elokuva- ja mediatyöntekijät
- Teme ry: Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat
- Teme ry: Suomen teatteriohjaajat ja dramaturgit
- Teme ry: Suomen valo-, ääni- ja videosuunnittelijat
- Teme ry: Teatterialan ammattilaiset
- Valokuvataiteilijoiden liitto ry
- Visuaalisen viestinnän suunnittelijoiden järjestö Gratia ry
- Esitystaiteen keskus
- Animaatioklinikka- Suomen Animaationtekijät ry
- Dokumenttikilta ry
- Suomen korutaiteilijat ry

2. Taiteen ominaispiirteet

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

		täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
2.1	Taiteen on oltava laadukasta ja tasokasta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.2.	Taiteen on oltava kaikkien saatavissa ja saavutettavissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.3	Taiteen on oltava itseisarvoista.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.4	Taiteen on oltava markkinaehtoista.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.5	Taiteen on edistettävä kulttuurien välistä vuorovaikutusta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.6	Taiteen on edistettävä terveyttä ja hyvinvointia.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.7	Taiteen on edistettävä luovaa taloutta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.8	Taiteen on auttettava näkemään asiat uudella tavalla.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.9	Taiteen on otettava kantaa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.10	Taiteen on oltava viihdyttävää.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2.11 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

3. Taiteilijan määrittely

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
3.1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.6	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.7	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.8	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.9	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.10	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3.11 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

4. Apurahat ja muu taiteilijatuki

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
4.1 Työskentelyapurahan pitää olla sen suuruisen, että se riittää elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.2 Apurahoja on tärkeämpää jakaa euromäärältään suurina pienelle määrälle taiteilijoita kuin kasvattaa apurahan saajien määrää jakamalla pieniä apurahoja mahdollisimman monelle.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.3 Taiteilijoiden apurahojen määrää tulisi lisata.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.4 Taiteilijoiden apurahojen kestoja tulisi pidentää.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.5 Apurahatulosta pitäisi tehdä veronalaista tuloa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.6 Apurahoja tulisi myöntää tarveharkinnan perusteella – esimerkiksi tulotasoon suhteutettuna.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.7 Apurahoja tulisi suunnata välittäjäportaalle, esimerkiksi tuottajille ja kuraattoreille.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.8 Taiteilijoiden ei tulisi olla yksinomaan apurahojen varassa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4.9 Mikä kokovuotisen verottoman työskentelyapurahan tason tulisi olla, jotta se riittäisi elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa? Nykyinen Taiteen edistämiskeskuksen myöntämä taiteilija-apuraha on suuruudeltaan 20 293,40 euroa vuodessa ja säätiöiden keskimäärin 24 000 euroa vuodessa.						

4.10 Taiteilijatukijärjestelmä tulisi uudistaa kokonaan.

Kyllä, millä tavoin:

Ei, miksi ei:

En osaa sanoa

4.11 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

5. Järjestöt taidepoliittisina toimijoina

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?		täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
5.1	Taiteilijajärjestöjen jäsenyyskriteerit ovat liian tiukat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.2.	Taiteilijajärjestöjen rooli on kasvamassa nykyisestä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.3	Taiteilijajärjestöjä on liikaa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.4	Taiteilijajärjestöjentekevä edunvalvontatyö on tuloksellista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.5	Eri taiteilijajärjestökykenevät yhteiseen edunvalvontaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.6	Eri taiteilijajärjestöjen pitäisi tehdä yhteistä edunvalvontaa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.7	Taiteilijajärjestöt keskittyvät toiminnassaan olennaisiin asioihin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.8	Taiteilijajärjestöillä on liian paljon valtaa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.9	Taiteilijajärjestöjen tulisi tehdä nykyistä enemmän taide-, taiteilija- ja kulttuuri-poliittisia avauksia.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.10	Taiteilijajärjestöjen tulisi olla puhtaita ammattijärjestöjä ja keskittyä pääasiassa palkkatasoon, edunvalvontaan, työttömyyskassatoimintaan jne.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5.11	Taiteilijajärjestöjen pitäisi tuottaa nykyistä enemmän tietoa taiteen kentästä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5.12 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

5. Järjestöt taidepoliittisina toimijoina

5.13 Mitka ovat sinulle tärkeimmät syyt kuulua taiteilijajärjestöön? Valitse kolme tärkeintä.

- Täydennyskoulutus
 - Teosmarkkinointi ja yleisötyö
 - Apurahatiedotus
 - Työhön ja verotukseen liittyvä neuvonta
 - Kollegiaalinen tuki ja yhteisöllisyys
 - Työmahdollisuudet ja toimeksiannot
 - Yhteiskunnallinen vaikuttaminen
 - Työterveys ja työhyvinvointi
 - Työttömyysturva
 - Residenssit
 - Järjestön omat apurahat
 - Jokin muu, mikä/mitkä:
-

5.14 Missä tehtävissä taiteilijajärjestöjen tulisi mielestäsi kehittää toimintaansa? Valitse kolme tärkeintä.

- Täydennyskoulutus
 - Teosmarkkinointi ja yleisötyö
 - Apurahatiedotus
 - Työhön ja verotukseen liittyvä neuvonta
 - Kollegiaalinen tuki ja yhteisöllisyys
 - Työmahdollisuudet ja toimeksiannot
 - Yhteiskunnallinen vaikuttaminen
 - Työterveys ja työhyvinvointi
 - Työttömyysturva
 - Residenssit
 - Järjestön omat apurahat
 - Jokin muu, mikä/mitkä:
-

6. Taidemarkkinat ja välillinen taiteilijatuki

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
6.1 Taidemarkkinoita tulisi kehittää lisäämällä prosenttiperiaatteen käyttöä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.2 Taidemarkkinoita tulisi kehittää laajentamalla lahjoitusten verovähennysoikeutta yksityishenkilöihin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.3 Suomessa on käytettävä taide-esineisiin ja -palveluihin alennettuja arvonlisäverokantoja aina kun se on mahdollista.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.4 Taiteilijan tulee laajentaa markkinoitaan kansainvälistymällä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.5 Tekijanoikeuskorvaukset ovat nykyisellään riittävällä tasolla.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.6 Taiteilijoiden tulisi markkinoida osaamistaan tehokkaammin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.7 Taiteilijat eivät tunne eivätkä osaa hyödyntää tekijanoikeuksia riittävän hyvin.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.8 Taiteilijana toimiminen edellyttää kokonaisvaltaista moniosaamista.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.9 Taidealan koulutuksen tulisi antaa parempia valmiuksia taiteen työmarkkinoilla toimimiseen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6.10 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

7. Taidemarkkinat ja välillinen taiteilijatuki (toinen osa)

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
7.1 Kaikkien taiteilijoiden sosiaali- ja eläketurva tulisi keskittää Melaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7.2 Taidealoille tarvitaan enemmän yrittäjyyttä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7.3 Työllistyminen tai toimeksiantojen saaminen on omasta asenteesta kiinni.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7.4 Osaava ja ahkera taiteilija löytää aina töitä.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7.5 Taiteilijan tulisi voida keskittyä ainoastaan taiteellisen työn tekemiseen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7.6 Työllistyminen on omasta asenteesta kiinni myös taiteilija-ammateissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7.7 Suomessa tulisi ottaa käyttöön perustulo:

Kyllä, minkä suuruinen (€/kk):

En osaa sanoa.

7.8 Onko palkaton työ taiteen alallanne ongelma?

Kyllä. Miten palkattoman työn osuutta voitaisiin mahdollisesti vähentää?

Ei

En osaa sanoa.

7.9 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

8. Toimintakenttä

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
8.1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.6	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.7	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.8	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.9	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.10	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.11	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8.12 Toimintakentän tulisi reagoida aktiivisemmin taiteen tuotannon ja levittämisen uusiin tapoihin.

Kyllä. Milla tavoin?

Ei.

En osaa sanoa.

8.13 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

9. Yhdenvertaisuus

Mita mieltä olet seuraavista väittämistä?

9.1 Taiteen kenttä on tasa-arvoinen.

9.2 Oletko kokenut tai todistanut taiteilijana/
taiteellisessa työssä epäasiallista kohtelua ja/
tai syrjintää?

Kyllä, olen kokenut itse. Minkälaista syrjintää
tai epäasiallista kohtelua:

Kyllä, olen todistanut tai kuullut
tällaisesta. Minkälaista syrjintää tai
epäasiallista kohtelua:

En ole kohdannut syrjintää tai epäasiallista
kohtelua.

9.3 Taiteen kentällä on rakenteita, jotka pitävät yllä eriarvoisuutta.

Kyllä. Minkälaisia:

Ei.

En osaa sanoa.

9.4 Edellisiä väittämiä ja kysymyksiä koskevat kommentit:

Vastaajan tiedot

Käsitlemme tietoja luottamuksellisesti ja vastuullisesti. Tietoja ei julkaista tutkimuksessa. Vastaukset käsitellään tarkimmillaan ryhmätasolla.

Sukupuoli:

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua ilmoittaa

Ikä:

- alle 20 vuotta
- 20–29 vuotta
- 30–39 vuotta
- 40–49 vuotta
- 50–59 vuotta
- 60 vuotta tai enemmän

Asuinpaikka:

- pääkaupunkiseutu
- muu Uusimaa
- muu Etelä-Suomi
- Länsi-Suomi
- Itä-Suomi
- Pohjois-Suomi
- Ahvenanmaa
- ulkomaat

Äidinkieli:

- suomi
- ruotsi
- saame
- Jokin muu, mikä:

Minkä taiteenalojen edunvalvontaan osallistut parhaillaan? Voit ilmoittaa useamman taiteenalan.

Kumpi seuraavista kuvaa sinua parhaiten?

- Olen taiteilija, mikä on taiteilija-ammattisi?
- Olen ammatiltani jokin muu kuin taiteilija, mikä?

Mika on työmarkkina-asemasi tällä hetkellä?

- palkansaaja
- yrittäjä
- freelancer, itsensätyöllistäjä, vapaa taiteilija
- työtön
- eläkeläinen
- opiskelija
- vanhempainvapaa
- Jokin muu, mikä?